Balíček výukových aktivit

V projektu Changing Democracies jsme shromáždili příběhy jednotlivců, kteří vyrůstali ve značně odlišných politických a ideologických systémech v Evropě i mimo ni. Naši pamětníci se dělí o své myšlenky, pocity, naděje, sny a výzvy, s nimiž se setkali, když žili v autoritářských systémech a prožívali přechod k demokracii napříč Evropou. Pro některé z nich s sebou tento přechod nese také příběh o migraci a o tom, co znamená najít si místo ve společnosti, která se liší od té, v níž jste vyrostli, a to jak politicky, tak kulturně a jazykově.

Ohlížejí se za svými životy před a během transformace a zároveň se zamýšlejí nad dnešní demokracií. Co pro ně znamená demokracie v porovnání zkušeností autoritářské vlády? Co očekávali? A splňuje demokracie jejich očekávání? Do jaké míry demokracie funguje pro všechny? Jejich příběhy nás vybízejí k prozkoumání těchto otázek.

Cílem tohoto balíčku výukových aktivit je podnítit mladé lidi ke kritickému zamyšlení nad historií demokracie v Evropě a k prozkoumání jejich vlastních představ, očekávání a otázek týkajících se toho, co znamená žít v demokratické společnosti.

V projektu Changing Democracies spojilo své síly několik partnerů, aby společně vytvořili vzdělávací aktivity, které lze realizovat ve formálním i neformálním vzdělávání. Záměrně jsme chtěli nabídnout aktivity, které si můžete upravit nebo z nich vybrat tak, aby vyhovovaly vašim podmínkám.

CHANGING DEMOCRACIES

Co-funded by the European Union

Všechny vzdělávací aktivity vycházejí z výpovědí našich pamětníků a spojují jejich příběhy do vyprávění postavených na pěti otázkách, které můžete se svými studenty prozkoumat.

1. Co vás na dnešním světě štve?
2. Odvážíte se zpochybnit své učitele?
3. Co vás v životě ovlivňuje?
4. Víte, co si vaši prarodiče myslí o mladých lidech?
5. Co očekáváte od demokracie?

Každá otázka představuje kapitolu, která obsahuje 1 až 3 výukové aktivity. Ty mladé lidi vybízejí k prozkoumání různých témat z různých úhlů pohledu pomocí. Věříme, že práce s vybranými částmi výpovědí lidí z celé Evropy posílí jejich porozumění mechanismům, které stojí za autoritářskými režimy, a tomu, jak ovlivňují každodenní život lidí.

U každé výukové aktivity najdete postup krok za krokem a údaj o tom, kolik času zabere dokončení jednotlivých částí i celé aktivity. V závislosti na kontextu můžete aktivitu provést v jedné vyučovací hodině, nebo ji rozložit do více hodin. Ať už jste učitel nebo učitelka dějepisu na střední škole, muzejní pedagog, pracovník s mládeží nebo pedagog pracující v jiném vzdělávacím prostředí, můžete aktivity využít k tomu, abyste se ponořili do historie demokratických přechodů a/nebo se zaměřili na diskusi o současných výzvách, kterým v našich demokraciích čelíme.

Tyto otázky slouží jako výchozí bod, který mladým lidem umožní diskutovat s vrstevníky o svých myšlenkách, pocitech, nadějích, obavách a očekáváních. Můžete pokračovat sledováním vyprávění, která jsou k dispozici na webových stránkách a následně přejít k samotné aktivitě.

Na konci dokumentu najdete sbírku textů popisujících historický kontext, které přinášejí informace o politickém a společenském vývoji každé země, která je v souboru svědectví zastoupena. Díky těmto základním souvislostem jim mohou studenti hlouběji a diferencovaněji porozumět.

Co-funded by the European Union

Poděkování

Balíček vzdělávacích materiálů byl navržen pracovní skupinou pro vzdělávací aktivity, která se skládá z následujících členů konsorcia Changing Democracies: Marjolein Delvou a Hanna Zielińska (Evens Foundation, koordinátoři projektu), Bohumil Melichar (Karlova Univerzita), Denis Detling (Museum of Slavonia), Maarten van Alstein (Flemish Peace Institute), Samuel Guimarães (University of Porto), Vassiliki Sakka (Association for History Education in Greece, AHEG), a Diana-Maria Beldiman (Mediawise Society), s pomocí všech členů konsorcia projektu.

Pracovní skupinu řídila Eugenie Khatschatrian (EuroClio - European Association of History Educators).

Spoluautoři

Marjolein Delvou a Hanna Zielińska
Carolina Santillano, Elli Clerides a Eugenie Khatschatrian
Bohumil Melichar a Václav Sixta
Diana-Maria Beldiman
Denis Detling
Vassiliki Sakka

Sazba

Paulina Łukasiewicz

Co-funded by the European Union

Financováno Evropskou unií. Názory vyjádřené jsou názory autora a neodráží nutně oficiální stanovisko Evropské unie či Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (EACEA). Evropská unie ani EACEA za vyjádřené názory nenese odpovědnost.

Obsah

Co vás na dnešním světě štve?.....5
Vzdělávací aktivita 1: Krátké diskusní okruhy.....6
Věková skupina: 14 - 17 let
Časová dotace: 120 minut
Vzdělávací aktivita 2: Pohled na minulost a současnost.....11
Věková skupina: 14 - 17 let
Časová dotace: 170 minut
Vzdělávací aktivita 3: Mapa hněvu.....24
Věková skupina: 14 - 17 let
Časová dotace: 2 x 45 minut (první aktivitu lze provádět samostatně)

Odvážíte se zpochybnit své učitele?.....42
Vzdělávací aktivita 4: Porovnávání svědectví.....43
Věková skupina: 14 - 17 let
Časová dotace: 45-60 minut

Co vás v životě ovlivňuje?.....55
Vzdělávací aktivita 5: Zkoumání různých perspektiv.....56
Věková skupina: studenti ve věku 16 - 18 let
Časová dotace: 90 minut

Víte, co si vaši prarodiče myslí o mladých lidech?.....79
Vzdělávací aktivita 6: Mezigenerační dialog.....80
Věková skupina: Skupina: 16 - 18 let
Časová dotace: 90 minut

Co očekáváte od demokracie?.....108
Vzdělávací aktivita 7: Diskuse o demokracii.....109
Věková skupina: 16 - 18 let
Časová dotace: 90 minut

Listy s historickým kontextem.....132

Co-funded by the European Union

Co vás na dnešním světě štve?

Vzdělávací aktivity

Aktivita 1: Krátké diskuse
Aktivita 2: Pohled na minulost a současnost
Aktivita 3: Mapa hněvu

Přílohy

Příloha 1: Krátké životopisy pamětníků k aktivitě 1 a 2
Příloha 2: Přepis částí rozhovorů pro aktivitu 1 a 2
Příloha 3: Podpůrný materiál *Jak vést interview?*
Příloha 4: Krátké životopisy pamětníků pro aktivitu 3
Příloha 5: Přepis částí rozhovorů pro aktivitu 3

Odkazy

Úryvky svědectví pamětníků
Vyprávění *Co vás na dnešním světě štve?*

CHANGING DEMOCRACIES

Co-funded by the European Union

Aktivita 1: Krátké diskuse

Elli Clerides, Carolina Santillano, Eugenie Khatschatrian
EuroClio - European Association for History Educators

Následující dvě aktivity jsou založeny na pěti úryvcích z videozáznamů, v nichž vystupují pamětníci, kteří zažili přechod k demokracii. Svědky jsou Lisbeth Ruiz Sanchez z Kuby a Belgie, Milice Ribeiro Dos Santos z Portugalska, Jeangu Macrooy ze Surinamu a Nizozemska, Slobodanka Moravčević ze Srbska a Belgie a Željko Rogina z Chorvatska. Svědci ve fragmentech vycházejí z osobních zkušeností a diskutují o tématech, jako je kolonialismus, nerovnost, vláda, naděje, protest a právní stát. Na základě těchto úryvků jsme formulovali otázku *Co vás na dnešním světě štve?* abychom studentům pomohli proniknout do témat, o nichž svědci hovoří, a také pochopit vlastní hněv v dnešním světě. Aktivita vybízí studenty, aby se na základě svědectví kriticky zamysleli nad danou otázkou a zapojili se do řízené diskuse se svými vrstevníky, prováděli výzkum a rozhovory s různými lidmi ve svém okolí.

Chcete-li vzbudit zájem studujících, můžete začít tím, že jim položíte otázku: *Co vás na dnešním světě štve?* O své první myšlenky, nápady a pocity se mohou podělit v plénu, individuálně, ve dvojicích nebo v malých skupinách. Poté můžete společně sledovat Vyprávění.

Vzdělávací aktivita: Krátké diskuse
Věková skupina: 14 - 17 let
Časová náročnost: 120 minut
Pomůcky: Sešit a pero, úryvky a krátké životopisy svědků (příloha 1).
Nepovinné: Elektronika (iPad, počítač, mobilní telefon), online nástroje: Miro, Trello. Písemné podklady k úryvkům najdete na konci učební aktivity v příloze 2.

Co-funded by the European Union

Úryvky:

Úryvek 1: Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)
Úryvek 2: Milice Ribeiro Dos Santos (Portugalsko)
Úryvek 3: Jeangu Macrooy (Nizozemí)
Úryvek 4: Slobodanka Moravčević (Belgie)
Úryvek 5: Željko Rogina (Chorvatsko)

Vzdělávací cíle:

Skrze tuto aktivitu studující budou:

- Rozvíjet hlubší porozumění tomu, jak individuální zkušenosti odrážejí širší historické události;
- zkoumat, jak zkušenosti svědků souvisejí s aktuálními globálními problémy;
- zamýšlet se nad vlastními reakcemi na jednotlivé příběhy;
- rozvíjet kritické myšlení prostřednictvím diskuse o spravedlnosti, demokracii a dalších výzvách dnešního světa.

Krok 1: Příprava aktivity (30 minut)

Rozdělte studující do skupin po 4 nebo 5 a každému ve skupině přidělte jiný úryvek, se kterým budou pracovat po zbytek této aktivity. V plénu zhlédněte všechny úryvky a požádejte každého studujícího, aby si individuálně připravil 3 otázky k diskusi o úryvku, který mu byl přidělen. Případně, pokud je málo času, mohou zhlédnout úryvky a připravit otázky jako domácí úkol. V každém případě musí studující zhlédnout všechny úryvky, aby byli připraveni účastnit se diskuse.

Otázky, by se měly týkat konkrétního úryvku, ale pro účely srovnání mohou odkazovat i na jiné úryvky. Níže uvádíme několik příkladů otázek,které si mohou připravit. Pokud se je studenti rozhodnou použít, měly by být otázky přizpůsobeny úryvkům, které byly studentům přiděleny:

Co-funded by the European Union

- Jak jste se cítili po zhlédnutí úryvku/po tom, co svědek řekl [citát z úryvku]?
- Jaké jsou vaše myšlenky po vyslechnutí tohoto úryvku/[citace z úryvku]?
- Jak interpretujete tento úryvek/[citát z úryvku]?
- Jak se podle vás [téma nebo citát z úryvku] vztahuje k dnešnímu světu?

Krok 2: Krátké diskuse (35 minut)

V tomto kroku budou studenti diskutovat ve svých skupinách. V předem vytvořených skupinách by měl každý studující strávit asi 5 až 10 minut vedením diskuse s využitím připravených otázek. Informujte studující, že vedoucí diskuse nemusí klást všechny tři otázky, pokud skupina vede bohatou diskusi v reakci na ty první. Podělte se se studujícími o následující kartičku s rolemi, abyste jim dali několik tipů, jak vést diskusi:

Jak správně vést diskusi

- Snažte se do diskuse zapojit všechny účastníky a věnujte jim stejný čas.
- Využijte odpovědí účastníků diskuse k pokládání doplňujících otázek.
- Pokud se diskuse odchýlí od tématu, snažte se ji jemně nasměrovat zpět k hlavnímu tématu.
- Snažte se vyhýbat otázkám s odpověďmi ano/ne.
- Pokud se lidé chovají hrubě, urážlivě nebo neposlouchají ostatní, připomeňte jim, že toto má být bezpečný prostor, a to pomocí níže uvedených pokynů.

Co-funded by the European Union

Jak vytvořit bezpečný prostor pro diskuzi

- Nechte druhého dokončit větu a teprve poté mu odpovězte.
- Pokud s někým nesouhlasíte, vysvětlete proč a předložte protiargumenty.
- Diskuzi (nebo místnost) můžete opustit kdykoli, když se již necítíte na to, abyste se zabývali určitým tématem nebo otázkou.
- Není zde prostor pro osobní útoky ani nenávistné projevy v jakékoli podobě.

Podněcujte studující ke kritickému myšlení a zkoumání různých pohledů na problematiku, která je v úryvcích představena. Studující by se měli snažit zasadit výpovědi pamětníků do příslušného historického a politického kontextu, aby lépe pochopili důsledky a dokázali se do pamětníků vcítit. Neměli by jim ale nekriticky důvěřovat. Během diskusních kol sledujte čas a informujte studenty, kdy přejít k dalšímu vedoucímu diskuse. Pokud chcete, můžete navrhnout, aby každá skupina na závěr věnovala několik minut shrnutí své diskuse. To lze provést prostřednictvím interaktivního nástroje pro brainstorming s názvem Trello.

Krok 3: Vytváření myšlenkových map (40 minut)

Na základě diskusních kol si každá skupina vytvoří myšlenkovou mapu, v jejímž středu bude otázka *Co vás na dnešním světě štve?* Od ní povedou větve s pojmy, jako je kolonialismus, sociální spravedlnost, životní prostředí a vzdělání. V rámci každé větve mohou uvést konkrétní obavy, které pamětníci v úryvcích vyjadřují, příklady z reálného světa a své reakce na úryvky během diskusních kol. Mohou k vytvoření myšlenkových map použít interaktivní nástroje, jako je Miro.

Po dokončení myšlenkových map dejte skupinám několik minut na přípravu jejich prezentace. Na plenárním zasedání s celou třídou každá skupina představí svou myšlenkovou mapu.

Co-funded by the European Union

Krok 4: Závěr (15 minut)

Na závěr prezentací myšlenkových map uspořádejte diskusi v plénu, která bude odpovídat na otázky: *Co vás na dnešním světě štve? A proč?*

Poté si můžete vybrat ze dvou možností: pokračovat v diskusi v plénu s využitím následujících návodných otázek nebo zvolit alternativní aktivitu uvedenou níže:

- Jaká společná témata se podle vás prolínají všemi úryvky, které jste viděli?
- Jak ovlivňují témata probíraná v úryvcích váš život nebo životy lidí ve vašem okolí?
- Jaké kroky podle vás můžete podniknout, abyste tyto problémy řešili? Co mohou udělat ti, kteří mají moc?
- V jakých historických událostech mohou mít podle vás tyto problémy kořeny? Jakým způsobem ovlivňují lidi dodnes?
- Jak se pamětníci vyrovnávají se současnými výzvami v demokratickém systému?
- Jak historický kontext jednotlivých úryvků zabarvuje pohled svědků na současné události nebo dnešní společnost obecně?

Alternativní aktivita: Herecké cvičení (60 minut)

Každá skupina si může vybrat problém, který vyplývá z jejich myšlenkové mapy, a vytvořit krátkou hru. V té zahrají, jak by se s tímto problémem vypořádali nebo jak by na něj reagovali. Každá hra by měla trvat asi 5 minut a měla by být předvedena před třídou.

Co-funded by the European Union

Výuková aktivita 2: Pohled na minulost a současnost

Elli Clerides, Carolina Santillano, Eugenie Khatschatrian
EuroClio - European Association for History Educators

Abyste vzbudili zájem, můžete začít tím, že jim položíte otázku *Co vás na dnešním světě štve?* O své první myšlenky, nápady a pocity se mohou podělit v plénu, individuálně, ve dvojicích nebo v malých skupinách. Poté můžete společně sledovat vyprávění.

Vzdělávací aktivita: Pohled na minulost a současnost
Věková skupina: 14 - 17 let
Časová náročnost: 170 minut
Pomůcky: Podpůrný materiál *Jak vést rozhovor?* (příloha 3), úryvky svšdectví a krátké životopisy pamětníků (příloha 1) a vyprávění k otázce *Co vás na dnešním světě štve?* Volitelně: Elektroniká (iPad, počítač, mobilní telefon). Text úryvků svědectví najdete v příloze 2.

Úryvky svědectví

Úryvek 1: Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)
Úryvek 2: Milice Ribeiro Dos Santos (Portugalsko)
Úryvek 3: Jeangu Macrooy (Nizozemí)
Úryvek 4: Slobodanka Moravčević (Belgie)
Úryvek 5: Željko Rogina (Chorvatsko)

Vzdělávací cíle:

Skrze tuto aktivitu studenti budou:

- Analyzovat úryvky, identifikovat emoce a pojmy, které se vztahují k tomu jak studující rozumí podobným tématům v současnosti;

Co-funded by the European Union

- vyhledávat nové zdroje informací s cílem zjistit, jak lidé v okolí vnímají nebo reagují na aktuální otázky týkající se demokracie;
- porovnávat významné společenské a historické otázky s názory na současnou situaci prostřednictvím rozhovorů s lidmi, kteří patří do života studujících.

Krok 1: Příprava aktivity (30 minut)

Rozdělte třídu do skupin po 4 nebo 5 podle velikosti třídy a každé skupině přiřaďte jeden z úryvků. Dejte každé skupině pokyn, aby pečlivě sledovala přidělený úryvek, zatímco si každý studující ve skupině samostatně dělá poznámky. Vyzvěte studenty, aby si dělali poznámky k následujícím aspektům úryvku:

- Emoce pamětníků a samotných studentů při sledování
- Hlavní otázky/témata, o nichž svědek hovořil
- Historický kontext
- Jakékoli otázky, které se při sledování objeví

Vyzvěte studující, aby se ve skupinách podělili o své myšlenky. Diskusi povedou na základě poznámek, které si udělali. Společně analyzují úryvek pomocí těchto návodných otázek:

- O čem svědek mluví?
- Co už o situaci víte?
- Jak se cítíte po přečtení úryvku? Jaké emoce se ve vás sledování vyvolává a proč?
- Jaké otázky máte po zhlédnutí? Čemu byste chtěli hlouběji porozumět?

Co-funded by the European Union

Krok 2: Výzkum (40 minut)

Poté každá skupina provede průzkum na sociálních sítích a ve zprávách, aby našla podobné postoje, jaké jsou vyjádřeny v daném úryvku. Prostřednictvím tohoto výzkumu by se studující měli zaměřit na:

- Zjišťování, zda tyto situace a postoje existují i dnes v jejich okolí.
- Porovnejte, jaká byla atmosféra tehdy a jaká je nyní (z hlediska politické situace a toho, jak ji lidé vnímají a jak o ní diskutují).
- Zjistěte, zda myšlenky vyjádřené ve fragmentech sdílí více lidí. To neznamená, že musíte za každou cenu najít příklady lidí, kteří vyjadřují totožné názory. Měli byste se zaměřit na hledání základních podobností v názorech lidí na závažné otázky, o nichž se v úryvcích hovoří.

    - Jeangu Macrooy například popisuje, jak nizozemský kolonialismus v Surinamu přispěl k velkým majetkovým rozdílům mezi evropskými zeměmi a asijskými. Studenti by mohli najít příklady, kdy se o této problematice hovoří v jiném kontextu, například v případě Belgie a jejích bývalých kolonií.

Poté nechte každou skupinu připravit 3-5 otázek pro rozhovor na základě úryvku a výstupů jejich výzkumu. Jedna z otázek by měla znít: *Co vás na dnešním světě štve?* S přípravou otázek pro rozhovor jim může pomoci dokument *Jak vést interview?* (příloha 3).

Po sestavení otázek si každý vybere osobu, se kterou povede rozhovor. Může to být dospělý nebo vrstevník, kterého osobně znají. Snažte se, aby nikdo ve třídě nedělal rozhovor se stejnou osobou. Rozhovory povede každý studující zvlášť. Každá skupina by se měla dohodnout na formátu, v jakém bude svou práci prezentovat zbytku třídy. Na výběr je vytvoření videa, podcastu, vizuálního ztvárnění (například plakát nebo výtvarné dílo) nebo napsání eseje.

Co-funded by the European Union

Krok 3: Vedení rozhovoru (domácí úkol)

Studující pak ve svém volném čase individuálně povedou rozhovory s vybranými lidmi a použijí otázky, které si připravili ve skupině. Povzbuďte je, aby se opět podívali do dokumentu *Jak vést interview?*, kde naleznou potřebné rady.

Krok 4: Příprava prezentací (50 minut; v případě nedostatku času zadejte zbývající práci jako domácí úkol)

Během následující hodiny se skupiny sejdou a prodiskutují výsledky svých rozhovorů. Každý studující se podělí o hlavní body z rozhovoru, který vedl. Poté bude skupina společně analyzovat tyto hlavní body a hledat společné a odlišné pohledy a zároveň začne rozvíjet obsah konečného produktu. Studující poté vytvoří svůj konečný produkt v dohodnutém formátu. Měli by v něm porovnat a konfrontovat zjištění z jejich počátečního výzkumu se zjištěními z rozhovorů, které provedli.

Co-funded by the European Union

Krok 5: Prezentace a závěrečná diskuse (50 minut)

Prezentace: 35 minut
Závěrečná diskuse: 15 minut

Studující prezentují svou práci před třídou, přičemž každá skupina má na prezentaci 7 minut (čas můžete upravit podle toho, kolik je skupin a jak dlouhá je hodina). Poté veďte v plénu diskusi, která třídě pomůže zamyslet se nad prezentacemi a jejich dojmy z nich. Můžete použít následující návodné otázky k diskusi:

- Jaká jsou nejčastější témata nebo emoce, které se objevily v různých úryvcích a rozhovorech?
- Co jste se dozvěděli z porovnání názorů svědků s postoji lidí ve vašem okolí?
- Změnily se vaše názory na probíraná témata po vyslechnutí prezentací ostatních skupin?
- Změnila se vaše odpověď na otázku Co vás na dnešním světě štve? Souzníte s některými odpověďmi svých spolužáků?

Co-funded by the European Union

Příloha 1: Stručné životopisy pamětníků pro aktivitu 1 a 2

Lisbeth Ruiz Sanchez

Lisbeth Ruiz Sanchez (35) se narodila a vyrostla na Kubě. Jako dítě byla členkou Pioneros de la Batalla de Ideas, protestního hnutí, které v roce 1999 zorganizoval Fidel Castro za návrat Eliána Gonzáleze. Vystudovala magisterský obor komunikace na Havanské univerzitě. Na Kubě pracovala od svých deseti let pro státní rozhlas a televizi. V Belgii se usadila v roce 2015 poté, co poprvé opustila Kubu a vydala se na cestu kolem světa s americkou neziskovou organizací Up with People. Žije v Antverpách se svými třemi dětmi a pracuje jako digitální marketérka.

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) je portugalská psycholožka a rodinná terapeutka v důchodu. Pochází z rodiny bojující proti diktatuře a v roce 1964 odešla se svým přítelem, který utíkal před povinným odvodem do portugalské armády, do exilu v Paříži. Do Portugalska se vrátila v roce 1975, rok po demokratické revoluci. Bojovala za práva mladých lidí v ústavních zařízeních a za práva žen na sexuální zdraví v zemi, která přecházela z konzervativní katolické diktatury k demokracii.

Jeangu Macrooy

Jeangu Macrooy (30) je zpěvák a skladatel. Když ve 20 letech přišel do Nizozemska hledat více svobody, zarazila ho evropská prosperita, kterou srovnával s jeho rodným Surinamem. Byl překvapen také nedostatečným, povědomím o nizozemské koloniální minulosti. Byl šokován, když zjistil, že Keti Koti, oslavu zrušení otroctví, slaví jen malá skupina lidí. Na soutěži Eurovize reprezentoval Nizozemsko s protestní písní o otroctví, kterou částečně zpíval v jazyce sranantongo. Skladba vyvolala smíšené ohlasy.

Co-funded by the European Union

Slobodanka Moravčević

Slobodanka Moravčević (47) je Srbka a Belgičanka. Vyrostla v části bývalé Jugoslávie, která se později stala Republikou Srbsko. Během jugoslávských válek zůstala Slobodanka v Bělehradě. Jako studentka byla aktivní členkou OTPORu, nenásilného protestního hnutí proti vládě Slobodana Miloševiće. Po nějaké době strávené v Mexiku se v roce 2014 seznámila se svým současným belgickým manželem a přestěhovala se do Belgie. Slobodanka v současnosti pracuje jako lektorka srbchorvatského jazyka na Univerzitě v Gentu. Je pravoslavná křesťanka.

Željko Rogina

Željko Rogina (65) vyrůstal ve východní Slavonii v Chorvatsku, kde dodnes žije. Je bývalým učitelem filozofie, etiky a logiky. Do Svazu komunistů vstoupil jako středoškolský student, ale zklamán konflikty uvnitř stranického vedení a nacionalistickou rétorikou v roce 1990 ze strany odešel a rozhodl se, že se už nebude politicky angažovat. Během změn v Chorvatsku se přihlásil do armády jako dobrovolník a sloužil až do června 1992. Když byla jeho jednotka nasazena na bojiště v Bosně a Hercegovině, rozhodl se vrátit a pokračovat ve své práci ve škole.

Příloha 2: Úryvky textů pro aktivity 1 a 2

Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)	A vždycky jsme měli pocit, že dokud je tu Fidel Castro, všechno bude v pořádku. On nás zachrání. Určitě. Ale co až tu Fidel Castro nebude? Je to jen člověk, jednou musí zemřít. Myslím, že jsme si tu realitu dlouho odmítali připustit. Fidel Castro tu bude po celý náš život. A bude chtít všechno napravit, protože je velmi chytrý. Občas udělá chybu, ale dokáže ji opravit, dokáže všechno dát do pořádku.

Co-funded by the European Union

	A pak už tu najednou nebyl. A tehdy začalo improvizování. A lidé přestali věřit, že všechno dobře dopadne. To už v Kubě nemáme. Pro mě bylo minulý rok velmi těžké tam být. Říkala jsem ti o té pozitivní energii Kubánců, kteří jsou vždy veselí. Ale tentokrát jsem to neviděla. Poprvé za tolik let. A přitom jsme si na Kubě prošli ještě horšími časy. V 90. letech bych řekla, že to bylo ještě těžší než teď. Ale měli jsme Fidela Castra. Měli jsme naději. A tu teď Kubánci ztratili. Nemají už žádnou naději. A bez naděje se nedá žít, bez možnosti dívat se dopředu. Jenže oni už se dopředu dívat nemůžou, je to prostě příliš těžké. A protože je to teď takhle, cítím, že lidé říkají: půjdeme do ulic, budeme protestovat. Něco se musí změnit, teď hned! Vidím, že to přichází.

Milice Ribeiro Dos Santos (Portugalsko)	No... Myslím, že mé obavy jsou spíše společenské než osobní. Představa, že žijeme ve společnosti, která by mohla být úplně jiná, a že se nepřijímají zákony, které by to změnily, je skandální. Jak to, že nemáme lepší zákony? Jak to, že... Jak může existovat tak obrovský rozdíl mezi mzdami na hranici přežití a obrovskými zisky? A ta propast se v Portugalsku stále zvětšuje. Stačí se podívat na ta nejdražší auta a kolik jich tu máme. A po covidu se zisky bank ještě zvýšily. Jak to, že nemáme zákony, které by to zastavily? A jak to, že socialistická většina v parlamentu takové zákony nepřijme? A ani nechce přijmout? Musíme bojovat za změnu naší země tak, aby poskytovala lepší život všem. Mám na mysli vyšší úroveň štěstí a menší sociální nerovnost. Ne že bych si myslel, že se lidé přestali snažit – vedou se důležité boje. Myslím si, že demokracie se

Co-funded by the European Union

	skládá i z kultury. A v tomto ohledu musíme sledovat, co dělají instituce a média, abychom podpořili novou kulturu politické zvědavosti a angažovanosti.

Jeangu Macrooy (Nizozemsko)	Nemyslím si, že je to spravedlivé, protože moji předkové pracovali na plantážích. Krváceli, protože s nimi bylo špatně zacházeno. Z té půdy vyrostly plodiny, které přinesly obrovské bohatství. Ve druhé části také zpívám o tom, že jsem tady, že se tu procházím. Zlato je metaforou pro prosperitu a rozvoj. V Nizozemsku se neustále setkávám s tím, jak je země bohatá, prosperující a dobře organizovaná. A vědomí, že velká část tohoto bohatství pochází z kolonialismu, z obchodu s otroky, z plantáží v Surinamu, bylo pro mě velmi znepokojivé. Stejně tak, když přemýšlím o propojení mezi Surinamem a Nizozemskem. Na papíře jsou dnes Surinamci vlastně cizinci a podle toho se s nimi zachází, například pokud jde o vízovou politiku.

Slobodanka Moravčević (Belgie)	Když moje práva, moje lidská práva, nebyla dostatečně respektována, cítila jsem, že musím něco udělat. To bylo v listopadu 1996, když Milošević zfalšoval volby, pravděpodobně si ty čísla trochu upravil. A to bylo prostě, ne, něco takového není správné. To by se nemělo stávat.Měli jsme možná... ok, měli jste televizi, měli jste všechna média, měli jste všechny možnosti získat tolik hlasů. A přesto vám lidé řekli ne. A teď ? Nemuseli jsme něco dělat. Bylo mi 18 let. Začala jsem studovat na univerzitě, když mi bylo 18 nebo 19. Pamatuji si, jak jsem tehdy tu zprávu přijala. Ostatní to také slyšeli. ...chtěli jsme spontánně vyjít ven a říct, hele to fakt není správné. Pamatuji si, že jsem měla tehdy seminář starých slovanských jazyků, bylo to v

Co-funded by the European Union

	listopadu a v Srbsku začíná akademický rok v říjnu. Byl to první nebo druhý týden mého studia. Prostě jsem vyšla ven a pak za mnou přišel profesor. Ptal se mě, "kam se chystáte moje milá?" Myslela jsem si, že je to normální, že se v akademickém světě tak lidé chovají ... řekla jsem: "jdu na demonstraci". Proti komu?" Proti Miloševičovi. Ten muž byl totiž člen Miloševičovi strany. Hned se mě zeptal jak se jmenuji. Řekla jsem mu to a on na to, že si mě bude pamatovat...zapamatoval si mě. Měla jsem veliké problémy složit zkoušku. Byla jsem jedním z 18 lidí, kteří na tom protestu byli. Mnozí z nich se později stali vůdci studentského hnutí a později politiky, jako Ceda Jovanović a další. Pro mě to bylo jako s Kalimerem, když řekl "to není správné". A od toho dne jsem protestovala pravidelně. A můj bratr taky. Studoval lékařství. Byl vůdce hnutí na jeho fakultě. Pak se k nám připojil i táta a pracovali jsme pro OTPOR. Ano, jako rodina jsme byli prostě velmi zaneprázdnění. Protesty proti nedemokratičnosti, proti Miloševičovi, proti válce, proti tomu všemu. A za to jsme museli zaplatit. Nejen já s problémy u zkoušky. To ani nebylo tak důležité. Ale můj bratr nikdy nezískal specializaci. A to je samozřejmě důležité. A to byl jedním z nejlepších studentů. Byl mezi deseti studenty s nejlepším prospěchem. Chtěl být chirurgem, ale nemohl dokončit studia.

Željko Rogina (Chorvatsko)	Doufal jsem, bylo to také iluzorní očekávání, že když už máme kapitalistický řád, že budeme natolik chytří, abychom vytvořili systém podobný severským zemím se silným sociálním státem a například s progresivní daňovou sazbou, kde by nejbohatší přispívali na sociální potřeby nejvíce. Toho jsme nedostali. Věřil jsem také, že budeme mít právní stát. Dodnes nemáme právní stát.Teď nemluvíme o nesčetných příkladech, kdy je

Co-funded by the European Union

	evidentní, že když nějaká chudák rozbije okno a ukradne 5 krabiček cigaret, rychle skončí ve vězení. Pokud nějaký podnikatel nebo ministr ukradne miliony eur, pak ovšem neskončí ve vězení. Možná nakonec dostane na nějakou dobu dovolenou v politice, bude ale stále váženým občanem, možná si založí soukromou firmu.

Příloha 3: Jak vést rozhovor?

Jak vést rozhovor?

Hlavním cílem rozhovorů je získat co nejvíce informací od účastníků, ale rozhovor není jen kladení otázek a přijímání odpovědí. Rozhovor je propracovaná výzkumná metoda, a proto byste se měli snažit navázat s účastníkem konverzaci.

Jaké otázky pokládat?

- Mějte na paměti, že scénář rozhovoru slouží jako orientační dokument. Měl by obsahovat všechna témata, která je třeba v rozhovoru pokrýt, a veškeré informace, které chcete získat, ale účastník může odpovědět na více otázek současně.

- Při přípravě rozhovoru může být užitečné stanovit otázkám různé priority a uspořádat je například chronologicky.

- Tazatel by měl aktivně naslouchat a zapojit se do konverzace, místo aby pouze pokládal otázky.

- Buďte ohleduplní a respektujte hranice. Účastník nemusí chtít diskutovat o určitých tématech nebo může být během rozhovoru emocionálně zasažen. Pamatujte, že účastníci mají právo neodpovědět na určité otázky nebo rozhovor ukončit, pokud je pro ně příliš obtížný.

Několik tipů, jak připravit scénář rozhovoru:

1. **Pokládejte otevřené otázky.**

Pokud lze na otázku odpovědět pouze „ano“ nebo „ne“ nebo jedním slovem, přeformulujte ji tak, aby vyžadovala podrobnější odpověď.

Co-funded by the European Union

2. **Ptejte se na doplňující otázky.**

Pokud účastník zmíní něco zajímavého, co jste v otázkách nezohlednili, nebojte se požádat o další informace a nechte si vysvětlit, co tím myslel. Nebojte se nerozumět všem odpovědím – ptejte se na vysvětlení nebo další detaily.

3. **Držte otázky stručné.**

Nepište otázky delší než dvě řádky. Formulujte je krátce a jasně, aby bylo zřejmé, jaký typ odpovědi očekáváte. Jinak riskujete, že se účastník bude vyhýbat přímé odpovědi.

4. **Přeformulujte otázku, pokud se jí účastník vyhýbá.**

Někdy lidé nechtějí o určitých tématech mluvit, pokud jsou tázáni přímo. Přemýšlejte, jak byste mohli obtížnou otázku položit nepřímo.

5. **Zdvořile účastníka konfrontujte.**

Pokud chcete znát jeho názor na kontroverzní témata, můžete ho vyzvat k reakci.

6. **Nebojte se ticha a nechte účastníky odpovídat vlastním tempem.**

Dejte jim prostor k přemýšlení a reflexi. Téma rozhovoru nemusí být snadné, a proto mohou potřebovat čas na odpověď.

7. **Dělejte si poznámky během rozhovoru.**

Pište si klíčová slova k jednotlivým odpovědím a zaznamenávejte si doplňující otázky.

8. **Vyhněte se zobecňování.**

Někteří účastníci mohou váhat s otevřeným sdílením svých zkušeností, zatímco jiní se podělí ochotněji. Nechte je vyprávět svůj příběh vlastními slovy.

9. **Snažte se nečinit předpoklady.**

Uvědomte si, že každý účastník má jinou zkušenost a může se nacházet v jiné fázi svého uzdravovacího procesu. Nespekulujte, že se něco již stalo, nebo že účastník něco určitým způsobem prožívá

Co-funded by the European Union

Vzdělávací aktivita 3: Mapy hněvu

Hanna Zielinska and Marjolein Delvou
Evens Foundation

Vzdělávací aktivita: Mapy hněvu
Věková skupina: 14–17 let
Časová náročnost: 2 × 45 minut (první aktivitu lze provést samostatně)
Pomůcky: flipchart, fixy, úryvky svědectví, vyprávění k otázce *Co vás na současném světě štve?*, úryvky svědectví (Příloha 5) a krátké biografie svědků (Příloha 4).

Vzdělávací cíle:

Díky této aktivitě budou studující:

- Přemýšlet o stavu demokracie a jejím vlivu na naše životy;
- seznámí se s různými pohledy na demokracii od lidí z různých zemí, kteří zažili systémovou změnu;
- zapojí se do mezigeneračního dialogu o demokracii;
- pochopí, jakou moc máme při utváření demokracie.

Fragments

Úryvek 1: Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)
Úryvek 2: Milice Ribeiro Dos Santos (Portugalsko)
Úryvek 3: Juozas Malickas (Litva)
Úryvek 4: Amir Mohammadi (Nizozemsko)
Úryvek 5: Jeangu Macrooy (Nizozemsko)
Úryvek 6: Andrés Ruiz Grima (Španělsko)
Úryvek 7: Slobodanka Moravčević (Belgie)
Úryvek 8: Lucia Bartošová (Česká republika)

Co-funded by the European Union

Úryvek 9: Željko Rogina (Chorvatsko)
Úryvek 10: Željko Rogina (Chorvatsko)
Úryvek 11: Maria Filomena Manuel (Portugalsko)
Úryvek 12: Petros Pizanias (Řecko)

Krok 1: Uvítání (1 minuta)

V závislosti na vaší skupině můžete buď začít rovnou otázkou, nebo krátce představit aktivitu.

Krok 2: Reflexe (7 minut)

Vyvolejte u studujících krátký okamžik individuální reflexe otázkou: **Co vás na dnešním světě štve?** Dejte jim několik minut na zamyšlení a přípravu odpovědí. Ujistěte svou skupinu, že odpovědi mohou být různé – cokoliv, co je napadne a co v nich vyvolává hněv vůči světu, ať už se jedná o jejich nejbližší okolí nebo globální problémy (2 min).

Podpořte studující ve sdílení jejich odpovědí a společně shrňte hlavní témata na tabuli (5 min).

Co-funded by the European Union

Krok 3: Poslech jiných hlasů (22 minut)

Řekněte studentům, co uvidí: výběr úryvků od svědků systémových změn, které v nedávné minulosti proběhly v Evropě a jinde.

Než pustíte **vyprávění pro otázku 1**, požádejte studující aby se soustředili a zapisovali si všechna slova, myšlenky, obrazy, pocity a dojmy, které se jim při sledování jednotlivých úryvků vybaví (10 min).

Po projekci otevřete diskusi a zeptejte se: **Který úryvek ve vás nejvíce rezonoval nebo vás nejvíce zasáhl a proč?** (7 min).

Po sdílení se vraťte k tabuli, shrňte diskusi a do jiného barevného odstínu přidejte témata, která rozčilovala či pobuřovala svědky. Výsledkem by měla být **mapa hněvu** (5 min).

Krok 4: Pohled z nadhledu (15 minut)

Abyste studujícím pomohli představit si, co by se mohlo stát, pokud by se s tímto hněvem či emocemi nic neudělalo, požádejte je, aby se podívali na **mapu hněvu** a odpověděli: **Jaké mohou být důsledky, pokud se s tím nic neudělá? Pro vás, pro vaši komunitu, pro společnost?**

Studující mohou přijít s problémy, které se už dějí, i s těmi, které by mohly nastat v budoucnu. Například: Pokud je na mapě hněvu **chudoba**, možné důsledky mohou být **osamělost a izolace** nebo **rostoucí napětí ve společnosti**. Zatímco studenti sdílejí své odpovědi, zapisujte je na druhou tabuli a vytvořte tak **mapu (potenciálních) důsledků**. Zdůrazněte, že **mapa hněvu a mapa důsledků se vzájemně ovlivňují a posilují** – například **rasismus** může být jak příčinou, tak důsledkem hněvu (10 min).

Co-funded by the European Union

Pokračování nebo ukončení aktivity

Pokud máte další hodinu, můžete zde skončit a nechat studující pracovat s jejich pocity a dojmy až do dalšího setkání.

Pokud je toto jediná hodina věnovaná aktivitě, pokračujte závěrečným shrnutím:

- Stručně zopakujte hlavní poznatky z lekce. Připomeňte studujícím, že jste začali od hněvu vyvolaného systémovými nedostatky (které mohou mít různé podoby) a pojmenovali jste jejich důsledky.
- Nyní se zeptejte buď:
    - **1) Co je potřeba k řešení těchto důsledků (těch, které společnosti neprospívají)?** Každý odpoví jedním slovem a poté označí dalšího, kdo bude odpovídat.
    - NEBO **2) Vezměte fixy a umístěte:**
        - **Červenou tečku** vedle důsledku, který je nejvíce ovlivňuje.
        - **Zelenou tečku** vedle důsledku, o kterém si myslí, že proti němu mohou něco podniknout (5 min).

Volitelné: Aktivita 4

Připomeňte studujícím kde jste minule skončili, a znovu jim představte mapu hněvu a mapu důsledků.

Materiál: Úryvky a stručné životopisy pamětníků

Co-funded by the European Union

Krok 5: Přeměna hněvu v akci (40 minut) – skupinová práce a prezentace

V této aktivitě požádejte studující, aby si vybrali úryvek, od kterého chtějí začít. (Mohou si vybrat i úryvek, se kterým v první části aktivity nepracovali) Poté je rozdělte do dvojic nebo menších skupin podle jejich volby.
Jakmile jsou skupiny připraveny, vysvětlete zadání: Na základě zvoleného úryvku studenti nejprve mezi sebou prodiskutují, jaké pocity v nich vyvolává, co je na něm rozčiluje a co by na něm chtěli zdůraznit. Poté společně vytvoří, navrhnou nebo zahrají malý "akt odvahy", který bude vyjadřovat jejich sdílený hněv. Jsou vyzváni k tomu, aby „získali prostor" a něco udělali. Tento akt bude jejich vlastním vyjádřením problému, který je zasáhl. Vysvětlete, že jejich **akt odvahy** může mít jakoukoli formu, kterou si přejí: mikro-akci, prohlášení, gesto, happening, divadelní prvek. Například studenti mohou rozmístit citát ve školním prostoru na nečekaných místech nebo vyzvat ostatní spolužáky k tomu, aby společně vytvořili **tichou postavu symbolizující „rasismus"** ze svých těl. **Důležité**: Přizpůsobte zadání skupině. Pokud studenti pokyny pochopí rychle, neposkytujte příliš mnoho příkladů, aby jejich kreativita zůstala neomezena. Pokud si skupina není jistá, nabídněte několik příkladů, které jim pomohou přemýšlet jinak. Poskytněte **další materiály** k podpoře jejich práce (biografie svědků, historické kontextové listy) a nabídněte jim několik základních otázek, které mohou pomoci s rozběhnutím procesu.

Pomocné otázky na začátek:

Můžete je napsat na tabuli nebo vytisknout na kartičky a rozdat mezi skupiny/dvojice.

1. Co chceme říct?
2. Kde to chceme říct?
3. Jak to chceme říct? (Způsob vyjádření propojuje „co" a „kde".)

[1] Tato aktivita vychází z práce: Guimarães (S.) & Reis (R.),Take the floor. Performing with non-fictional material: Portuguese voices and words in the transition from dictatorship to democracy.

Co-funded by the European Union

Během práce malých skupin se procházejte třídou a v případě potřeby poskytujte podporu. Důležité: Cílem není najít řešení vážných společenských problémů, ale vyjádřit to, co studenty nejvíce zasáhlo. Klíčové je, aby se studenti cítili vlastní sílu vyjádřit svůj názor a vymysleli akt odvahy, který přesahuje tradiční formy školních aktivit (30 min).

Ujistěte se, že každá skupina dostane prostor k představení svého aktu odvahy (10 min).

Krok 6: Závěrečná reflexe (5 min)

Pozvěte studující, aby si sedli do kruhu, a vyberte otázku, která nejlépe odpovídá dynamice vaší skupiny. Dbejte na to, aby měl možnost vyjádřit své myšlenky a pocity. Položte otázku a podpořte studenty k odpovědím. Příklady otázek:

- Co bylo pro vás při vytváření nebo provedení aktu odvahy nejtěžší?
- Co vám dnešní představení a sledování aktů odvahy dalo?
- Kdybyste si z dnešní aktivity mohli odnést jednu myšlenku, dojem nebo pocit, co by to bylo?

Během reflexe můžete také otevřít diskuzi o tom, proč některé úryvky nebyly vybrány.

Návrh na delší projekt: Historie vašeho hněvu

Pokud vás otázky a aktivity inspirovaly a máte možnost na nich pracovat delší dobu, můžete zapojit studující do historického výzkumu příčin jejich hněvu. Poznámka: Nejde o introspektivní aktivitu, ale o výzkumný projekt, ve kterém studující prozkoumají problém, který je rozčiluje, z historického pohledu.

Co-funded by the European Union

1. Umístěte svůj hněv do času a prostoru: Pozvěte studující, aby identifikovali nebo vyjmenovali historické okamžiky, kdy lidé čelili podobnému problému, který je dnes rozčiluje.
2. Krátký historický průzkum: Nechte studující vybrat jednu událost nebo období, o kterém by chtěli zjistit více. Jakmile si zvolí téma, nabídněte jim následující otázky, které jim pomohou s výzkumem: *Co už o této historické události vím? Co se o ní chci dozvědět? Co jsem se naučil/a?* Například pokud studenta pobuřuje chudoba, může prozkoumat historickou epizodu, kdy lidé kvůli chudobě podnikli akci, např. Francouzskou revoluci.

Příloha 4: Stručné životopisy pamětníků pro aktivitu 3

Lisbeth Ruiz Sanchez

Lisbeth Ruiz Sanchez (35) se narodila a vyrostla na Kubě. Jako dítě byla členkou Pioneros de la Batalla de Ideas, protestního hnutí, které v roce 1999 zorganizoval Fidel Castro za návrat Eliána Gonzáleze. Vystudovala magisterský obor komunikace na Havanské univerzitě. Na Kubě pracovala od svých deseti let pro státní rozhlas a televizi. V Belgii se usadila v roce 2015 poté, co poprvé opustila Kubu a vydala se na cestu kolem světa s americkou neziskovou organizací Up with People. Žije v Antverpách se svými třemi dětmi a pracuje jako digitální marketérka.

Slobodanka Moravčević

Slobodanka Moravčević (47) je Srbka a Belgičanka. Vyrostla v části bývalé Jugoslávie, která se později stala Republikou Srbsko. Během jugoslávských válek zůstala Slobodanka v Bělehradě. Jako studentka byla aktivní členkou OTPORu, nenásilného protestního hnutí proti vládě Slobodana Miloševiće. Po nějaké době strávené v Mexiku se v roce 2014 seznámila se svým současným belgickým manželem a přestěhovala se do Belgie. Slobodanka v současnosti pracuje jako lektorka srbchorvatského jazyka na Univerzitě v Gentu. Je pravoslavná křesťanka.

Co-funded by the European Union

Lucia Bartošová

Lucia Bartošová (50) se narodila v Bratislavě, tehdejším Československu. Na podzim roku 1989 se aktivně zapojila do studentských protestů. Během sametové revoluce byla svědkyní jednání mezi studenty a vedením školy o pravidlech na své střední škole. Na začátku 90. let studovala farmacii na univerzitě v Bratislavě. První zkušenost se Západem získala v roce 1993, kdy pracovala jako au-pair v Aurichu poblíž Stuttgartu. V roce 1999 se rozhodla přestěhovat do České republiky.

Petros Pizanias

Petros Pizanias (77), emeritní profesor na Jónské univerzitě, se narodil v roce 1947 v Aténách, v čtvrti Gargaretta. Během diktatury se zapojil do odbojové činnosti. Aby mohl volně dýchat, uprchl ve svých 20 letech do Francie. V Paříži se stal členem odbojových skupin bojujících proti řecké diktatuře. Studoval sociologii a historii. Po návratu do Řecka byl velmi aktivním členem levicové politické strany. V současnosti píše články o aktuální politické situaci a kvalitě demokracie.

Andrés Ruiz Grima

Andrés Ruiz Grima (73) ze Španělska je v důchodu, ale příležitostně pracuje jako námořník. Ve svých dvaceti letech byl uvězněn za svůj aktivismus proti frankistickému režimu. Byl také zapojen do hnutí Yayoflautas (organizace dědečků a babiček) v rámci hnutí 15M-Indignados (2011) a do katalánského separatistického hnutí (2017). Blízký anarchistickým myšlenkám, nevolí a podporuje participativní demokracii.

Željko Rogina

Željko Rogina (65) vyrůstal ve východní Slavonii v Chorvatsku, kde dodnes žije. Je bývalým učitelem filozofie, etiky a logiky. Do Svazu komunistů vstoupil jako středoškolský student, ale zklamán konflikty uvnitř stranického vedení a nacionalistickou rétorikou v roce 1990 ze strany odešel a rozhodl se, že se už nebude politicky angažovat. Během změn v Chorvatsku se přihlásil do

Co-funded by the European Union

armády jako dobrovolník a sloužil až do června 1992. Když byla jeho jednotka nasazena na bojiště v Bosně a Hercegovině, rozhodl se vrátit a pokračovat ve své práci ve škole.

Juozas Malickas

Juozas Malickas (52) je litevský učitel dějepisu. Svůj životní příběh využívá k propojení litevské minulosti a současnosti. Vyrůstal v různých částech Litvy, ale na 20 let emigroval do USA, než se v roce 2020 vrátil zpět. Juozas přináší osobní pohled na život v sovětské a post-nezávislé Litvě a zároveň zdůrazňuje proměnu z omezeného maloměsta na dynamický Vilnius dneška.

Amir Mohammadi

Amir Mohammadi (39) přišel do Nizozemska v roce 2016 jako uprchlík z Íránu. Neobdržel povolení k pobytu, ale nemohl se ani vrátit zpět, a proto žil šest let ve stínu jako osoba bez dokladů. Nakonec povolení k pobytu získal. Amir ví lépe než kdokoli jiný, jaké to je nemít žádná práva.

Jeangu Macrooy

Jeangu Macrooy (30) je zpěvák a skladatel. Když ve 20 letech přišel do Nizozemska hledat více svobody, zarazila ho evropská prosperita, kterou srovnával s jeho rodným Surinamem. Byl překvapen také nedostatečný, povědomím o nizozemské koloniální minulosti. Byl šokován, když zjistil, že Keti Koti, oslavu zrušení otroctví, slaví jen malá skupina lidí. Na soutěži Eurovize reprezentoval Nizozemsko s protestní písní o otroctví, kterou částečně zpíval v jazyce sranantongo. Skladba vyvolala smíšené ohlasy.

Maria Filomena Manuel

Maria Filomena Manuel (62) se narodila v Angole a v roce 1976 (dva roky po demokratické revoluci) emigrovala do Portugalska. Byla svědkem důležitých změn v portugalském demokratickém režimu. Založila kolektiv, ve kterém provozuje svou restauraci. „Filó“ je místem setkávání migrantů z afrických zemí, studentů a lidí s nízkými příjmy. Asociace Filó COCHILÓ je bezpečným

Co-funded by the European Union

prostorem, kde migranti, s doklady i bez nich, pocházející z Angoly, Mosambiku nebo Kapverd, nacházejí místo k setkávání, diskuzím a společnému jídlu.

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) je psycholožka a rodinná terapeutka v důchodu z Portugalska. Pochází z rodiny bojující proti diktatuře a v roce 1964 odešla do exilu v Paříži ve Francii se svým přítelem, který utíkal před povinným odvodem do portugalské armády v afrických koloniích. Do Portugalska se vrátila v roce 1975, rok po demokratické revoluci. Bojovala za práva mladých lidí v ústavních zařízeních a za práva žen na sexuální zdraví v zemi, která přecházela z katolické konzervativní diktatury.

Co-funded by the European Union

Příloha 5: úryvky textů k aktivitě 3

Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)	A vždycky jsme měli pocit, že dokud je tu Fidel Castro, všechno bude v pořádku. On nás zachrání. Určitě. Ale co až tu Fidel Castro nebude? Je to jen člověk, jednou musí zemřít. Myslím, že jsme si tu realitu dlouho odmítali připustit. Fidel Castro tu bude po celý náš život. A bude chtít všechno napravit, protože je velmi chytrý. Občas udělá chybu, ale dokáže ji opravit, dokáže všechno dát do pořádku. A pak už tu najednou nebyl. A tehdy začalo improvizování. A lidé přestali věřit, že všechno dobře dopadne. To už v Kubě nemáme. Pro mě bylo minulý rok velmi těžké tam být. Říkala jsem ti o té pozitivní energii Kubánců, kteří jsou vždy veselí. Ale tentokrát jsem to neviděla. Poprvé za tolik let. A přitom jsme si na Kubě prošli ještě horšími časy. V 90. letech bych řekla, že to bylo ještě těžší než teď. Ale měli jsme Fidela Castra. Měli jsme naději. A tu teď Kubánci ztratili. Nemají už žádnou naději. A bez naděje se nedá žít, bez možnosti dívat se dopředu. Jenže oni už se dopředu dívat nemůžou, je to prostě příliš těžké. A protože je to teď takhle, cítím, že lidé říkají: půjdeme do ulic, budeme protestovat. Něco se musí změnit, teď hned! Vidím, že to přichází.

Co-funded by the European Union

Milice Ribeiro Dos Santos (Portugalsko)	No... Myslím, že mé obavy jsou spíše společenské než osobní. Představa, že žijeme ve společnosti, která by mohla být úplně jiná, a že se nepřijímají zákony, které by to změnily, je skandální. Jak to, že nemáme lepší zákony? Jak to, že... Jak může existovat tak obrovský rozdíl mezi mzdami na hranici přežití a obrovskými zisky? A ta propast se v Portugalsku stále zvětšuje. Stačí se podívat na ta nejdražší auta a kolik jich tu máme. A po covidu se zisky bank ještě zvýšily. Jak to, že nemáme zákony, které by to zastavily? A jak to, že socialistická většina v parlamentu takové zákony nepřijme? A ani nechce přijmout? Musíme bojovat za změnu naší země tak, aby poskytovala lepší život všem. Mám na mysli vyšší úroveň štěstí a menší sociální nerovnost. Ne že bych si myslel, že se lidé přestali snažit – vedou se důležité boje. Myslím si, že demokracie se skládá i z kultury. A v tomto ohledu musíme sledovat, co dělají instituce a média, abychom podpořili novou kulturu politické zvědavosti a angažovanosti..

Juozas Malickas (Litva)	Žil jsem dlouhou dobu v USA. Nikdy jsem nepřijal myšlenku, že být bezdomovcem je v pořádku. Vždy mě děsilo vidět lidi bez domova, lidi bez zdravotní péče nebo ty, kteří přicházejí o své domovy kvůli nemoci – tohle nedokážu v Americe ospravedlnit. Prostě to není správné. Jak tomu rozumím, pokud někdo skončí na ulici, muselo se mu stát něco opravdu špatného. Někteří říkají, že lidé žijí na ulici, protože si to sami vybrali, že se vědomě rozhodli takto žít. Ale pokud se někdo vědomě rozhodne žít na ulici, pak je s jeho myslí něco v nepořádku. Není psychicky zdravý. Potřebuje pomoc, ne to, aby byl ponechán napospas ulici. Sám jsem pracoval s duševně nemocnými lidmi od narození. A když se podíváme do přírody – i to nejmenší zvíře si hledá přístřeší, nevyjde jen tak na ulici a nezůstane tam. Naše neochota pomáhat,

Co-funded by the European Union

	když to omlouváme tím, že si to sami vybrali, je ve skutečnosti jen výmluva, abychom nemuseli pomáhat. I když jsem to viděl ve Státech, nikdy... Bylo to jako nůž do srdce, vždy jsem si toho problému všiml. Nikdy to nebylo tak, že bych prošel kolem a neviděl..

Amir Mohammadi (Nizozemsko)	Jsem zklamaný z Nizozemska, že tolik lidí bez dokladů žije na ulici. Ano, jsem na 100 % zklamaný. Ale ještě víc jsem zklamaný z politiky, z některých politických stran. Mohly by vidět utrpení lidí v Nizozemsku. Už teď spí pod mosty. 30 000 v Amsterdamu, stejný počet v Rotterdamu. Kolik je jich ve zbytku Nizozemska, to nevím. Obvykle přicházejí do těchto dvou měst, aby dostali nějakou pomoc. Tak jak se jako politická strana opovažujete křičet „Podporuji uprchlíky“? Nechali jste je na ulici a přitom otevíráte hranice a přivádíte nové lidi. To mě zklamalo ještě víc. Říkal jsem, že už teď bojujeme s obrovským problémem lidí, kteří v Nizozemsku trpí, a vy je prostě ignorujete. Zakazujete jim přístup ke všem sociálním službám, které by mohli mít, a jen říkáte: „Musíme udržet hranice otevřené a přijímat další lidi.“ A přitom i tito noví lidé jsou často odmítnuti a také se stanou nelegálními. Takže to byla obrovská zrada ze strany politických stran v roce 2021. Jsem rád, že vláda padla.

Co-funded by the European Union

Jeangu Macrooy (Nizozemsko)	Nemyslím si, že je to spravedlivé, protože moji předkové pracovali na plantážích. Krváceli, protože s nimi bylo špatně zacházeno. Z té půdy vyrostly plodiny, které přinesly obrovské bohatství. Ve druhé části také zpívám o tom, že jsem tady, že se tu procházím. Zlato je metaforou pro prosperitu a rozvoj. V Nizozemsku se neustále setkávám s tím, jak je země bohatá, prosperující a dobře organizovaná. A vědomí, že velká část tohoto bohatství pochází z kolonialismu, z obchodu s otroky, z plantáží v Surinamu, bylo pro mě velmi znepokojivé. Stejně tak, když přemýšlím o propojení mezi Surinamem a Nizozemskem. Na papíře jsou dnes Surinamci vlastně cizinci a podle toho se s nimi zachází, například pokud jde o vízovou politiku..

Andrés Ruiz Grima (Španělsko)	Stát, demokratický stát, se legitimizuje volbami každých x let. Ale když pak chcete zpochybnit jeho politiku, která nemá nic společného s tím, co sliboval, aby získal váš hlas, a vyjdete do ulic demonstrovat, policie na vás zaútočí a kriminalizuje vás. Ne toho, kdo vyvolal tuto nespokojenost nebo demonstraci kvůli nedodržování zákonů. Nemluvě o tom, co se děje s nezaměstnaností, s bydlením, se zdravotnictvím. V demokracii nám všechno kradou. Pamatuji si, že jeden soudruh kdysi řekl: „Všechno, co říkali, že komunismus udělá, dělá kapitalismus, a vy nic neděláte.“ Ale já bych se lidí zeptal: „Co vlastně máte?“ Kromě hypotéky, co vlastně máte?

Co-funded by the European Union

Slobodanka Moravčević (Belgie)	Když moje práva, moje lidská práva, nebyla dostatečně respektována, cítila jsem, že musím něco udělat. To bylo v listopadu 1996, když Milošević zfalšoval volby, pravděpodobně si ty čísla trochu upravil. A to bylo prostě, ne, něco takového není správné. To by se nemělo stávat.Měli jsme možná... ok, měli jste televizi, měli jste všechna média, měli jste všechny možnosti získat tolik hlasů. A přesto vám lidé řekli ne. A teď ? Nemuseli jsme něco dělat. Bylo mi 18 let. Začala jsem studovat na univerzitě, když mi bylo 18 nebo 19. Pamatuji si, jak jsem tehdy tu zprávu přijala. Ostatní to také slyšeli. ...chtěli jsme spontánně vyjít ven a říct, hele to fakt není správné. Pamatuji si, že jsem měla tehdy seminář starých slovanských jazyků, bylo to v listopadu a v Srbsku začíná akademický rok v říjnu. Byl to první nebo druhý týden mého studia. Prostě jsem vyšla ven a pak za mnou přišel profesor. Ptal se mě, "kam se chystáte moje milá?" Myslela jsem si, že je to normální, že se v akademickém světě tak lidé chovají ... řekla jsem: "jdu na demonstraci". Proti komu?" Proti Miloševičovi. Ten muž byl totiž člen Miloševičovi strany. Hned se mě zeptal jak se jmenuji. Řekla jsem mu to a on na to, že si mě bude pamatovat...zapamatoval si mě. Měla jsem veliké problémy složit zkoušku. Byla jsem jedním z 18 lidí, kteří na tom protestu byli. Mnozí z nich se později stali vůdci studentského hnutí a později politiky, jako Ceda Jovanović a další. Pro mě to bylo jako s Kalimerem, když řekl "to není správné". A od toho dne jsem protestovala pravidelně. A můj bratr taky. Studoval lékařství. Byl vůdce hnutí na jeho fakultě. Pak se k nám připojil i táta a pracovali jsme pro OTPOR. Ano, jako rodina jsme byli prostě velmi zaneprázdnění. Protesty proti nedemokratičnosti, proti Miloševičovi, proti válce, proti tomu všemu. A za to jsme museli zaplatit. Nejen já s problémy u zkoušky. To ani nebylo tak důležité. Ale můj bratr nikdy nezískal specializaci. A to je samozřejmě důležité. A to byl jedním z nejlepších studentů. Byl mezi deseti studenty s nejlepším prospěchem. Chtěl být chirurgem, ale nemohl dokončit studia.

Co-funded by the European Union

Lucia Bartošová (Česká republika)	No, z mého pohledu... Beru to tak, že to byli právě ti obyčejní lidé, kteří se naštvali, měli toho dost a rozhodli se něco změnit. Lidé byli naštvaní, protože zmlátili studenty, a vzali si to osobně, jako kdyby byly bityi jejich vlastní děti. A nakonec jim to nebylo jedno. Vyšli do ulic v těchto chladných dnech a prostě řekli: „Takhle to nejde...“

Željko Rogina (Chorvatsko)	Doufal jsem, bylo to také iluzorní očekávání, že když už máme kapitalistický řád, že budeme natolik chytří, abychom vytvořili systém podobný severským zemím se silným sociálním státem a například s progresivní daňovou sazbou, kde by nejbohatší přispívali na sociální potřeby nejvíce. Toho jsme nedostali. Věřil jsem také, že budeme mít právní stát. Dodnes nemáme právní stát.Teď nemluvíme o nesčetných příkladech, kdy je evidentní, že když nějaká chudák rozbije okno a ukradne 5 krabiček cigaret, rychle skončí ve vězení. Pokud nějaký podnikatel nebo ministr ukradne miliony eur, pak ovšem neskončí ve vězení. Možná nakonec dostane na nějakou dobu dovolenou v politice, bude ale stále váženým občanem, možná si založí soukromou firmu.

Željko Rogina (Chorvatsko)	Na druhou stranu mě iritují ti, kteří říkají, že to byla temná doba. Doba naprostého totalitarismu, diktatury. Všichni jsme prý byli v jednom velkém táboře. Zajímavé ale je, že ti, kteří byli v tom „táboře“ nebo v té „komunistické temnotě“, nakonec dostudovali, vystudovali v tom systému na úkor společnosti, bydleli téměř zadarmo v státních kolejích, mnoho z nich mělo stipendia, pak dostali práci, většina získala sociální bydlení – takže si ho nekoupili, ale žili na úkor společnosti.

Co-funded by the European Union

	Možná k ilustraci této ekonomické rovnosti nebo nerovnosti, toho, jak se tehdy řešily situace a jak byli lidé zaměstnáváni – jeden z mých blízkých příbuzných byl chronický alkoholik… Pracoval ve stavební firmě, ovládal bagr, buldozer – poměrně zodpovědná práce. Pak ale přišel do práce opilý, nebo chyběl 5–6 dní, a nevěděli, co s ním. Občas se ukázal, občas ne. Samozřejmě, v dnešní tržní ekonomice by ho zaměstnavatel okamžitě vyhodil, a právem. Tehdy se ale sešla rada pracujících, ředitel a nadřízení, kolegové ho přesvědčovali, aby se šel léčit, pak ho poslali na měsíc či dva do psychiatrické nemocnice ve Vrapči, po roce byl zase v pořádku, ale pak se to celé opakovalo. Nevěděli, co s ním, tak ho tam prostě nechali. Samozřejmě, produktivita tím trpěla, byl tam prakticky navíc, ale měl doma dvě děti, ženu – a jak by se z nich najednou měl stát sociální případ? Jinými slovy, v tom systému dělník nebyl pouhé zboží. Nebylo to jako dnes, kdy se „pracovní síla“ používá a odhazuje, když už není potřeba..

Maria Filomena Manuel (Portugalsko)	Protože vládnou peníze. Vládne nepoctivost. Ne realita těch, kdo se musí přetvařovat, aby udělali dojem. To je svoboda? Ne. Lidé se musí přetvařovat, aby udělali dojem… a aby mohli fungovat ve světě. Pořád žijeme v přetvářce! Protože dnes nemůžete říct „černý“, nemůžete říct „negr“… Nemůžete… Nemůžete říct, že je gay, že ona je lesba, nebo cokoli jiného… A tak existují různé masky, které slouží jako kamufláž, a lidé pod těmi maskami žijí – a vy nemůžete poznat, kdo je upřímný a kdo ne.

Co-funded by the European Union

	Stejně jako s penězi. Peníze jsou peníze... Produkují nepoctivost. A lidé do té frašky vstupují také. Není to tak, že bych se na někoho podíval a hned poznal, jestli je ke mně upřímný. Ne, není. Je neupřímný. Podívá se na mě... Nedostanu to opravdové „dobré ráno!“ s úsměvem, jen „dobré ráno“, protože mě musí pozdravit, protože jsem žena, o které nemohou říct, že je černá, ani ji nijak urazit... A když někdo říká „tihle lidé mají svá práva!“, „tohle se musí udělat“, tak to jen pomáhá věci zamaskovat – a my dál žijeme ve frašce..

Petros Pizanias (Řecko)	Pro mladé lidi dnes mám vzkaz: naštvěte se, vyjděte do ulic a pokud bude potřeba, dělejte hluk. Jste největšími oběťmi všech těch prohlášeních v této rychle upadající společnosti a zaplatíte za to buď výrazným zhoršením svého života, nebo budete nuceni emigrovat někam jen proto, abyste mohli žít jako lidé – nic víc. Takže se naštvěte, znovu se naštvěte a jděte do ulic. Bez toho nelze ničeho dosáhnout. Důkazem je má vlastní minulost, která je minulostí celé řecké společnosti – demokracie se vrátila po pádu Junty ne proto, že přišel Karamanlis nebo Papandreou, ale proto, že miliony Řeků vyšly do ulic. A tak by to mělo být i dnes.

Odvážíte se zpochybnit své učitele?

Vzdělávací aktivita

Vzdělávací aktivita: Srovnání jednotlivých pamětnických svědectví

Přílohy

Příloha 1: Krátké životopisy pamětníků
Příloha 2: Úryvky přepisů pamětnických svědectví
Příloha 3: Pracovní list pro studenty

Odkazy

Úryvky
Vyprávění *Odvážíte se zpochybnit své učitele?*

CHANGING DEMOCRACIES
Co-funded by the European Union

Vzdělávací aktivita postavená na srovnání pamětnických svědectví

Bohumil Melichar a Václav Sixta

Následující aktivita je založena na srovnání dvou výpovědí pamětníka, který zažil socialistické vzdělávání na běžné škole v Sejnech v Polsku a pamětnice vzpomínající na průběh sametové revoluce na střední škole v Bratislavě (Československo). Studující analyzují oba prameny a zjišťují, do jaké míry mohli v jejich věku zažít demokracii během diktatury a jak moc se během revoluce změnila jejich moc ovlivňovat činnost školy. V závěrečné diskusi společně zhodnotí, do jaké míry může instituce školy fungovat demokraticky, a to na základě srovnání vlastních každodenních zkušeností se situací žáků před revolucí a během ní.

Vzdělávací aktivita: Srovnávání pamětnických výpovědí
Věková skupina: 14 - 17 let
Časová náročnost: 45-60 minut
Pomůcky: Tabule, pracovní listy (Příloha 3), projektor, školní elektronika nebo smartphony, úryvky svědectví, vyprávění, přepisy pamětnických svědectví (Příloha 2) a stručné životopisy pamětníků (Příloha 1).

Úryvky:

Úryvek 1: Krzysztof Tur (Polsko)
Úryvek 2: Krzysztof Tur (Polsko)
Úryvek 3: Lucia Bartošová (Česká republika)
Úryvek 4: Lucia Bartošová (Česká republika)

Co-funded by the European Union

Vzdělávací cíle:

Díky práci na této aktivitě budu studující schopni:

- Popsat mechanismus ideologické instrumentalizace vzdělávání v období socialistické diktatury a možnosti studujících ovlivňovat výuku;
- popsat, jak přímá demokracie ve školách během revoluce;
- kultivovat své historické vědomí a posilovat kompetenci vnímat historické změny prostřednictvím analýzy a interpretace pamětnických svědectví;
- vnímat míru demokratické participace ve školním prostředí a posílit svou schopnost aktivního občanství;
- vyjadřovat složité myšlenky ve vzájemných diskusích.

Krok 1: Brainstorming (5 minut)

- Jaké situace nebo chování si představíte v souvislosti se souslovím „zpochybnit učitele“?
- Vzpomenete si na nějaký film nebo jiné dílo, které se zabývá konfliktem mezi žáky a učiteli?

Jak můžete organizovat výuku

Zahajte aktivitu otázkou pro všechny studující: *si dovolit zpochybnit své učitele?* studující se podělí o různé zkušenosti a vy zaznamenáte klíčová sdělení na tabuli. Cílem je zjistit, co si studující vlastně představují pod pojmem „zpochybnit učitele“. Pomoci může také popkultura a její obrazy konfliktů mezi učiteli a studujícími. Pokud můžete aktivitě věnovat trochu více času, lze brainstorming uvést promítáním Vyprávění, které představuje školní zkušenosti různých pamětníků, kteří prožili přechod mezi diktaturou a demokracií.

Co-funded by the European Union

Krok 2: Analyzujte zdroj 1 a diskutujte o něm (15 minut)

Podívejte se na svědectví Krzysztofa Tura, přečtěte si jeho krátký životopis a informace o školství za socialismu. Poté odpovězte na následující otázky:

- Jak pamětník hodnotí socialistickou výuku? Mohl se podle vás nespokojený žák popsané výuce bránit?
- Pomohla škola pamětníkovi pochopit, jak funguje svět kolem něj? Co si představujete pod pojmem „indoktrinace“?
- Jakou roli měli učitelé ve vyučovacím procesu? Co podle vás znamená, že vzdělávání bylo řízeno komunistickou stranou?

Informace o dobovém kontextu

Vzdělávání v socialistických zemích politicky napojených na Sovětský svaz bylo záměrně zapojeno do služeb vládnoucích komunistických stran. Učební osnovy byly koncipovány tak, aby se vedle akademických kompetencí a znalostí vyučovala i marxisticko-leninská ideologie. Povinnou součástí všech stupňů vzdělávání byla výuka ruského jazyka spolu se zeměpisem a kulturou Sovětského svazu, což mělo posílit sounáležitost polské, resp. československé společnosti se SSSR. Politická témata byla ve výuce považována za velmi citlivá. Jejich zpochybňování nebo diskuse o podstatě takových témat mezi učiteli a žáky byly v podstatě nemyslitelné.

Jak můžete organizovat výuku

Studující mohou analyzovat zdroje a odpovídat na otázky samostatně nebo v malých skupinách. Přehrajte celé třídě nahrávku vyprávění pamětníka a poté dejte studujícímm čas na samostatnou práci. Možná se budou muset vrátit k určitému úryvku. Doporučujeme rozdat školní elektroniku nebo jim umožnit používat vlastní zařízení. Poskytněte studujícím textový přepis vyprávění, krátké shrnutí historické situace a životopis svědka. Na konci tohoto kroku vyzvěte studující, aby se podělili o své odpovědi, moderujte případnou diskusi a klíčová zjištění napište na tabuli vedle výsledků brainstormingu.

Co-funded by the European Union

Krok 3: Analyzujte zdroj 2 a diskutujte o něm (15 minut)

Podívejte se na vyprávění pamětnice Lucie Bartošové, přečtěte si informace o školství za socialismu a její krátký životopis. Poté odpovězte na následující otázky:

- Jak se změnil přístup učitelů ke studujícímm středních škol po revoluci v listopadu 1989?
- Jaká nová práva získali studující na podzim 1989?
- Jak probíhalo vyjednávání o větší míře demokracie ve škole?
- Jak se měla tato demokracie projevit?

Informace o historickém kontextu

V listopadu 1989 byla Lucia Bartošová studentkou prvního ročníku gymnázia v Bratislavě. Zatímco role, kterou sehráli vysokoškolští studující v počátečních fázích sametové revoluce, je často připomínána, aktivita studujících středních škol zůstává v jejich stínu. Přitom tito mladí lidé, zvyklí na silně hierarchizovanou a nedemokratickou formu vzdělávání, dokázali během studentských protestů často radikálně změnit učební osnovy a prosadit ukončení výuky nepopulárních předmětů ovlivněných socialistickou ideologií.

Jak můžete organizovat práci

Práci uspořádejte stejným způsobem jako při analýze a interpretaci zdroje 1. Zabýváme se stejnými tématy, což nám umožní porovnat oba zdroje a následně popsat změnu situace studujících v období socialismu a revoluce.

Co-funded by the European Union

Krok 4: Reflexe (10 minut)

Diskutujte o následujících otázkách:

- Setkali jste se se situací, která vám připomíná situace z této lekce?
- Je ve vaší škole přijatelné svobodně diskutovat s učitelem?
- Do jaké míry se postavení žáků ve vaší škole liší od přístupu, který popsal svědek ve Zdroji 1?
- Do jaké míry se postavení žáků ve vaší škole liší od role, kterou získali studující v Bratislavě na podzim 1989?
- Jakou úroveň vnitřní demokracie by měla mít každá škola?
- Je správné, aby žáci ovlivňovali učební osnovy prostřednictvím hlasování?

Jak můžete organizovat práci

Aktivita bude zakončena diskusí založenou na srovnání situace dnešních žáků a obou pamětníků. Toto srovnání umožní zamyslet se nad hranicemi demokracie a její úlohou v každodenním chodu školy. Omezený čas pouhých deseti minut pravděpodobně neumožní zodpovědět a prodiskutovat všech šest otázek, proto vyberte několik z nich. Doporučujeme zařadit otázky 5 a 6, abyste zapojili do diskuse o možnostech demokratického způsobu výuky. Požádejte nebo malé týmy, aby odpověděli na vámi vybrané otázky, a dejte jim nějaký čas na práci. Poté diskusi moderujte a nechte odpovídat před celou třídou. Nebojte se nechat, aby na sebe navzájem reagovali. Rozhodně se vyplatí vyzvat ostatní, aby podpořili stanoviska svých spolužáků dalšími argumenty nebo se je pokusili vyvrátit, pokud vidí věci jinak. Případná silná tvrzení napište na tabuli a poté diskusi ukončete shrnutím výsledků debaty. V ideálním případě byste měli dospět k různým názorům na to, do jaké míry mohou studující ovlivňovat výuku ve škole a kde leží hranice diktatury a demokracie ve školství.

Co-funded by the European Union

Příloha 1: Stručné životopisy pamětníků

Krzysztof Tur

Krzysztof Tur (57) je polský učitel a aktivista, člen místní samosprávy. Narodil se v Sejnech na polsko-litevském pomezí, odešel studovat do Poznaně a na vlně změn se vrátil do rodného města a začal zdola působit v oblasti vzdělávání v místní rozmanité komunitě. Jako učitel a ředitel školy vychoval první generace mladých lidí vyrůstajících v novém systému. V práci ve vzdělávání pokračuje v tom dodnes.

Lucia Bartošová

Lucia Bartošová (50) se narodila v Bratislavě, v Československu. Aktivně se zapojila do studentských protestů na podzim 1989. Během sametové revoluce byla svědkem vyjednávání mezi studujícími a vedením o pravidlech na své střední škole. Na počátku 90. let vystudovala farmacii na bratislavské univerzitě. První zkušenost se Západem získala, když v roce 1993 pracovala jako au-pair v Aurichu u Stuttgartu. V roce 1999 se rozhodla přestěhovat do České republiky.

Co-funded by the European Union

Příloha 2: Úryvky textů

Krzysztof Tur (Polsko)	Ptáte se na nový svět a já ho okamžitě srovnávám s tím pestrým světem, který jsem znal z těch obrázkových zeměpisných časopisů, které jsem jako jediné měl k dispozici. A v nich dlouho, dlouho žádné informace o společnosti a politice nebyly. Železná opona nás ovlivňovala úplně ve všem. Neexistovalo žádné prostředí, které by nám, nám dětem, tehdy otevřelo oči. A ve škole, jak už to ve škole bývá, ano, tam byla indoktrinace, tak se to musí nazvat, a bylo to intenzivní, jako dětská vystoupení, oslavy Říjnové revoluce, prvomájové průvody a takové vymývání mozků dětem. Já jsem se toho samozřejmě taky účastnil. protože jsem byl docela dobrý v recitaci, ale spíš nevědomě, byla v tom cítit strnulost a nějaká faleš. Z těch akcí ve mně nezůstaly nějaké hezké vzpomínky.

Krzysztof Tur (Polsko)	To jsou začátky, kdy škola indoktrinovala, škola manipulovala. Vzpomínám si, že když se v páté třídě stala povinnou ruština, byly tam učitelky, paní učitelky, které měly také taková rusky znějící příjmení. Nevím, jestli byly ruského původu, ale muselo to být tak, že všechno bylo politicky řízené na úrovni školy, to si myslím. Ta jména si nechám pro sebe, protože si samozřejmě pamatuji, ale těch svých starých učitelů si vážím. Tyto ruské dámy mi neudělaly nic špatného, vděčím jim za to, že dodnes trochu rozumím rusky, ale byl to bohužel jeden z nástrojů té indoktrinace a manipulace.

Co-funded by the European Union

Lucia Bartošová (Česká republika)	V roce 1989 mi bylo 15 let, takže jsem vlastně začínala střední školu. První tři měsíce na střední škole to bylo ještě socialistické, pak po revoluci, po listopadové revoluci, došlo k opravdu rychlé změně. Takže ve škole se všechno změnilo. Prostě přístup učitelů k nám, co jsme se chtěli učit, mohli jsme to nějakým způsobem ovlivnit, bavili se s námi, vlastně tam byl dialog, jako ředitel, i když ironicky nám říkal, že máme vést dialog, když chceme. Ale pro mě to bylo určitě všechno lepší. Učení se stalo zajímavějším, škola byla prostě skvělá, bavilo nás to. Mohli jsme se s učiteli i hádat, mohli jsme mít neshody jako v dobrém, nebáli jsme se učitelů.

Lucia Bartošová (Česká republika)	Ano. Hlavně jsme stávkovali, takže se nevyučovalo. To byla první pozitivní věc. Děti byly úplně nadšené, že jsme vlastně chodili do školy a v jídelně jsme stávkovali. Prostě jsme požadovali dialog, že chceme mluvit s učiteli. Ale je pravda, že většinou to vedli čtvrťáci, třeťáci, já jsem byla prvačka, takže jsme tam byla jako divák, jen jsem sledovala, co se děje, ale bylo to fajn. Vlastně pan ředitel se té masy dětí nebál, přišel tam z očí do očí a řekl, že mu máme říct, co po něm chceme. A on se to snažil splnit. A taky to udělal. Aby změnil osnovy, aby to bylo zajímavější, aby se neučilo to, co nikoho nezajímá. Například v zeměpise slepé mapy Sovětského svazu. Museli jsme umět zakreslit, kde se mají těžit nějaké suroviny a podobně, to byla prostě blbost. A ruština byla najednou nepovinná, takže se vlastně začaly přidávat různé další nepovinné předměty. Podle mě se začaly přidávat další volitelné předměty podle toho, co kdo chce studovat na vysoké škole, takže se začaly přidávat další volitelné předměty.

Co-funded by the European Union

Příloha 3: Pracovní list pro studující

1) Co podle vás znamená „ zpochybňovat své učitele“? Právě sdílíte ve třídě různé názory na tuto otázku. Zaznamenejte nejzajímavější postřehy. Můžete si nakreslit myšlenkovou mapu.

Co-funded by the European Union

2) Podívejte se na vyprávění pamětníka, přečtěte si informace o školství za socialismu a krátký životopis pamětníka a poté odpovězte na následující otázky.

Jak svědek hodnotí socialistické vyučování? Mohl se podle vás nespokojený žák popsané výuce bránit?

Pomohla škola svědkovi pochopit, jak funguje svět kolem něj? Co si představujete pod pojmem „indoktrinace“?

Jakou roli hráli učitelé ve vyučovacím procesu? Co podle vás znamená, že vzdělávání bylo řízeno komunistickou stranou?

Vraťte se k pamětnickému svědectví

úryvky
1 Krzysztof Tur
2 Krzysztof Tur

Co jsme právě slyšeli?
Krzysztof Tur (57) je polský učitel a aktivista, člen místní samosprávy. Narodil se v Sejnech na polsko-litevském pomezí, odešel studovat do Poznaně a na vlně změn se vrátil do rodného města a začal zdola působit v oblasti vzdělávání v místní rozmanité komunitě. Jako učitel a ředitel školy vychoval první generace mladých lidí vyrůstajících v novém systému. V práci ve vzdělávání pokračuje dodnes.

Informace o socialistickém vzdělávání
Vzdělávání v socialistických zemích politicky napojených na Sovětský svaz bylo záměrně zapojeno do služeb vládnoucích komunistických stran. Učební osnovy byly koncipovány tak, aby se vedle akademických kompetencí a znalostí vyučovala i marxisticko-leninská ideologie. Povinnou součástí všech stupňů vzdělávání byla výuka ruského jazyka spolu se zeměpisem a kulturou Sovětského svazu, což mělo posílit sounáležitost polské, resp. československé společnosti se SSSR. Politická témata byla ve výuce považována za velmi citlivá. Jejich zpochybňování nebo diskuse o podstatě takových témat mezi učiteli a žáky byly v podstatě nemyslitelné.

Co-funded by the European Union

3) Podívejte se na vyprávění pamětnice, přečtěte si informace o historickém kontextu, krátký životopis pamětnice a poté odpovězte na následující otázky:

Jak se změnil přístup učitelů ke studujícím středních škol po revoluci v listopadu 1989?

Jaká nová práva získali studující na podzim 1989?

Jak probíhalo vyjednávání o větší míře demokracie ve škole?

Jak se měla tato demokracie projevit?

Vraťte se k vyprávění pamětníka

úryvky
1 Lucia Bartošová
2 Lucia Bartošová

Co jsme právě slyšeli?
Lucia Bartošová (50) se narodila v Bratislavě, v Československu. Aktivně se zapojila do studentských protestů na podzim 1989. Během sametové revoluce byla svědkem vyjednávání mezi studenty a vedením o pravidlech na své střední škole. Na počátku 90. let vystudovala farmacii na bratislavské univerzitě. První zkušenost se Západem získala, když v roce 1993 pracovala jako au-pair v Aurichu u Stuttgartu. V roce 1999 se rozhodla přestěhovat do České republiky.

Středoškoláci během sametové revoluce
V listopadu 1989 byla Lucia Bartošová studentkou prvního ročníku gymnázia v Bratislavě. Zatímco role, kterou sehráli vysokoškolští studující v počátečních fázích sametové revoluce, je často připomínána, aktivita studujících středních škol zůstává v jejich stínu. Přitom tito mladí lidé, zvyklí na silně hierarchizovanou a nedemokratickou formu vzdělávání, dokázali během studentských protestů často radikálně změnit učební osnovy a prosadit ukončení výuky nepopulárních předmětů ovlivněných socialistickou ideologií.

Co-funded by the European Union

4) Co to znamená mít demokratickou školu? Zamyslete se nad následujícími otázkami a diskutujte o nich se svými spolužáky.

Setkali jste se se situací, která vám připomíná situace z této lekce?

Je ve vaší škole přijatelné svobodně diskutovat s učitelem?

Do jaké míry se postavení žáků ve vaší škole liší od přístupu, který pamětník popsal ve zdroji 1?

Do jaké míry se liší postavení žáků ve vaší škole od role, kterou získali studující v Bratislavě na podzim 1989?

Jakou úroveň vnitřní demokracie by měla mít každá škola?

Je správné, aby žáci ovlivňovali učební osnovy prostřednictvím hlasování?

Co vás v životě ovlivňuje?

Vzdělávací aktivita

Vzdělávací aktivita: Ohledávání různých perspektiv

Přílohy

Příloha 1: Stručné životopisy pamětníků
Příloha 2: Přepisy úryvků pamětnických svědectví do skupiny
Příloha 3: Otázky do skupiny
Příloha 4: Výstupní jízdenka pro žáky (reflexe)

Odkazy

Úryvky
Vyprávění *Co vás v životě ovlivňuje?*

CHANGING DEMOCRACIES
Co-funded by the European Union

Vzdělávací aktivita ohledávání různých perspektiv

Diana-Maria Beldiman

Tato výuková lekce navrhuje několik didaktických aktivit, které lze využít k tomu, abyste se studujícími hovořili o demokracii a totalitních/autoritářských režimech ve 20. století. Materiály představují výpovědi osob, které žily jak v totalitních či autoritářských režimech, tak v demokracii. Aktivity lze využít k zodpovězení otázky: *Co vás v životě ovlivňuje?* Můžete použít videozáznamy svědectví, ale na konci vzdělávací aktivity najdete také písemnou verzi každého úryvku. Ke každé skupině úryvků je také přiložen vlastní pracovní list, který můžete použít pro uspořádání pracovních skupin ve třídě.

Chcete-li vzbudit zájem studujících, můžete začít tím, že jim položíte otázku: *Co vás v životě ovlivňuje?* O své první myšlenky, nápady a pocity se mohou podělit v plénu, individuálně, ve dvojicích nebo v malých skupinách. Poté můžete společně sledovat vyprávění.

Vzdělávací aktivita: ohledávání různých perspektiv
Věková skupina: 16-18 let
Časová náročnost: 90 minut
Pomůcky: Aplikace Mentimeter, která umožní hlasování o otázce *Co vás v životě ovlivňuje?* nebo samolepící bloček, stručné životopisy pamětníků (Příloha 1), úryvky pamětnických svědectví, vyprávění, přepisy úryvků pamětnických svědectví (Příloha 2) a otázky pro studující (Příloha 3), pracovní list pro studující (Příloha 4), sluchátka pro sledování videí připojené ke školní elektronice či zařízením studujících. Papír formátu a A2 nebo větší pro vytváření myšlenkových map a pastelky.

Co-funded by the European Union

Úryvky:

Úryvek 1: Juozas Malickas (Litva)
Úryvek 2: Juozas Malickas (Liva)
Úryvekt 3: Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)
Úryvek 4: Petros Pizanias (Řecko)
Úryvek 5: Nikos Vatopoulos (Řecko)
Úryvek 6: Nikos Vatopoulos (Řecko)
Úryvek 7: Nikos Vatopoulos (Řecko)
Úryvek 8: Ivan Florian (Rumunsko)
Úryvek 9: Armandina Soares (Portugalsko)
Úryvek 10: Vladimir Davydov (Litva)
Úryvek 11: Vladimir Davydov (Litva)
Úryvek 12: Amir Mohammadi (Nizozemsko)
Úryvek 13: Milice Ribeiro Do Santos (Portugalsko)
Úryvek 14: Michaela Bedrníková (Česká republika)
Úryvek 15: Andres Ruiz Grima (Španělsko)

Vzdělávací cíle:

Skrze tuto aktivitu studující budou:

- Schopni určit, jak prostředí ovlivňuje život člověka;
- přemýšlet nad faktory, které ovlivňují vývoj lidí v demokratickém nebo totalitním režimu;
- analyzovat, jak může život v totalitním režimu ovlivnit pohled lidí na různá každodenní témata;
- syntetizovat informace týkající se faktorů, které ovlivňují život lidí v demokratickém i totalitním režimu;
- zhodnotí dopad lidských práv a právního státu specificky pro rozkvět demokratického režimu.

Co-funded by the European Union

Krok 1: Úvod (10 minut)

Oznamte téma hodiny a zeptejte se studujících, co je v životě ovlivňuje. Můžete použít aplikaci Mentimeter nebo můžete poskytnout samolepicí papírky, na které studující napíší své odpovědi a vyvěsí je na tabuli. Po vyvěšení všech odpovědí diskutujte s celou třídou, tom, jaké z toho plynou závěry.

Krok 2: Vzbuďte pozornost studujících (10 minut)

Rozdělte třídu do čtyř skupin a každé přiřaďte určité úryvky ke zhlédnutí (viz Příloha 2). Pokud není možné, aby skupiny sledovaly videa, mohou si přečíst přepisy z Přílohy 2. Ve skupinách studující přemýšlejí o úryvcích a snaží se odpovědět na následující otázky:

- Kdo jsou lidé vystupující v úryvcích?
- O čem mluví?
- Co nebo kdo je ovlivnil v jejich životech?

Před celou třídou sdílí studující své odpovědi a diskutují v čem se jejich názory liší a v čem shodují.

Co-funded by the European Union

Krok 3: Identifikace perspektiv v malých skupinách (25 minut)

Ve stejných čtyřech skupinách požádejte studující, aby si přečetli texty jim přiřazených úryvků v Příloze 2 a určili, jakou perspektivu podle nich jednotliví svědci zaujímají. Při diskusi o perspektivách by měli identifikovat hlavní a vedlejší myšlenky textů. K jejich objevování mohou využít otázky uvedené v Příloze 3. Požádejte studující, aby o svých odpovědích debatovali ve skupinách a uspořádali je do myšlenkových map. Myšlenkové mapy by měly odpovědět na otázku: „Co ovlivnilo životy pamětníků?“

Krok 4: Reflexe (30 minut)

Každá skupina představí svou myšlenkovou mapu před celou třídou. Prezentace by měla trvat přibližně 2 minuty na skupinu. Požádejte studující, kteří poslouchají, aby si zapisovali podobnosti a rozdíly ve zjištěních jednotlivých skupin.

Po dokončení prezentací všech čtyř skupin veďte plenární diskusi o podobnostech a rozdílech, které studující identifikovali, a zamyslete se nad tím, jak pamětníci reagovali na vlivy, kterým byli vystaveni během období zmíněných v rozhovorech. Můžete použít tyto návodné otázky:

- Do jaké míry byli ovlivněni a jak?
- Jak tyto vlivy vnímali? Jaké byly jejich emoce, pocity a myšlenky během daného období? Jak se cítí nyní?
- Jaký je jejich pohled na některé události v jejich životě?

Co-funded by the European Union

Krok 5: Domácí úkol (5 minut)

Pro hlubší pochopení problematiky porušování občanských práv a svobod požádejte studující, aby napsali krátkou reflexivní esej (300 slov) o tom, jak mohou totalitní režimy ovlivnit osobní životy a svobody lidí. Struktura eseje by měla odpovídat na následující otázky:

- Jaký byl historický kontext, ve kterém byla občanská práva a svobody porušovány?
- Jaká opatření byla přijata k omezení lidských práv?
- Jak se lidé v této situaci mohli cítit?

Krok 6: Výstupní lístek (10 minut)

Požádejte studující, aby individuálně vyplnili Přílohu 4, která slouží jako výstupní lístek a shrnuje jejich dosažené výsledky během hodiny.

Co-funded by the European Union

Příloha 1: Stručné životopisy pamětníků

Lisbeth Ruiz Sanchez

Lisbeth Ruiz Sanchez (35) se narodila a vyrostla na Kubě. Jako dítě byla členkou Pioneros de la Batalla de Ideas, protestního hnutí, které v roce 1999 zorganizoval Fidel Castro za návrat Eliána Gonzáleze. Vystudovala magisterský obor komunikace na Havanské univerzitě. Na Kubě pracovala od svých deseti let pro státní rozhlas a televizi. V Belgii se usadila v roce 2015 poté, co poprvé opustila Kubu a vydala se na cestu kolem světa s americkou neziskovou organizací Up with People. Žije v Antverpách se svými třemi dětmi a pracuje jako digitální marketérka.

Michaela Bedrníková

Michaela Bedrníková (56) je farmaceutka z České republiky. V raném dětství byla členkou pionýrského komunistického hnutí. Jako středoškolačka se stala aktivní křesťankou a byla členkou různých pololegálních evangelických mládežnických skupin. Mezi jejími přáteli byli disidenti, děti disidentských rodičů a příbuzní politických vězňů. Účastnila se neoficiálních náboženských aktivit a studentských protestů na podzim roku 1989

Nikos Vatopoulos

Nikos Vatopoulos (64) z Řecka je novinář deníku Kathimerini, spisovatel a fotograf specializující se na městskou kulturu a urbanologii Athén. Vyrůstal v konzervativní buržoazní rodině. Jeho politické probuzení nastalo pod vlivem povstání na Athénské polytechnice během diktatury, kdy jako mladý teenager zjistil, že ne všichni protestující jsou „komunisté“ nebo nepřátelé samotné podstaty státu. Neúčastnil se žádných odbojových aktivit, ale uvědomoval si význam demokracie. Věří v inkluzivní vzdělávání a občanskou výchovu

Co-funded by the European Union

Petros Pizanias

Petros Pizanias (77), emeritní profesor na Jónské univerzitě, se narodil v roce 1947 v Aténách, v čtvrti Gargaretta. Během diktatury se zapojil do odbojové činnosti. Aby mohl volně dýchat, uprchl ve svých 20 letech do Francie. V Paříži se stal členem odbojových skupin bojujících proti řecké diktatuře. Studoval sociologii a historii. Po návratu do Řecka byl velmi aktivním členem levicové politické strany. V současnosti píše články o aktuální politické situaci a kvalitě demokracie.

Andrés Ruiz Grima

Andrés Ruiz Grima (73) ze Španělska je v důchodu, ale příležitostně pracuje jako námořník. Ve svých dvaceti letech byl uvězněn za svůj aktivismus proti frankistickému režimu. Byl také zapojen do hnutí Yayoflautas (organizace dědečků a babiček) v rámci hnutí 15M-Indignados (2011) a do katalánského separatistického hnutí (2017). Blízký anarchistickým myšlenkám, nevolí a podporuje participativní demokracii.

Juozas Malickas

Juozas Malickas (52) je litevský učitel dějepisu. Svůj životní příběh využívá k propojení minulosti a současnosti Litvy. Vyrůstal na různých místech v Litvě, poté emigroval na 20 let do USA, než se v roce 2020 vrátil zpět do Litvy. Juozas nabízí osobní pohled na rozdíly mezi sovětskou a post-nezávislou Litvou a zároveň zdůrazňuje proměnu z omezeného maloměsta na dynamický Vilnius dneška.

Vladimir Davydov

Vladimir Davydov (63), prožil celý život ve Vilniusu a živí se jako obchodní konzultant. Pravdu o sovětských zločinech, disidentech a litevské historii objevil až po získání nezávislosti v roce 1990. Vyrůstal v rodině loajální vůči režimu, a proto pro něj nezávislost znamenala smíšenou zkušenost – strach z budoucnosti litevských Rusů, jako byl on sám, a zároveň krizi identity. Přinesla mu však také otevřené hranice, možnost poznat pravdu, cestovat a vybrat si vlastní životní cestu.

Co-funded by the European Union

Amir Mohammadi

Amir Mohammadi (39) přišel do Nizozemska v roce 2016 jako uprchlík z Íránu. Neobdržel povolení k pobytu, ale nemohl se ani vrátit zpět, a proto žil šest let ve stínu jako osoba bez dokladů. Nakonec povolení k pobytu získal. Amir ví lépe než kdokoli jiný, jaké to je nemít žádná práva.

Armandina Soares

Armandina Soares (80) je penzionovaná portugalská učitelka ze státní školy. V roce 1974 žila v Angole, kde byla svědkem událostí 25. dubna a konce koloniální války. V Angole působila jako učitelka a zároveň jako antikoloniální a pro-dekolonizační aktivistka, bojující za nezávislost. Po návratu do Portugalska byla velmi angažovanou učitelkou v oblasti takzvaného „multikulturního“ vzdělávání. V 90. letech a na začátku nového tisíciletí neustále bojovala za rovný přístup k právům pro romské komunity.

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) je portugalská psycholožka a rodinná terapeutka v důchodu. Pochází z rodiny bojující proti diktatuře a v roce 1964 odešla se svým přítelem, který utíkal před povinným odvodem do portugalské armády, do exilu v Paříži. Do Portugalska se vrátila v roce 1975, rok po demokratické revoluci. Bojovala za práva mladých lidí v ústavních zařízeních a za práva žen na sexuální zdraví v zemi, která přecházela z konzervativní katolické diktatury k demokracii.

Ivan Florian

Ivan Florian (52), narozený v Rumunsku, sloužil v době protikomunistické revoluce v roce 1989 v armádě. Od roku 1997 pracoval v bukurešťském dopravním podniku. Od roku 2010 v této společnosti působil jako whistleblower a odhalil několik podvodů ze strany vedení. V následujícím desetiletí se přibližně 20 lidí stalo pod jeho vedením whistleblowery v oblasti integrity a společně vytvořili síť na celostátní úrovni. Obracel se na Brusel a podával petice týkající se zákona o ochraně whistleblowerů, čímž dosáhl vrácení tohoto zákona do rumunského parlamentu k přepracování.

Co-funded by the European Union

Příloha 2: Úryvky textů pro jednotlivé skupiny

Skupina 1

Juozas Malickas (Litva)	No, představu o životě v zahraničí mi utvářela sovětská propaganda, která byla velmi důsledná. Velmi systematicky a jednotně vysvětlovala, co je Západ — že je to zlo, že jde o ideologicky nesprávnou společnost, i když ekonomicky to tak možná nevypadalo, protože se tam lidé oblékají lépe a mají větší výběr. Ale co se týče lidskosti, živě si pamatuji, jak zprávy ukazovaly bezdomovce na amerických ulicích, ukazovaly lidi, které na demonstracích bili na ulici. Zprávy utvářely názor, že oni, Amerika, nás chtějí dobýt.

Juozas Malickas (Litva)	Představa mé matky o Západě byla také negativní — že jde o sociálně nespravedlivou společnost, která dovoluje lidem být bez domova, která nechává lidi hladovět. Pro ni to byly body, na jejichž základě říkala: „Tohle je důvod, proč je naše společnost lepší.“ A já jsem tuto představu sdílel.

Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)	A později, když jsem vyrostla, zůstala jsem s rodiči. Na Kubě je to tak, že když dospěješ, zůstaneš s rodiči. Takže jsem vlastně měla celý život stejné návyky, protože jsem nikdy neodešla z domu. A to je taky hezké. Někdy v jednom domě žijí tři nebo čtyři generace pohromadě. Protože finančně ani není možné si najít vlastní bydlení. Takže tam zůstaneš celý život a jsi obklopená veškerou tou láskou a teplem rodiny. Nikdy jsem si nepokládala otázku, jak asi vypadá svět venku. Neměla jsem potřebu vědět, jak vypadá svět mimo Kubu. Protože pro mě to byla moje komfortní zóna, moje bezpečné místo. A

Co-funded by the European Union

	prostě jsem to necítila jako potřebu. Žili jsme navíc ve společenském systému, kde ze světa zvenčí nemohlo moc věcí přijít. Hlavně přes média, televizi a rádio, protože všechno přichází od vlády, neexistují žádná soukromá média a člověk ani nedostává tolik názorů na to, jak vypadá život mimo Kubu. A když to nevíš, nemáš ani důvod to hledat. Takže pro mě to bylo: jsme tady šťastní. A myslela jsem si: všichni mimo Kubu žijí víceméně stejně. To byl můj malý fantazijní svět, když jsem byla malá. Pro mě nastal zlom v roce 2013, kdy jsem poprvé podnikla velkou cestu kolem světa. Tehdy jsem mohla na vlastní oči vidět, co se děje mimo Kubu a jak odlišný život je v jiných zemích.

Petros Pizanias (Řecko)	Od svých 16–17 let jsem cítil potřebu odejít, otevřít se světu. Když mi bylo 16–17 let, to znamená kolem roku 1963–1964, to bylo období, kdy země zažívala významné, intenzivní politické otřesy, a dva lidé mě tehdy uvedli do kontaktu s těmito… řekněme názory. Jedním z nich byl můj bratr, který byl už od mládí levičák, dokonce komunista, člen mládežnické organizace Lambrakis, a vedl mě za ruku, říkal mi, co bych si měl přečíst — něco, co jsem nechtěl slyšet, ale dělal jsem to, protože mi to můj starší bratr vnucoval. Taky mě bral do kina na významné filmy, které jsem ale nepreferoval — já měl radši westerny, dobrodružné filmy s válkami a podobně. Kino bylo pro celou rodinu velmi důležité. Chodili jsme do kina často a moji rodiče navíc chodili bez nás do divadla. A pak tu bylo čtení, noviny a tak dále. Druhým momentem, řekněme procesem, který mě politicky formoval, byly diskuze, které se odehrávaly každou neděli ráno u nás doma s otcovými přáteli. Všichni jeho přátelé, kromě něj samotného, byli levičáci. Diskutovali, nosili noviny, četli, mluvili, a moje máma připravovala pohoštění, kávu a podobně — a já tam byl a poslouchal je.

Co-funded by the European Union

Skupina 2

Nikos Vatopoulos (Řecko)	Obecně jsem byl dítě, které hodně četlo, a i když jsme v roce 1967 doma ještě neměli televizi, pořídili jsme si ji v roce 1968 — a o tom bychom možná mohli mluvit později. Měl jsem, myslím, nadprůměrný kontakt s tím, co se dělo mimo Řecko. Především díky mému otci, který mluvil anglicky a byl předplatitelem časopisu Time, amerického časopisu Time. Pamatuji si, že jsme ten časopis každý týden dostávali domů. Otec ho četl a pak mi ho dával, i když jsem byl ještě hodně malý, a já si v něm listoval. Vždy si vzpomenu, jak jsem si vystřihoval obrázky nebo se snažil něco pochopit. Říkám to proto, že už od raného věku mě fascinovala představa, že tam venku, mimo to, co se děje u nás doma, existuje tolik zajímavých věcí. Myslím, že mi to hodně pomohlo, a proto to zmiňuji — obrázky a zvuky obecně, hudba, kterou jsme doma poslouchali, protože můj otec měl hudbu moc rád a dobře zpíval (což ale bohužel nepředal svým dětem), různé hudební styly, které jsme poslouchali, ta rozmanitost hudby, zahraniční zprávy — tolik, kolik jsem jako malé dítě dokázal pochopit — ve mně vzbudily zvědavost a pocit, že existuje spousta věcí, které ještě nechápu, které možná ani nedokážu vidět, ale rozhodně tam někde jsou a čekají na mě.

Nikos Vatopoulos (Řecko)	A na druhou stranu to bylo velmi zajímavé, protože každé „příjímání“ oficiálních informací mělo svůj opak. Jak tehdy vznikaly milované pirátské rozhlasové stanice — samozřejmě nelegální a pirátské — a jak se zahraniční rockoví hudebníci a všechny progresivní hudební směry šířily podzemními kanály, ale zároveň se stávaly všeobecně známými a měly obrovský vliv na hudební scénu. Veškerá progresivní zahraniční hudba — nejen pop, který samozřejmě byl, je a vždy

Co-funded by the European Union

	bude populární a oslovuje všechny — ale i sofistikovanější hudební žánry, které byly bezpochyby politicky laděné, ať už z Anglie nebo Ameriky, si nacházely komunikační kanály k řecké mládeži.

Nikos Vatopoulos (Řecko)	Takže vzpomínka na to období transformace, jak jsem ho popsal a jak se ve mně zapsalo — a teď, když o tom mluvím, si to znovu uvědomuji — bylo něco, co mě tehdy šokovalo. Možná jsem to prožíval tiše, v sobě, ale přesto to na mě mělo velmi silný dopad. Definitivně mě to formovalo. Proto považuji tento přechod, z diktátorského režimu do svobodného demokratického režimu, za něco, co s sebou nese jak zlom, tak otevření. Alespoň v mé generaci mě to nesmírně silně ovlivnilo.

Ivan Florian (Rumunsko)	Zbytek světa se k nám dostával jen prostřednictvím pirátských kazet — jak audio kazet do magnetofonu, tak videokazet. V jednu dobu dokonce existovaly určité „struktury“, které si pronajaly někde místnost, kde se pouštěly filmy z videa, jak se tehdy říkalo. To znamenalo, že tam byla barevná televize, videopřehrávač, a člověk tam přišel a zaplatil si za zhlédnutí filmu. Pamatuji si, že na ulici Lipscani bylo jedno takové divadlo a já jsem tam stál dlouhou frontu, abych viděl film E.T. — byl to první film, který jsem viděl na videu. Pak byl slavný Rocky a pamatuji si, jak jsme s kamarády ze sousedství začali trénovat, chodili jsme na Polytechniku a běhali po schodech, cítili jsme se jako Rocky. Byl to takový náš únik z tehdejší reality. A automaticky jsme se dívali na Coca-Colu nebo Pepsi s touhou — na to, co jsme viděli v těch reklamách nebo filmech — a představovali si, jaké to tam asi je, jak dobře se tam lidé mají.

Co-funded by the European Union

Skupina 3

Armandina Soares (Portugalsko)	Pokud jde o situaci v zemi, vždycky jsme doufali, že Salazar zmizí ze světa. Takže jsme toužili po jiném životě v Portugalsku. Měli jsme určité informace o tom, co se děje... protože někteří z nás poslouchali to rozhlasové vysílání... teď si nevzpomenu, jak se jmenovalo... to tajné vysílání. Takže jsme věděli, co se děje. Měli jsme přístup ke čtení — například Sartre byl pro nás všechny referencí, stejně tak Simone de Beauvoir... Takže jsme měli nějakou představu o tom, co se děje ve světě. Například já sama a skupina přátel jsme chodili do knihkupectví — už jsem ti o tom říkala... myslím, že se jmenovalo Divulgação — a tam měli vždycky schované zakázané knihy. Věděli, kdo jsme. Takže jsme si ty knihy mohli koupit. Měla jsem hodně zakázaných knih. A to je vlastně jedna z věcí, které jsem si vždycky uchovala. U mě doma to jednou bude problém... co se stane se všemi těmi knihami? Na to není jednoduchá odpověď. Jak jste to dělali? Kupovali zakázané knihy? Šli jsme tam a zeptali se. Už jsme víceméně věděli, co mají schované... Chtěli jsme tyto knihy, bez problémů... Dodali nám je. Zaplatili jsme a bylo to. A oni už věděli, kdo jsme... Chodili jsme tam často, protože naštěstí knihy nebyly cenzurovány předem. Cenzura probíhala až poté, co byly knihy vytištěné a rozdistribuované do knihkupectví. Pak je z knihkupectví odebírali.

Co-funded by the European Union

Vladimir Davydov (Litva)	Během sovětských časů byla naše země uzavřená a cestovat do zahraničí bylo obtížné, považovalo se to téměř za výjimečný případ. Lidé mohli cestovat jen do socialistických zemí, ale do kapitalistických moc ne, zato jsme hodně cestovali po Sovětském svazu. Byla jsem na Krymu, moje sestra studovala v Petrohradě, takže jsem navštívila Petrohrad, Moskvu a další města. Později, během studií, bylo mým koníčkem cestování a sportovní turistika. Navštívila jsem Kavkaz, Ťan-Šan, Pamír a různé oblasti napříč celou unií. Měla jsem možnost hodně cestovat a vidět, jak vypadá země, ale co se týče cestování do zahraničí, o tom jsme vlastně ani nesnili. Pro nás bylo vycestovat například do kapitalistických zemí skoro jako dnes snít o cestě na Měsíc — neměli jsme velké naděje, že někdy uvidíme svět v širším smyslu. Protože jsme vlastně ani nevěděli, co tam venku je, možná ani nebyla potřeba to vědět. Ani jsme tu možnost neměli. Takže jsme neměli žádné velké iluze o demokracii. Chápali jsme, že volby prakticky neexistují, protože někdy kandidoval jen jeden člověk. A to se stávalo často. Toho kandidáta navrhla například stranická vedení. A de facto byl dosazen. Hlasování byla jen formalita, protože výsledek byl vždy přes 90 % hlasů pro toho jednoho kandidáta, a bylo jasné, že o žádné skutečné volby nejde. Ale byla tu jiná věc — existovala určitá důvěra ve vládu. Byla zde indoktrinace, propaganda a vzdělávací proces jak ve škole, tak v práci. Ta situace byla vnímána jako normální, řekněme to tak. I když na druhou stranu jsme samozřejmě chápali, že to nejsou volby, ale spíš jmenování. Myslím, že existoval oficiální názor, který byl do lidí vštěpován, a mnoho obyvatel tento názor zastávalo. Samozřejmě jsme slyšeli, že existují disidenti, že jsou lidé, kteří protestují. Ale těch lidí bylo velmi málo a ve výsledku jsme těm protestům a jejich důvodům vlastně moc nerozuměli.

Co-funded by the European Union

Vladimir Davydov (Litva)	Když jsem sloužil v armádě, vstoupil jsem do komunistické strany — řekněme z praktických důvodů. Pokud jste chtěli v Sovětském svazu udělat kariéru, museli jste být členem strany.

Amir Mohammadi (Nizozemsko)	V některých zemích, zejména v té, odkud pocházím — v Íránu — jsou i ty nejmenší věci v životě propojené s politikou. Nemůžete se od politiky držet stranou, protože politika vás jako jednotlivce prostě převálcuje. Rozhodují o každé části vašeho života a každé jejich rozhodnutí má pro vás následky. Takže lidé si automaticky vybírají jednu ze dvou cest. Buď se od všeho stáhnou a soustředí se jen na svůj vlastní život, ignorují realitu, nebo se rozhodnou bojovat a aktivně se zapojit, aby něco změnili.

Co-funded by the European Union

Skupina 4

Milice Ribeiro Do Santos (Portugalsko)	Narodila jsem se ale také do rodiny, do otevřené a vstřícné rodiny, která byla – jak se tehdy říkalo – v opozici. A jako rodina jsme měli způsob života, který byl velmi odlišný od okolního prostředí — to stálo na mixu zásady „drž se při zemi“, represe, absence pohody a souboru hodnot, které byly v přímém rozporu s těmi našimi. To vytvářelo specifickou atmosféru... Moji rodiče... Můj otec byl lékař, sběratel knih a milovník umění. Moje matka byla v domácnosti, ale spolu vytvářeli prostředí, které bylo teplé a otevřené. Všichni moji kamarádi i kamarádky k nám rádi chodili a svobodně diskutovali — i s mými rodiči — a vyjadřovali své názory. Byla to velmi zdravá atmosféra. Samozřejmě, lidé mohli věci probírat jen doma! Setkání byla zakázaná. Dokonce i obyčejné povídání si na ulici, polibky z lásky na veřejnosti — to všechno bylo zakázané. Takže náš dům byl vlastně takovým útočištěm pro skupinu lidí. A to je pravda.

Michaela Bedrníková (Česká republika)	Pamatuji si, jak jsem jednou, když jsem byla ve druhé třídě, přišla domů ze školy úplně nadšená, protože nám promítali nádherný film o Leninovi, velmi emotivní a silný. Nadšeně jsem o tom vyprávěla mámě, která zrovna vařila a míchala něco na pánvi. Ani se na mě nepodívala, což u ní bylo nezvyklé — když jsem jí něco vyprávěla, vždycky mi věnovala pozornost. Ale tentokrát se na mě vůbec nepodívala. A pak jen pronesla krátkou poznámku. To byla moje první zkušenost, když jsem vyrůstala v takovém prostředí — a od toho momentu jsem si poprvé uvědomila důležitou věc: že moji rodiče ten režim ve skutečnosti nepovažují za správný a že jednoduše nesouhlasí s tím, co se kolem nás děje.

Co-funded by the European Union

Andres Ruiz Grima (Španělsko)	Ve spojení s některými přáteli jsme diskutovali o různých věcech a začali jsme si také číst určité texty. A já k tomu měl kritický postoj. Byli jsme silně ovlivněni Ruskou revolucí, to je jasné, ale měli jsme i své pochybnosti. Říkali jsme si: no dobře, revoluce je dělaná pro lid, dělá se ve jménu lidu — ale pak je moc lidem odebrána. Moc se soustředí do rukou ústředního výboru strany. A to mi úplně nedávalo smysl. A už se stalinskou érou a vším, co jsme viděli v roce '68 v Praze, a předtím v Maďarsku v roce '56, to všechno začalo trochu skřípat. Pokud je tohle revoluce... A když si člověk přečetl, že v Rusku na začátku revoluce znělo heslo „všechna moc sovětům“, a nakonec to dopadlo tak, že veškerá moc přešla na ústřední výbor komunistické strany — to mi prostě smysl nedávalo. Přitom komunismus jako ideologie má spoustu variant a mohl by být řešením pro lidstvo. Ale buď se jasně vyřeší otázka, kdo drží moc, nebo se nikam neposuneme. Všechny revoluce selžou. Podívej se na Čínu, podívej se na Rusko — jestli se tomu dá říkat revoluce. Postupně jsem si uvědomil, že mám libertariánské tendence, nebo spíš... lidé mi to říkali. Když jsem se poprvé dostal do kontaktu s lidmi z komunistické strany nebo z odborového hnutí a když jsem v nějakém pololegálním baru začal některé věci rozporovat nebo zpochybňovat — a to bez jakéhokoliv vlivu anarchismu nebo CNT — hned mi řekli: „Aha, ty jsi anarchista. Ty jsi utopista.“ A já na to: „Možná jsem utopista, možná jsem anarchista, nevím.“ Nikdy jsem neprodával žádné dogma ani ideologii. Nikdy. A ani dnes na sociálních sítích to nedělám. Nikdy nevytahuju vlajku, nikdy nepropaguju žádnou ideologii. Sdílím svůj názor, porovnávám informace a hledám souvislosti, ale nikdy neprodávám ideologii jako univerzální řešení pro lidstvo. Věřím, že buď je moc horizontální, nebo žádná revoluce nestojí za nic. Vždycky se najde nějaká klika — ať už

Co-funded by the European Union

	ji nazýváš kapitalistickou oligarchií nebo stranickou oligarchií — která si revoluci přivlastní. Vždycky.

Co-funded by the European Union

Příloha 3: Otázky pro jednotlivé skupiny

Skupina 1

Úryvek: Juozas Malickas (Litva)

1. Jakou roli hrála sovětská propaganda při formování veřejného vnímání Západu podle Juozase Malickase?
2. Jak se sovětské vykreslení Západu lišilo od západních ideálů a proč by to mohlo být historicky významné?
3. Jak se pohled Juozasovy matky na Západ shodoval se stanoviskem sovětské vlády?
4. Co tento popis naznačuje o izolacionistické politice Sovětského svazu a jejím dopadu na individuální vnímání Západu?

Úryvek: Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)

1. Jak soužití s širší rodinou formovalo světový názor Lisbeth Ruiz Sanchez a její představy o životě mimo Kubu?
2. Jakou roli hrála kontrola médií kubánskou vládou při utváření Lisbethina chápání života mimo Kubu?
3. Jak Lisbethiny zkušenosti z dětství na Kubě změnily její pohled na pocit bezpečí, který poskytoval státní systém?
4. Jaký dopad měla Lisbethina cesta kolem světa v roce 2013 na její porozumění životu mimo Kubu?

Úryvek: Petros Pizanias (Řecko)

1. Jak ovlivnilo politické klima v Řecku počátku 60. let zájem Petra o politiku?
2. Sloužily rodinné a společenské sešlosti jako prostředek politického vzdělávání?
3. Jaký vliv měl pamětníkův bratr a jeho kulturní preference na jeho rané politické uvědomění?
4. Jak umění a kultura (zejména kino a literatura) ovlivňovaly politické názory v Řecku v polovině 20. století?

Co-funded by the European Union

Skupina 2

Úryvek: Nikos Vatopoulos (Řecko)

1. Jak ovlivnil přístup k časopisu Time a zahraniční hudbě zvědavost pamětníka ohledně života mimo Řecko?
2. Jaký význam měly podle pamětníka „pirátské“ rozhlasové stanice a podzemní hudební kanály v Řecku 60. let?
3. Jak pamětník naznačuje, že život pod diktaturou ovlivnil kulturu mládeže v Řecku?
4. Co pamětník míní „přechodem“ a jak popisuje jeho dopad na sebe a svou generaci z hlediska emocionálních a společenských důsledků?
5. Jak pamětníkovo vyprávění ukazuje, že kulturní vlivy (např. hudba a časopisy) sloužily jako forma odporu nebo mentálního úniku?
6. Proč pamětník věří, že politické a kulturní změny jeho mládí na něj zanechaly trvalý vliv?

Úryvek: Ivan Florian (Rumunsko)

1. Jak pirátské kazety a pronajaté „videomístnosti“ sloužily pamětníkovi a jeho komunitě ke spojení se světem za hranicemi?
2. Proč bylo sledování filmů jako E.T. nebo Rocky pro pamětníka tak silným zážitkem a jak tyto filmy ovlivnily aktivity místní mládeže?
3. Jakou roli hrály spotřební produkty, jako Coca-Cola nebo Pepsi, při utváření pamětníkova obrazu života mimo jeho zemi? Byly symbolem idealizovaného životního stylu?
4. Jak pamětníkova zkušenost ilustruje kulturní dopad západních médií v zemích, kde byl cizí obsah omezen?
5. Co vypovídá skutečnost, že lidé stáli hodiny ve frontě na pirátský film, o společenském a kulturním prostředí?
6. Sloužilo zapojení do poslechu zahraniční hudby a sledování západních filmů jako forma odporu a zároveň osobního úniku?

Co-funded by the European Union

Skupina 3

Úryvek: Armandina Soares (Portugalsko)

1. Jak pomáhala tajná rozhlasová vysílání a zakázaná literatura formovat chápání života mimo Portugalsko za Salazarovy vlády?
2. Jakou roli hráli spisovatelé jako Jean-Paul Sartre a Simone de Beauvoir v intelektuálním životě pamětnice a jejích přátel?
3. Jak pamětnice a její přátelé získávali přístup k zakázaným knihám a co to vypovídá o systému cenzury v Portugalsku?
4. Jak zkušenost se zakázanými knihami a informacemi odráží odpor vůči Salazarovu režimu?
5. Co tento popis odhaluje o kulturním klimatu v Portugalsku za Salazarovy vlády, zejména pokud jde o dostupnost a cenzuru myšlenek?

Úryvek: Vladimir Davydov (Litva)

1. Jak pamětníkovy zkušenosti s cestováním po Sovětském svazu ovlivnily jeho pohled na svět za hranicemi unie?
2. Jaké překážky bránily sovětským občanům cestovat do zahraničí a jak to formovalo jejich vnímání cizích zemí?
3. Jak pamětník popisuje sovětské volby a co to vypovídá o politickém klimatu v Sovětském svazu?
4. Proč si podle pamětníka lidé i přes neexistenci skutečných voleb uchovávali důvěru v sovětskou vládu? Existovala politická praxe, která posilovala loajalitu vůči vládě?
5. Jaké byly podle pamětníka motivace ke vstupu do komunistické strany a co to vypovídá o kariérních možnostech v Sovětském svazu?
6. Jak pamětník vnímá disidenty a protesty a co to vypovídá o celkovém společenském postoji k politickému nesouhlasu v Sovětském svazu?

Úryvek: Amir Mohammadi (Nizozemsko)

1. Co má Amir na mysli, když říká, že „i ta nejmenší věc v životě je v Íránu spojená s politikou“?
2. Jak Amir popisuje dvě hlavní cesty, kterými Íránci přistupují k politice — někteří se stahují a ignorují realitu, zatímco jiní aktivně vzdorují?
3. Jaký pohled Amir nabízí na širší společenské výzvy, kterým čelí lidé žijící v represivních režimech?

Co-funded by the European Union

Skupina 4

Úryvek: Milice Ribeiro Do Santos (Portugalsko)

1. Jak se rodinné prostředí Milice lišilo od obecné společenské atmosféry pod represivním režimem a jakou roli sehrával jejich domov pro přátele a návštěvníky?
2. Jak sloužil domov Milice jako „útočiště“ pro otevřené diskuse a proč to bylo v daných politických podmínkách důležité?
3. Jaké hodnoty rodiče Milice ve své domácnosti předávali a jak tyto hodnoty kontrastovaly s těmi, které prosazovalo okolní prostředí?
4. Proč může Miliceina zkušenost odrážet širší společenskou dynamiku lidí žijících v opozici vůči represivním režimům?

Úryvek: Michaela Bedrníková (Česko)

1. Co odhalila reakce Michaeliny matky na její nadšení z filmu o Leninov? Jak vypovídá o postoji její rodiny k politickému režimu?
2. Jak tato zkušenost ovlivnila Michaelino chápání postojů její rodiny vůči vládě?
3. Jaký význam má Michaelin příběh v souvislosti s vlivem státem řízené propagandy na malé děti?
4. Jak Michaelin příběh ilustruje generační rozdíl v reakcích na vládní propagandu v zemích ovlivněných Sovětským svazem?

Úryvek: Andres Ruiz Grima (Španělsko)

1. Jak pamětník popisuje svůj počáteční obdiv k Ruské revoluci a co vedlo k jeho postupnému zklamání?
2. Jaké konkrétní události, například v Maďarsku a Československu, přispěly k pamětníkovým pochybnostem o úspěchu komunistických revolucí?
3. Co pamětník míní pod pojmem „horizontální“ struktura moci a proč se domnívá, že je zásadní pro smysluplnou revoluci?
4. Jak pamětníkovy interakce s členy komunistické strany a odborových hnutí ovlivnily jeho vnímání politických nálepek jako „anarchista“ nebo „utopista“?

Co-funded by the European Union

Příloha 4: Výstupní lístek pro studující

VÝSTUPNÍ LÍSTEK

1. **Mladí lidé žijící v zemích s totalitními režimy byli ovlivněni (uveďte alespoň tři pozitivní nebo negativní vlivy):**

_____
_____
_____
_____

2. **Někdo žijící v totalitním režimu považoval/a život v demokratické zemi za:**

_____
_____
_____

3. **Mezi aspekty, které považujeme za prospěšné pro člověka žijícího v demokratické zemi, patří:**

_____
_____
_____
_____

4. **Po dnešní aktivitě si myslím, že život v demokratické zemi je:**

_____
_____
_____

5. **Dnešní aktivita jedním slovem:**

_____

Víte, co si vaši prarodiče myslí o mladých lidech?

Vzdělávací aktivita

Vzdělávací aktivita: Mezigenerační dialog

Přílohy

Příloha 1: Stručné životopisy svědků
Příloha 2: Úryvky textů
Příloha 3: Co znamená demokracie pro občana?
Příloha 4: Jaká jsou očekávání od dnešních mladých lidí?
Příloha 5: Co znamená žít v diktatuře?
Příloha 6: Přehled dokumentárního divadla

Odkazy

Úryvky
Vyprávění k tématu *Víte, co si vaši prarodiče myslí o mladých lidech?*

CHANGING DEMOCRACIES
Co-funded by the European Union

Vzdělávací aktivita
Mezigenerační dialog

Denis Detling a Vassiliki Sakka
Museum of Slavonia and Association for History Education in Greece (AHEG)

Aktivita s názvem *Víte, co si vaši prarodiče myslí o mladých lidech?* je určena pro studující ve věku 16-18 let a zaměřuje se na zkoumání demokracie z historického a generačního hlediska. Během 90 minut se studující zamyslí nad životem v totalitních režimech, lépe pochopí demokratické principy a budou analyzovat společenská očekávání kladená na mladé lidi. Prostřednictvím diskusí, skupinových aktivit, multimediálních zdrojů a mezigeneračního dialogu podporuje lekce kritické myšlení, spolupráci a empatii. V závěru studující vymýšlejí praktické způsoby, jak mohou přispět k utváření demokracie, a podporují tak aktivní občanskou angažovanost a odpovědnost.

Vzdělávací aktivita: Mezigenerační dialog
Věková skupina: 16 - 18 let
Časová náročnost: 90 minut
Pomůcky: Kancelářská lepítka, fixy, stručné životopisy svědků (příloha 1), úryvky videí, úryvky textů (příloha 2), vyprávění, příloha 3: Co znamená demokracie pro občana, příloha 4: Jaká jsou očekávání od mladých lidí a příloha 5: *Co znamená žít v totalitní společnosti?*

Úryvky:

Úryvek 1: Ovidia Sanchez Raquenes (Španělsko)
Úryvek 2: Petros Pizanias (Řecko)
Úryvek 3: Slobodanka Moravčević (Belgie)
Úryvek 4: Norbert Ngila (Belgie)
Úryvek 5: Nikos Vatopoulos (Řecko)
Úryvek 6: Željko Rogina (Chorvatsko)
Úryvek 7: Rasa Kaušakienė (Litva)
Úryvek 8: Joanna Miłosz-Piekarska (Polsko)

Co-funded by the European Union

Vzdělávací cíle:

Prostřednictvím této výukové aktivity studující:

- Porozumí životu v totalitních režimech ve 20. století;
- rozpoznají role a práva občanů v demokratické společnosti;
- procvičí si dovednosti pro společnou diskusi a prezentaci;
- podpoří sebereflexi o významu občanské odpovědnosti a aktivní účasti v demokracii;
- zvýší empatii, ocení generační rozdíly a poučí se z minulých zkušeností;
- zhodnotí očekávání od demokracie a porovnají je s historickými a generačními perspektivami.

Krok 1: Úvod (10 min)

Cíl: úvod do tématu

Krátká diskuse se studujícími s pomocí několika návodných otázek:
Co si myslíte, že si vaši rodiče a prarodiče myslí o vás (studentech nebo mládeži obecně) v dnešní době, o vašem životním stylu, způsobu života? Co vám říkají?
Víte, jak vypadal život vašich prarodičů před demokratickými změnami?
Vyprávěli vám o tom?

Během diskuse si dělejte poznámky o tom, jak se žilo před demokratickými změnami. S obohacením odpovědí studentů vám může pomoci příloha 3.

Po diskusi můžete pokračovat shlédnutím vyprávění a krátce se zamyslet nad tím, kdo jsou svědci a co vyprávějí.

Co-funded by the European Union

Krok 2: Diskuse o demokracii (15 min)

Cíl: Zjistit, jak studující vnímají demokracii.

Rozdělte studující do menších skupin a požádejte je, aby na tuto otázku odpověděli formou brainstormingu: *Co pro vás znamená demokracie?* Studenti napíší své nápady na lístečky a nalepí je na určenou „Zeď demokracie“. V diskusi v plénu zkontrolujte a porovnejte nápady studentů s klíčovými demokratickými principy uvedenými v příloze 3. Jako pomůcku pro vedení diskuse můžete položit tyto otázky:

- Která práva jsou podle vás nejdůležitější?
- Je dnes některé z těchto práv považováno za samozřejmost?

Krok 3: Očekávání od mladých lidí (15 min)

Cíl: Analyzovat, co společnost od mladých lidí očekává.

Rozdělte studující do malých skupin a požádejte je, aby vypracovali brainstorming na následující otázku: *Co se očekává od mladých lidí v dnešní společnosti?* Studující napíší své nápady na lístečky a nalepí je na „Zeď očekávání“. Poté použijte přílohu 4 jako podnět k diskusi celé třídy. Nechte studující napsat své nápady na lístečky a přidat je na „Zeď očekávání“.

Volitelné rozšíření: Pokud máte čas, můžete studující požádat, aby svá očekávání rozdělili do kategorií podle úrovně důležitosti nebo podle toho, jak náročná pro ně očekávání jsou.

Co-funded by the European Union

Krok 4: Průzkum multimédií (10 min)

Cíl: Získat přehled o generačním pohledu na demokracii.

Jako třída si prohlédněte úryvky z výpovědí, v nichž se prarodiče nebo starší generace dělí o své názory na mládež a demokracii. V malých skupinách nechte studující o těchto videích přemýšlet tak, že jim poskytnete listy s historickými souvislostmi a následující otázky:

- O čem svědci hovoří?
- Jak se tyto pohledy shodují s našimi vlastními představami? S naší "Zdí demokracie" a "Zdí očekávání"

Ve třídě by se měli studující podělit každý o jeden překvapivý nebo podnětný komentář, který slyšeli.

Krok 5: Mezigenerační dialog (15 min)

Cíl: podpořit dialog mezi studenty a společností

Veďte celou třídu k diskusi pomocí následujících otázek:

- Máte v demokracii potřebná práva a povinnosti?
- Mají prarodiče nějaká práva?
- Co si myslíte, že by se mohlo v našem současném demokratickém systému zlepšit, co vaši rodiče neměli?

Na základě této diskuse se mohou studenti vrátit ke svým lístečkům na „Zdi očekávání“, upravit je nebo přidat nové.

Co-funded by the European Union

Nepovinný domácí úkol (o výsledky se můžete podělit v dalších hodinách): Zadejte studentům rozhovor s členem rodiny nebo starším příbuzným, kterého se mohou zeptat:

- Co pro vás znamená demokracie?
- Co očekáváte od mladších generací v demokratické společnosti?
- Jaká očekávání jste měli od svých vlastních rodičů nebo prarodičů?

Krok 6: Závěr - další aktivní kroky (15 min)

Cíl: Shrnout myšlenky a diskutovat o tom, jak může mládež aktivně utvářet demokracii.

Diskutujte ve třídě o otázce: *Jakou roli mohou mladí lidé hrát při vytváření pozitivních změn?* Společně vymyslete malé akce, kterými mohou studenti přispět k demokracii (např. účast na komunitních projektech, hlasování, když mají právo volit, ekologické iniciativy). Tyto nápady napište na novou „Zeď akcí“.

Jako alternativu můžete zvolit také následující aktivitu (90 minut).

Alternativní aktivita[1]: Využití technik dokumentárního divadla (15 min)

Dokumentární divadlo[2]: divadlo s přesahem do veřejného prostoru: realita, život.

„Probuďte diváky ze spánku estetického klidu“ (Milo Rau)

[1] Jedná se o dramatickou techniku, která je obvykle součástí projektů dokumentárního divadla - lze ji však použít i izolovaně, jako v tomto případě. Vytváření dokumentárního divadla vyžaduje více sezení, ale má široké využití a je vhodná při zpracování ústních svědectví.
[2] Historie dokumentárního divadla viz část „Dokumentární divadlo a škola“.

Co-funded by the European Union

Dokumentární divadlo ve škole[3]

Vytvoření dokumentárního divadla ve škole vyžaduje výzkum žáků (např. žáci pořizují svědectví - orální historie), účast odborníků, dokumentování výzkumu žáků a diskusi na dané téma (živě nebo ze záznamu), využití umění (obrázky, plakáty, hudba, filmové ukázky), kladení otázek k tématu a využití dramatických technik. Více informací a příklady dokumentárního divadla naleznete v příloze 6.

Jak připravit dokumentární divadlo na toto téma?

Přípravné práce se skládají z následujících kroků: zpracování materiálu, vyjádření a pojmenování pocitů (strach, stud, hněv, ponížení, hrdost, frustrace, zklamání atd.), vyhledání a objevení nebo vytvoření nového materiálu k tématu (např. nové rozhovory s příbuznými, rodiči, prarodiči, přistěhovalci atd.), zasazení do historického kontextu, nalezení osy/linie vhodné pro daný případ. Mějte na paměti, že důležitou roli hraje lokalita, genderová a třídní složení obyvatelstva a potřeby a zájmy žáků.

Klíčovým prvkem je dramatizace, která se provádí v nové hře napsané žáky. Základní linie vycházejí z existujícího materiálu, přičemž se využívají dramatické techniky, jako je monolog, proud vědomí, herectví atd. Dialog a debata jsou dokumentovány a doprovázeny multimédii (hudba, videa atd.).

[3] Na základě práce Nataši Merkouri (AHEG), kterou realizovali a předvedli patnáctiletí žáci pro program Changing Democracies. https://www.youtube.com/watch?v=XaQED-j7GqI

Co-funded by the European Union

Jinými slovy, dokumentární divadlo je kombinací faktů o skutečnosti a herectví (s prvkem překvapení).

Důležité prvky

Kladení otázek je velmi důležitým faktorem, stejně jako diskuse o zjištěních, dotazování se odborníků (historiků, sociologů/antropologů/filmových tvůrců atd.) a doporučování zdrojů: filmů, fotografií, svědectví, umění atd. Performance je jistě nezbytná; žáci hledají odpovědi a nové otázky, které mají vyvstat. V podstatě vytváříte dokumentární divadlo (důležitá je originalita).

Modelový návrh

Studující zaujme věta: "Je moje demokracie i tvojí demokracií? Co pro vás znamená demokracie? Jak a proč se lidé staví do boje za demokracii?“. V tomto bodě je velmi důležité prostudovat historický rámec - a použít mapu a obrázky pro dokumentaci.

Odborník/historik hovoří (na videu nebo osobně) několik minut o roce 1989 a rozpadu komunistických režimů, stejně jako a/nebo pro pád diktatur v Řecku, Španělsku, Portugalsku a migraci v roce 2015 atd. Můžete si vybrat, na co se zaměříte.

Následně jsou kladeny nové otázky, například „Jaké byly podmínky při vstupu do zemí pro lidi přicházející z jiných míst/zemí?“. Vystoupí 4-5 studujících: zkušenosti, pocity, odhodlání. Na pozadí bez zvuku hrají úryvky z filmu na dané téma. V tomto okamžiku může zasáhnout sociolog jako odborník, na videu nebo osobně.

Představení může také zahrnovat očekávání, sny, aspirace, neúspěchy, frustrace formou monologu nebo dialogu vyjadřujícího myšlenky a pocity, otázky identity a pocity sounáležitosti nebo otázky typu „Co se nepovedlo, pokud vůbec?“.

Co-funded by the European Union

Následující příklad je modelový: Druhá generace migrantů se znovu vydává do země svého původu. Hrdí na svá jména, na svou kulturu: hudbu, divadlo, nemateriální kulturu, popkulturu. Jako případovou studii můžeme použít migranty albánského původu a další (např. asijského, afrického původu) v Řecku a/nebo v jiných zemích. Můžeme sledovat svědectví Nika, řecko-nigerijského mladíka: https://www.istorima.org/sign-in („Černý a Řek“). V kontextu původní otázky „Je moje demokracie vaše demokracie?“,porovnáváme ji s rozhovory svědků migrantského původu v projektu Changing Democracies.

Nakonec přecházíme k závěru: málo odpovědí, více otázek, mnoho k přemýšlení a zpracování.

Témata

Možnými tématy mohou být:1. Odpor-boj-strach-radost-naděje: usilování o demokracii, 2. Fáze přechodu, 3. Očekávání, touhy, frustrace, 4. Postdemokracie[4], inkluze, lidská práva a „občané druhé kategorie“, fake news, kontrola médií atd., 5. Mladí a starší, 6. Co můžeme dělat?

Paralelní aktivity pro studující:

Zde je několik návrhů kreativních aktivit, které aktivizují žáky:

1. Zapište si své myšlenky a pocity.
2. Vyberte si nějakou osobu (literární nebo ze života) a představte si její každodenní život před transformací a po ní. Nebo mladého člověka po 10 letech.
3. Vyhledejte na mapě místo, jména a cesty zmíněných osob.
4. Diskutujte se spolužáky z jiných zemí a porovnejte jejich zážitky a vzpomínky z rodinné historie se zážitky a vzpomínkami pamětníků. Proveďte rozhovor s členy jejich rodiny.
5. Zachyťte to nejdůležitější ze svého studia prostřednictvím umění (báseň, volný text, malba, drama atd.).

[4] Definice C.Crouche: „Postdemokratická společnost je taková, která nadále má a používá všechny instituce demokracie, ale v níž se stále více stávají formální skořápkou. Energie a inovace přecházejí z demokratické arény do malých kruhů politicko-ekonomické elity.“ Crouch uvádí, že „nežijeme v postdemokratické společnosti, ale že jsme k takovému stavu směřovali“. Colin Crouch, 2004. Post Democracy, Cambridge: Polity Press.

Co-funded by the European Union

Příklad: Imaginární diskuse mezi prarodičem a mladým člověkem.

Příklady výroků staršího uživatele (P) vs. výroky mladšího uživatele (M)

Navrhujeme, aby si vybrali své argumenty a debatovali. Jejich argumenty by měly vycházet z vybraných reprezentativních úryvků a měly by být prezentovány jako hraní rolí, v rychlém módu[5]. Například:

P. Neměli jsme svobodu - nechápete, co svoboda znamená. Nechápete, co znamená nemít to nejnutnější (jídlo, oblečení, cestování). Za to všechno jsme bojovali.
M. Máme svobodu, ale nemáme žádné možnosti. Nebyli jste nezaměstnaní jako my teď.
P. Bojovali jsme za základní lidská a politická práva.
M. Dnes práva opět nejsou pro každého. Viz menšiny a vyloučení...
P. Máte svobodný přístup k informacím, zatímco my jsme měli cenzuru.
M. Existuje množství 'fake news'... Pluralita není zrovna svoboda.
P. Záleží vám na materiálním životě; nová auta, nové technologie, drahé oblečení...
M. Myslíte si, že mládež je homogenní skupina? Je mezi nimi spousta rozdílů. Ne každého zajímají.
P. Trávíte nekonečně mnoho času na sociálních sítích.
M. Je to prostředek komunikace. Je pro vás těžké porozumět...
P. A co rostoucí rasismus apod. Jste lhostejní a nečinní.
M. Ne, nejsme; jsme inkluzivnější a tolerantnější generace, která bojuje jinými prostředky.
P. Myslím, že nebojujete; musíte častěji a odhodlaněji vyjít do ulic.
M. My bojujeme za věci, které vaše generace zničila: životní prostředí, více lidských práv atd.
P. Vy berete věci jako samozřejmost; demokracii, svobodu, volební právo.
M. Opravdu jste s námi diskutovali o dnešních problémech? Vyslechnete si, co vám chceme říct?
P. Rád bych si vyslechl, cokoli máte chuť mi říct. Jaký máte pocit ze svého života za dvacet let? O své zemi? O demokracii?

[5] Jedná se o něco příkladného a imaginárního, co by měli vytvořit studující.

Co-funded by the European Union

Můžete si vybrat obrázky, kterými obohatíte argumenty: demonstrace, střety, mladí lidé scrollující na chytrých telefonech, luxusní auta atd. Když se tato debata odehrává, obrázky běží za scénou studentů v tichosti.

1. Vyberte několik úryvků z výpovědí (příloha 2) a sestavte argumentaci, která bude svědkovi odporovat (Petros Pizanias, Ovidia Sanchez Raquena, Slobodanka Moravčević, Norbert Ngila).
2. Přečtěte si úryvek Nikose Vatopoulose (příloha 2) a odpovězte na otázky, které klade mladým lidem („Velmi rád bych si poslechl ...“).
3. Při čtení úryvků se studentů zeptejte, zda dokáží identifikovat nějaké rozdíly či podobnosti mezi zeměmi, které si nesou různé zkušenosti z několika politických režimů? Jaké mají lidé názory na mladé lidi? Co od nich očekávají?
4. Poslechněte si píseň „Óda na Georgiose Karaiskakise“, kterou během diktatury v Řecku napsal Dionysis Savvopoulos (1968 - inspirován událostmi z května 1968, kdy byl v Paříži). Je to óda na vzdorující mládí, ale maskovaná jménem hrdiny řecké revoluce (1821), zatím co byla pro Che Guevaru. Vyhnula se tak cenzuře a byla nesmírně populární! Do úvodu dokonce vložil lidovou hudbu. https://www.youtube.com/watch?v=YIlSrilFbos&t=22s

Tentýž člověk je kritický vůči radikální mládeži, i když je mu už 80 let! Máte podobné případy i u vás?

Co-funded by the European Union

Příloha 1: Stručné životopisy svědků

Slobodanka Moravčević

Slobodanka Moravčević (47) je Srbka a Belgičanka. Vyrůstala v části bývalé Jugoslávie, která se později stala Srbskou republikou. Během jugoslávských válek pobývala Slobodanka v Bělehradě. Jako studentka byla aktivní členkou OTPOR, nenásilného protestního hnutí proti Miloševičem ovládaným srbským úřadům. Po nějaké době života v Mexiku se v roce 2014 seznámila se svým současným belgickým manželem a přestěhovala se do Belgie. Slobodanka v současné době pracuje jako lektorka srbochorvatského jazyka na univerzitě v Gentu. Je ortodoxní křesťankou.

Nikos Vatopoulos

Nikos Vatopoulos (64) z Řecka je novinářem v deníku Kathimerini, spisovatelem a fotografem, specializuje se na městskou kulturu a urbanismus Atén. Vyrůstal v konzervativní měšťanské rodině. K jeho politickému probuzení došlo pod vlivem povstání na aténské polytechnické škole v době diktatury, kdy jako mladý teenager zjistil, že ne každý protestující je „komunista“ nebo nepřátelský vůči podstatě státu. Neúčastnil se žádných odbojových aktivit, ale uvědomoval si, co znamená potřeba demokracie. Věří v inkluzivní a občanskou výchovu.

Norbert Ngila

Norbert Ngila (66) je Belgičan a Konžan. Prvních 28 let svého života prožil v Kongu, tehdy „Zaïre“, kde Mobutu nastolil totalitní režim. Po získání diplomu z geografie na univerzitě v Kinshase začal pracovat jako učitel. V roce 1986 získal stipendium na studium v Belgii. Ačkoli měl v plánu vrátit se a žít v Kongu, zůstal v Belgii kvůli nejistotě režimu ve své vlasti. Pracuje pro organizaci Sankaa, která zastřešuje africké asociace. Žije v Antverpách se svou ženou a dvěma dcerami.

Co-funded by the European Union

Petros Pizanias

Petros Pizanias (77), emeritní profesor Jónské univerzity, se narodil v roce 1947 v řeckých Aténách ve čtvrti Gargaretta. Během diktatury se účastnil některých odbojových akcí. Aby mohl dýchat, uprchl ve svých 20 letech do Francie. V Paříži se stal členem odbojových skupin proti řecké diktatuře. Vystudoval sociologii a historii. Po návratu do Řecka byl velmi aktivním členem levicové politické strany. V současné době píše články o současné politické situaci a kvalitě demokracie.

Ovidia Sanchez Raquena

Ovidia Sanchez Raquena (76) se během mnoha let transformace ve Španělsku angažovala v komunitních organizacích. Narodila se v Andalusii a vnitřně migrovala do různých měst, aby unikla chudobě. Když přišla do Sabadellu (město nedaleko Barcelony), zapojila se do sousedského hnutí (Associació de Veïns Torre-Romeu), aby získala přístup k základním právům (vodovod atd.).

Željko Rogina

Željko Rogina (65) vyrostl ve východní Slavonii v Chorvatsku, kde stále žije. Je penzionovaným učitelem filozofie, etiky a logiky. Jako středoškolák byl přijat do Svazu komunistů, ale zklamán konflikty ve vedení strany i národnostní rétorikou v roce 1990 vystoupil a rozhodl se, že se v politice již nebude angažovat. Během změn v Chorvatsku vstoupil jako dobrovolník do armády, kde sloužil do června 1992. Když byla jeho jednotka nasazena na bojiště v Bosně a Hercegovině, rozhodl se vrátit a věnovat se práci ve škole.

Rasa Kaušakienė

Rasa Kaušakienė (55) je učitelka dějepisu z Litvy. Rasa prožila období litevské nezávislosti v 90. letech 20. století a viděla ho z různých úhlů pohledu a pozic. Jako studentka pátého ročníku vysoké školy v té době čelila značné nejistotě ohledně budoucnosti. Její zkušenost odráží problémy, kterým v tomto období čelilo mnoho mladých lidí a studentů i mladých matek. Často se uprostřed rychlých změn cítily ztracené, pod tlakem a rozpolcené.

Co-funded by the European Union

Joanna Miłosz-Piekarska

Joanna Miłosz-Piekarska (69) je polská básnířka a spisovatelka, neteř Czesława Miłosze (polského disidenta zakázaného komunistickou vládou, nositele Nobelovy ceny za literaturu). Narodila se ve Varšavě, jako teenager odešla z Polska do Velké Británie a poté do Austrálie. Ve svých textech se zabývá tématy mládí v době polského komunismu, australské emigrace a touhy po vlasti, ale i útrapami a radostmi osudu zavěšeného mezi dvěma odlišnými realitami. V současné době žije v Melbourne, kde provozuje hereckou agenturu.

Co-funded by the European Union

Příloha 2: Úryvky textů

Olivia Sanchez Raquenes (Španělsko)	Nechtějí. Řekneme jim to a oni řeknou: „To je věc babiček a dědečků“, říkají: „Já ne“. A vidíte je, jak tam nic nedělají, jenom v parcích kouří nebo pijí pivo nebo cokoli jiného. Ne, nevidím, že by chtěli jít v našich stopách. Já chci jít do důchodu z kulturáku, víte? Já chci jít do důchodu tam nahoře, ze sousedského sdružení, a nemůžeme najít nikoho, kdo by se chtěl zapojit. A zaplaťpánbůh, že přítelkyně jednoho z mých synů nám chodí pomáhat, protože ona pro nás dělá spoustu věcí, takže můžu být tady a tam, protože nám podává pomocnou ruku. Platíme jí, platíme jí za ty hodiny, co tam je. Ale my nedostáváme zaplaceno. Nikdy jsme si nevydělali ani korunu a ani nechceme, protože jsme dobrovolníci. Ne, do jednoho z těchto míst nejdeme proto, abychom vydělávali peníze, naopak, nějaké tam dáváme. Proto vám říkám, že lidé nechtějí. Lidé nechtějí nic jiného než mít pěkná auta, ehm, peníze v kapsách, aby je mohli utratit.

Petros Pizanias (Řecko)	Mladým lidem bych teď především vzkázal, aby se naštvali, vyšli do ulic a v případě potřeby dělali hluk. Jste největšími oběťmi vývoje ve společnosti, která se rapidně zhoršuje, a zaplatíte za to buď výrazným zhoršením svého života, nebo donucením někam emigrovat, jen abyste žili jako lidé, nic víc. Tak se naštvěte, naštvěte se znovu a vyjděte do ulic. Bez toho nelze ničeho dosáhnout. Důkaz z mé vlastní minulosti, která je minulostí celé řecké společnosti, demokracie se vrátila s pádem junty, ne proto, že

Co-funded by the European Union

	sem přišel Karamanlis nebo Papandreu, ale proto, že miliony Řeků vyšly do ulic. Tak by to mělo být i dnes.

Slobodanka Moravčević (Belgie)	Ale jste mladí. Neuvědomujete si to. Vidíte takové podivné věci. A já ti říkala, že jsem vyrostla v jakési pohádce. A opravdu jsem všechny ty věci neviděla moc přesně. Ale později jsem to musela pochopit. Byla jsem také novinářka a pracovala jsem v Rádiu Bělehrad. Opravdu jsem chtěla pochopit, co se děje. Dělala jsem mnoho rozhovorů s lidmi, kteří přišli do Srbska z jiných zemí. S lidmi, kteří prošli takovými strašnými věcmi. Například jsem dělala rozhovor s člověkem, který byl v nějakém válečném vězení. To pro mě bylo strašně důležité, abych to pochopila. To je možná, tak nějak, jako když se probudíte, ale jen pomalu, pomalu si uvědomujete, že všichni ti lidé kolem vás a ve vaší blízkosti toho tolik prožili. A pak jsem se samozřejmě hodně věnovala svým politickým protestům. Myslela jsem si, že udělat něco dobrého, pro všechny, nejenom pro sebe, myslela jsem si, že to je prostě povinné pro každého člověka. Ehm, to se mi líbí, když je člověk mladý, musí to tak cítit. A myslím si, že je škoda, že mladí lidé dnes, nejen u nás, ale i v Srbsku a všude jinde, dělají jen základní věci, nedůležité věci, Tiktok? Nemají žádné ideály. Myslím, že to je také velký problém naší společnosti. Takový oheň, ten musí přijít od mladých lidí. A naši mladí lidé spí. Nebo mají deprese. Nebo jen netuší, kde začít. Možná objeví realitu jako já, po dvaceti letech mě využili a tak dále. Ale i tak jsme něco udělali dobře, rozumíte. To, že jsme zastavili Miloševiče, to byl druh demokracie, druh svobody. Nikdy ne úplná, ale jeden krok je lepší než žádný.

Co-funded by the European Union

Norbert Ngila (Belgie)	To mě mrzí, protože jsem v tomto sektoru skoro dvacet let, vždycky jsem se snažil mladé lidi trochu vytáhnout nahoru, mluvit o demokracii, dělat to a to, ale prostě cítím jakýsi odpor, rezistenci. Ale nevím, kde se to bere, nevím. [...] Takže to je velmi těžké. Oni nemají zájem, zajímají se o jiné věci, jako je hudba, jako je sport, jako je to a to a tak dále, ale málo se zajímají o demokracii, o to, jak funguje systém, jaká je tam role mladých lidí, co mohou mladí Afričané udělat v této společnosti, aby se zlepšila jejich situace. Ti se o to zajímají velmi málo, ale to je podle mě velký problém.

Norbert Ngila (Belgie)	Je velmi důležité o tom s mladými lidmi mluvit, protože toto je demokratická země, Belgie je demokratická země. Pokud jste mimo systém, váš život bude vždy obtížný. Abyste něco získali, musíte být uvnitř systému. Takže musíte využívat i demokracii. Jak to můžete udělat? Musíte se naučit systém, musíte se naučit demokracii. Musíte slyšet. Ale když řeknete: ano, jsem mimo systém, chci jen hudbu, nehodlám se účastnit debat o demokracii, nechci stát za žádnou politickou stranou, jsem neutrální. To není dobrý způsob, jak dosáhnout emancipace.

Nikos Vatopoulos (Řecko)	Nerad dávám rady, protože věřím, že člověk udělá to, co chce, a měl by dělat to, co chce, bez ohledu na to, co říkají ostatní. Vy dáváte rady. Protože to, co je důležité pro vás, nemusí být stejně důležité pro někoho jiného. Ale opravdu bych rád diskutoval s novým člověkem, který to samozřejmě udělal, ale řekněme hypoteticky, že bych měl partnera na rozhovor, kterému by bylo dvacet let a narodil by se v 21. století. Opravdu, opravdu, opravdu bych mu

Co-funded by the European Union

	rád naslouchal, ne vyprávěl, ale naslouchal. Protože jsem si jistý, že i v těchto dětech je silný romantismus. který by nás mohl v budoucnu překvapit. Ale jsem si jistý, že to má obrovský smysl. A jak jsem předtím řekl, že existuje horečnaté technokratické vnímání, že existuje odstup od historického vědomí, může to být pravda, protože takové je i obecné klima. Ale, horečnaté, já bych si to rád poslechl a automaticky bych určitě udělal nějaké srovnání. Hlavně bych chtěl slyšet, jak se jim bude žít za dvacet let. Jak by chtěli žít. Ať se nad tímto úspěchem zamyslí. Jak by chtěli. Nebo jak přemýšlejí o Řecku. Nebo když je dojme něco, co dojme i mě, a diskutujeme o věcech, které pro mě mohou být velmi silné. Mnou hodně pohne, řekněme, myšlenka Řecka s pocitem prvotní jednoduchosti myšlenky Řecka. To, čemu říkáme pohled na útes a říkáme, že tady je Řecko, abychom řekli. Být něčím vlastním, být vlastní domovinou, tento pojem. Pokud to takhle funguje. Svým způsobem to určitě bude fungovat. Ale jak. To jsou věci, které by mě zajímalo prozkoumat, a ne jenom slyšet. Nezajímalo by mě to tak, že bych to jenom řekl. Pokud mě někdo požádá, abych mu zprostředkoval nějakou zkušenost, tak ano, myslím, že to má smysl. Stejně jako požádám starší lidi, abych si vyslechl nějakou zkušenost a sám ji interpretoval. To má smysl, pokud je zájem. Ale myslím si, že klíčová je, jak už jsme říkali, interakce a schopnost vzít si něco od druhého, nebýt paralelní generací, mít to, co je velmi zajímavé a plodné.

Rasa Kaušakienė (Litva)	No, pro mě demokracie znamená nebát se, nebát se říct, nebát se, že něco řekneš a někdo to špatně pochopí, že ti to může ublížit. Svoboda slova, že když nikoho neurážíš, tak můžeš kritizovat. A o Litvě říkám, že jsme demokratická země, když si dovolíme dělat si legraci z našeho prezidenta, z vysokého úředníka, tak to smí dělat jenom občané

Co-funded by the European Union

	demokratické země. A je důležité, aby mladí lidé věděli, že to nebylo vždycky tak, že si člověk mohl říkat, co chtěl, chodit, kam chtěl, mít, co chtěl, a že mnohé oblasti života a činnosti byly státem omezovány, a že to dnes prakticky neexistuje. Jsou velmi svobodní a mají mnohem širší spektrum aktivit, možností volby, způsobů trávení volného času, cestování a poznávání světa než sovětské děti. Prostě mají tolik možností: účast v různých organizacích, dobrovolnictví. Prostě jdou a dělají to a naším cílem je prostě povzbudit je, aby se nezastavovaly, aby nepolevovaly. Takže těm, kteří nechodí k volbám nebo kritizují, vždycky jenom říkám, a můžu to zopakovat, že pokud jste nevolili, pokud jste ničím nepřispěli k demokracii, tak prostě nemáte právo kritizovat, protože jste se o tu možnost sami připravili.

Željko Rogina (Chorvatsko)	Když se řekne mladí lidé, předpokládá se, že mladí lidé jsou homogenní skupina, ale není tomu tak. Těm, kteří na stadionu házejí banány, když vidí hráče tmavé pleti, nebo těm, kteří měří výšku kukuřice, bych nic neřekl. Jsou to ztracené případy a obávám se, že jich bude přibývat. Stejně tak není co říct těm, kteří jdou po ulici, jedou na kole nebo řídí auto a přitom se dívají do telefonu, inspirováni a zaujati trivialitami sociálních sítí.

Joanna Miłosz-Piekarska (Polsko)	Můj postoj k demokracii je velmi jednoduchý. Demokracie není něco, co dostanete darem. A nelze ji považovat za samozřejmost. A já, já bych to chtěl donekonečna opakovat mladé generaci, která, no, já se na to dívám tak trochu, tak trochu jakoby se rozčarovala z toho pocitu svobody a.... Nebo ani ne

Co-funded by the European Union

	rozčarovaní, protože oni už se do toho narodili. Ale berou to jako naprostou samozřejmost. Že takhle to prostě je a o co jde. A že ti starší se s něčím smiřují, no, je třeba moudře přemýšlet, je třeba moudře přemýšlet o volbách a je třeba se dívat. Musíme si dávat pozor na ty, které jsme zvolili, a musíme si dávat pozor na ty, kteří nejsou zvoleni, ale prosazují se. Protože svoboda může být člověku odebrána i takovýmto způsobem [„lusknutím prstu“]. Máme mnoho takových příkladů po celém světě.

Příloha 3: Co znamená demokracie pro občana?

- Volební právo - možnost podílet se na volbě zástupců a přijímání důležitých rozhodnutí.
- Svoboda projevu - právo svobodně vyjadřovat názory, přesvědčení a stanoviska.
- Právo shromažďovat se - možnost organizovat pokojné protesty a shromáždění a účastnit se jich.
- Právo na informace - svobodný přístup k informacím a transparentnost jednání vlády.
- Ochrana lidských práv - dodržování základních práv a svobod všech občanů.
- Rovnost (podle zákona) - všichni občané jsou si podle zákona rovni bez ohledu na sociální postavení, etnický původ, náboženství nebo jiné charakteristiky.
- Účast na tvorbě zákonů - občané prostřednictvím volených zástupců ovlivňují tvorbu zákonů.
- Odpovědnost vlády - vláda je odpovědná občanům a musí se zodpovídat za své činy.
- Právo na spravedlnost a právní ochranu - možnost domáhat se právní ochrany v případě porušení práv.

Co-funded by the European Union

- Právo na vzdělání - umožňuje informované rozhodování a kritické myšlení.
- Sociální práva - právo na základní sociální služby, jako je zdravotní péče, vzdělávání a sociální zabezpečení.
- Podpora občanské angažovanosti - motivace k účasti na společenských a politických procesech pro společné dobro.

Příloha 4: Jaká jsou očekávání od dnešních mladých lidí?

- Aktivní účast ve společnosti - zapojení do komunity prostřednictvím dobrovolnické práce, iniciativ nebo občanské angažovanosti.
- Vzdělávání a sebezdokonalování - závazek učit se a získávat znalosti, dovednosti a kompetence pro budoucí výzvy.
- Odpovědnost - převzetí odpovědnosti za vlastní činy a rozhodnutí.
- Respekt k rozmanitosti - otevřenost vůči různým kulturám, přesvědčením a lidem.
- Povědomí o životním prostředí - péče o životní prostředí a aktivní účast na udržitelných postupech.
- Rozvoj kritického myšlení - uvažování o informacích, společenských normách a politických otázkách.
- Inovace a přizpůsobivost - připravenost přijímat změny a přizpůsobovat se novým technologiím a pracovním podmínkám.
- Obhajoba lidských práv - prosazování rovnosti, respektování a ochrana práv všech lidí.
- Budování nezávislosti - postupné rozvíjení finanční a emocionální nezávislosti.
- Konstruktivní vyjadřování názorů - pozitivní a produktivní účast v diskusích.
- Solidarita a empatie - projevování zájmu o druhé a komunitu a porozumění potřebám druhých.
- Iniciativa - odvaha převzít iniciativu při řešení problémů a vytváření pozitivních změn ve společnosti.

Co-funded by the European Union

Příloha 5: Co znamená žít v diktatuře?

- Systém jedné strany - vláda kontrolovaná jednou politickou stranou (např. komunistické strany v Polsku a Československu nebo fašistické režimy ve Španělsku a Portugalsku a diktatura v Řecku).
- Autoritářský vůdce - nadvláda jediné osoby, jako byl Francisco Franco ve Španělsku, António de Oliveira Salazar v Portugalsku nebo Josip Broz Tito v Jugoslávii.
- Politické represe - pronásledování opozičních stran a jednotlivců, včetně masového zatýkání, mučení, vyhnanství a poprav.
- Kontrola médií - úplná státní kontrola tisku, rozhlasu a televize za účelem šíření propagandy.
- Cenzura a zákazy - potlačování literatury, umění (kino, divadlo, hudba) a vědeckého výzkumu, které byly v rozporu s ideologií režimu.
- Omezený přístup ke vzdělání - vzdělávací systémy byly podřízeny ideologické indoktrinaci (zvláště výrazné v komunistických a fašistických režimech).
- Nacionalistická propaganda - glorifikace národa, státu nebo vládnoucí ideologie (např. fašistický nacionalismus ve Španělsku a Portugalsku, Řecku).
- Omezený přístup ke vzdělání - vzdělávací systémy byly podřízeny ideologické indoktrinaci (zejména v komunistických a fašistických režimech).
- Nacionalistická propaganda - glorifikace národa, státu nebo vládnoucí ideologie (např. fašistický nacionalismus ve Španělsku a Portugalsku, Řecku).
- Kult osobnosti - povýšení vůdce na nedotknutelného, zbožšťovaného prostřednictvím veřejných ceremonií a propagandy.

Co-funded by the European Union

- Omezování náboženských svobod - v komunistických režimech, např. v Polsku a Litvě, čelila církev neustálému tlaku nebo pronásledování (zatímco ve fašistických režimech byla náboženství často instrumentalizována a církev obvykle koordinovala svou činnost s úřady).
- Násilná kolektivizace - zejména v komunistických státech jako Polsko a Litva, kde byl zemědělský majetek násilně znárodněn.
- Nucená emigrace - mnozí byli nuceni emigrovat kvůli politické perzekuci nebo ekonomickým omezením (zejména odliv mozků: vědců, politiků, umělců).
- Dohled a represe: Založení milicí nebo tajné policie za účelem dohledu a represe (např. PIDE v Portugalsku, Guardia Civil ve Španělsku, UDBA v Jugoslávii (Chorvatsko), Securitate v Rumunsku).
- Ekonomická nerovnost a privilegia - političtí loajalisté požívali výsad, zatímco běžní občané často žili v chudobě.
- Nedůvěra a udavačství - režimy nabádaly lidi, aby udávali své sousedy a rodinné příslušníky úřadům.
- Izolace od světa - omezené mezinárodní vztahy, zvláště patrné ve fašistickém Portugalsku a Španělsku před demokratickými reformami.

Co-funded by the European Union

Příloha 6: Přehled dokumentárního divadla

Co-funded by the European Union

„Rimini Protokoll tak nejen vytváří divadelně vyostřené kopie zjištění, ale také znovu dobývá veřejný prostor. Vedle projektů založených na výzkumu probíhají četné aktivity, které opouštějí bezpečnou zónu divadla. [...]
Pod vedením Rimini Protokoll se vše stává stejně reálným i podezřelým. Rozlišení mezi uměním a realitou nezajišťuje daná dramaturgie, ale odborníkem se stává sám pozorovatel, který musí sledovat stopy autenticity a divadelnosti. [...]
Krédo Rimini Protokoll lze shrnout takto: nejlepší umění je realita sama: kopírovaná, znovu sestavená, zrcadlící se sama v sobě, předkládaná divákům k pozorování. „Divadlo je médium, v jehož rámci se obsah může přenášet“. Tak jednoduché, skromné a radikální je východisko Rimini Protokoll. [...] Pokud jde o život, pak jsme všichni specialisté“.

Rimini Protocol, “Unboxing the Past”, 2021

https://www.rimini-protokoll.de/website/en/text/everyone-s-a-specialist
Milo Rau, *Everyone's a Specialist. Rimini Protokoll and the reconstruction of reality, 2004*

Rimini Protokoll, *Ο Αγών μου* (2016)

Rimini Protocol, 2016
Mein Kampf
(Neonazism)

“Farmakonisi case: the Law of the Water"
National Theatre of Greece
(Drowning of migrants)

Υπόθεση Φαρμακονήσι ή το Δίκαιο του νερού, Εθνικό Θέατρο (2015)

https://www.youtube.com/watch?v=uGSCtKhBZO0
"*The Dark Ages*", Milo Rau. Shaubine, 2015
Leibach: “Every man kills what he loves”

Co-funded by the European Union

Υπόθεση Λάραμι, Tectonic Theatre Project (2020)

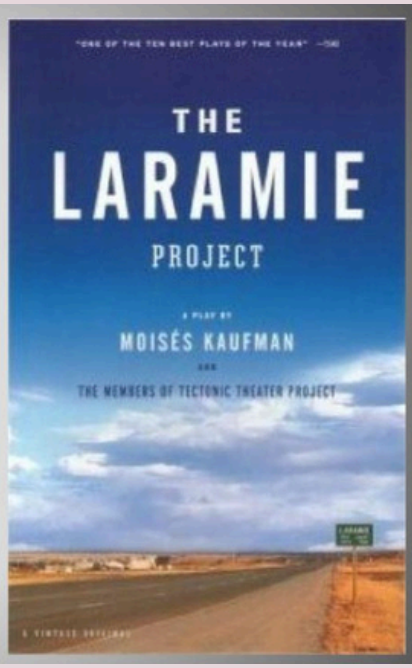

Zkušenosti migrujících pracovníků z různých prostředí, kteří pracují jako uklízeči. Jejich osobní výpovědi jsou jádrem hry - skutečně napsané jimi samotnými. Původní postavy - ne herečky.

"Clean City": Onassis Stegi Grammaton kai Technon

Η καθαρή πόλη, Στέγη Γραμμάτων (2020)

Báseň:
Marleno:
"Valpona"
(Chvála přistěhovaleckých uklízeček)

Všechny toalety v Aténách jsou díky mamince čisté.
...
Ruce má ztvrdlé a plné boláků od bělidla.
Její obličej je tvrdý a plný boláků od bělidla
ze všech bělidel v celých Aténách
Moje maminka má na sobě tolik bělidla, že její obraz v mé mysli bledne
...
Naše matky všechny čistí záchody v Řecku
A jejich jména jsou v ústech hořká
Čistota je činí neprezentovatelnými
Nikdo je neoslovuje jménem
Ale jméno mé matky je jméno řeky
Řeka slz a řeka bělidla.
A shůry se řítí s přívalem
Aby očistila, aby očistila, aby očistila
•

Co-funded by the European Union

Dokumentární divadlo ve škole

Natasha Merkouri, Filolog a odborník na drama AHEG

- Divadelní situace : třída
- Výzkum studentů-orální historie (svědectví)
- Účast odborníků, kteří dokumentují výzkum studentů a diskutují o tématu (živě nebo ze záznamu)
- Umění (obrazy, plakáty, hudba, ukázky z filmů)
- Otázky k tématu
- Dramatické techniky

How do we prepare a documentary theater on the topic?

- Přípravné práce: zpracování materiálu
- Vyjádření a oijmenování pocitů (strach, stud, hněv, ponížení, pýcha, frustrace, zklamání...)
- Vyhledávání a objevování/vytváření nového materiálu k tématu (např. nové rozhovory). Historický kontext.
- Nalezení os/ linií vhodných pro daný případ (lokalita, genderová syntéza a třídní populace, potřeby, zájmy).
- Dramatizace: nová hra napsaná studenty; základní linie o materiálu; dramatické techniky, jako je monolog, proud vědomí, herectví; dialog a debata zdokumentované a doplněné multimédii (hudba, videa atd.).
- Kombinace reality a herectví (prvek překvapení...)

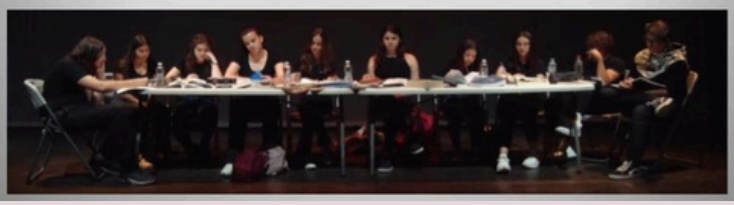

- Kladení otázek
- Diskuse o zjištěních
- Diskuse
- Ptát se odborníků
- Doporučování zdrojů: filmů, obrázků, svědectví, umění atd.
- Prezentace na
- Odpovědi nebo další otázky?
- Vytváříte dokumentární divadlo

Co-funded by the European Union

Příklad

- Studenti si společně začnou připomínat větu: „Je moje demokracie tvoje demokracie?“ Co pro vás znamená demokracie?
- Jak a proč se lidé staví do boje za demokracii? (Historický rámec - mapa a obrázky pro dokumentaci). Odborník/historik hovoří (video nebo osobně) o roce 1989 a rozpadu komunistických režimů a o pádu diktatur v Řecku, Španělsku, Portugalsku, o migraci v roce 2015 atd.
- Jaké byly podmínky při vstupu do zemí pro lidi přicházející z jiných míst/zemí? Vystoupí 4-5 žáků: zážitky, pocity, odhodlání. Genderový přístup. Na pozadí bez zvuku hrají úryvky z filmu na dané téma. Zasahuje odborník/odbornice na antropologii/sociologii (video nebo osobně).

Příklad

Očekávání, sny, touhy, neúspěchy, zklamání: monolog nebo dialog vyjadřující myšlenky a pocity. Identita a sounáležitost. Co se nepovedlo, pokud vůbec?

Druhá generace: opětovný přístup k zemi původu. Hrdost na svá jména, na svou kulturu: hudba , divadlo, nemateriální kultura, popkultura.

Migranti albánského původu a ostatní (asijského, afrického původu). Svědectví Nica, řecko-nigerijského mladíka: https://www.istorima.org/sign-in ("Černoch a Řek “*). Je moje demokracie vaše demokracie?

Inscenace závěru: málo odpovědí, více otázek, hodně k přemýšlení a zpracování.

* D. Trump: „Jsem větší Řek než Giannis“ (řecký podivín). Pochvala za otázky identity...

Témata

1. Odpor-boj-strach-radost
2. Přechodná fáze
3. Očekávání, touhy
4. Metademokracie: inkluze, lidská práva a „občané druhé kategorie“, falešné zprávy, kontrola médií atd.
5. Mládež a starší lidé
6. Co můžeme dělat?

Co-funded by the European Union

Aktivity pro studenty

1. Zapište si své myšlenky a pocity.
2. Vyberte si osobu (literární nebo ze skutečného života) a představte si její každodenní život před přechodem a po něm. Nebo mladého člověka po 10 letech.
3. Vyhledejte na mapě místo, jména a cesty zmíněných osob.
4. Diskutujte se spolužáky z jiných zemí a porovnejte jejich zážitky a vzpomínky z rodinné historie se zážitky a vzpomínkami pamětníků.
5. Zachyťte destilát svého studia prostřednictvím umění (báseň, volný text, malba, drama atd.).

Co očekáváte od demokracie?

Vzdělávací aktivita

Vzdělávací aktivita: Diskutujeme o demokracii

Přílohy

Příloha 1: Stručné životopisy svědků
Příloha 2: Úryvky textů
Příloha 3: Co znamená demokracie pro občana a očekávání mladých lidí
Příloha 4: „Je vaše demokracie mou demokracií?"
Příklady veřejné diskuse týkající se demokracie.

Odkazy

Úryvky
Vyprávění k tématu *Co očekáváte od demokracie?*

CHANGING DEMOCRACIES
Co-funded by the European Union

Vzdělávací aktivita
Diskutujeme o demokracii

Vassiliki Sakka
Association of History Education in Greece (AHEG)

Hlavním cílem této vzdělávací aktivity je podpořit kritické myšlení studujících a podnítit je k přemýšlení a diskusi o vnímání demokracie a jejích problémech v dnešní době. Od studujících ve věku 16-18 let se očekává, že si vybudují odpovědné občanské vědomí a porozumí významu toho, že jsou aktivními občany. Cílem aktivity je také posílit historické vědomí prostřednictvím poznání a reflexe nedávné minulosti a současné situace v Evropě i jinde a zároveň definovat očekávání od demokracie pro život ve světě, ve kterém žijí.

Můžete začít tím, že jim položíte otázku: *Co očekáváte od demokracie?* O své první myšlenky, nápady a pocity se mohou podělit v plénu, individuálně, ve dvojicích nebo v malých skupinách. Poté můžete společně zhlédnout vyprávění.

Vzdělávací aktivita: Diskuse o demokracii
Věková skupina: 16 - 18 let
Časová náročnost: 90 minut
Pomůcky: Úryvky, stručné životopisy pamětníků (příloha 1), fragmenty textů (příloha 2), vyprávění, pracovní list „Co očekáváte od demokracie“ (příloha 3) a pracovní list „Je vaše demokracie i mojí demokracií?“ (příloha 4).

Co-funded by the European Union

Úryvky:

Fragment 1: Željko Rogina (Chorvatsko)
Fragment 2: Željko Rogina (Chorvatsko)
Fragment 3: Andrés Ruiz Grima (Španělsko)
Fragment 4: Michaela Bedrníková (Česko)
Fragment 5: Nikos Vatopoulos (Řecko)
Fragment 6: Chee-Han Kartosen-Wong (Nizozemsko)
Fragment 7: Michaela Roman (Rumunsko)
Fragment 8: Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)
Fragment 9: Amir Mohammadi (Nizozemsko)
Fragment 10: Jeangu Macrooy (Nizozemsko)
Fragment 11: Jeangu Macrooy (Nizozemsko)
Fragment 12: Milice Ribeiro Dos Santos (Portugalsko)

Vzdělávací cíle:

Prostřednictvím této výukové aktivity studující:

- porozumí tomu, jak křehká je demokracie, a zamyslí se nad životem v totalitních režimech ve 20. století;
- rozpoznají roli a práva občanů v demokratické společnosti a uvědomí si, že se mohou proměňovat;
- pochopí rizika a zpětné dopady postdemokracie;
- rozvíjejí své kritické myšlení srovnáváním generačních pohledů na demokracii a společenská očekávání;
- procvičí si dovednosti pro společnou diskusi a komunikaci;
- zamyslí se nad významem občanské odpovědnosti a aktivní účasti na demokracii;
- posílí empatii, ocení hodnotu generačních rozdílů a poučí se z minulých zkušeností;
- vyhodnotí očekávání od demokracie a sladí je s historickými a generačními perspektivami.
- Osobnostní a sociální učení (metakognitivní).

Co-funded by the European Union

Úvod
(10 min)

Cíl: Vytvořit rámec pro zkoumání života v současných demokratických společnostech.

Začněte stručným představením pojmu demokracie pomocí přílohy 3. Zdůrazněte klíčové rysy, které jsou s demokracií spojovány, jako jsou lidská práva, svoboda projevu, svobodné volby versus autoritářské vedení, cenzura a omezení svobody.

Použijte mapu Evropy (nebo mapu světa), abyste ukázali různý původ a zkušenosti svědků. Použijte základní historické souvislosti, abyste vysvětlili rozdílné okolnosti.

Krok 1: Co znamená demokracie?
(15 min)

Cíl: Prozkoumejte vnímání demokracie svědky podle jejich výpovědí.

Poskytněte studujícím příběhy nebo krátké případové studie lidí, kteří zažili přechod od totalitních režimů k demokracii, a vyberte různé zeměpisné oblasti a prostředí: východoevropské země, jihoevropské země a lidé s migračním zázemím v Belgii a Nizozemsku. Nechte studující pracovat ve dvojicích nebo malých skupinách na příbězích. Vybrané úryvky by měli použít k diskusi o následujících otázkách:

Co-funded by the European Union

- Jaká byla očekávání od demokracie podle různých svědků? Co se pokazilo?
- Kdo byl podle zkušeností pamětníků „nepřítelem“ demokracie v různých zemích? Co jim chybělo, když byli v autoritářských režimech?

Krok 2: Skupiová práce (20 min)

V závislosti na velikosti třídy mohou studující pracovat v malých skupinách a číst úryvky (příloha 2). Požádejte je, aby se pokusili najít podobnosti a/nebo rozdíly ve způsobech, jakými svědci definují pojem demokracie. Každá skupina vybarví mapu Evropy jinou barvou podle země původu svědků. Skupina pak diskutuje a porovnává svá zjištění o různých pohledech na demokracii na základě původu svědků (bývalé komunistické země, jižní Evropa, migranti z různých zemí). Veďte diskusi, v níž celá třída porovná a prodiskutuje závěry.

Krok 3: Skupinová práce (20 min)

Cíl: Zamyslete se nad problémy dnešní demokracie.

Požádejte skupiny, aby zpracovaly brainstorming na následující otázky: *Jaké jsou podle svědectví problémy demokracie v dnešní době? Je ještě něco, co byste chtěli doplnit?* Studenti si budou dělat poznámky a hlavní výstupy mohou také napsat na tabuli (může to být digitálně, pomocí Mentimetru).

Co-funded by the European Union

Poté studující zhlédnou úryvek z dokumentárního divadla „Je moje demokracie vaše demokracie“, který pracuje s odpověďmi jiných žáků na otázku: „Co pro vás znamená demokracie?“ (00.43.31 - 00.44.34). https://www.youtube.com/watch?v=XaQED-j7GqI&t=13s. Požádejte žáky, aby se podělili o své názory na video a na to, co v něm žáci říkají.

Následují skupinové diskuse (4 skupiny) o některých nedávných případech veřejných debat, které najdete v příloze 4: (1) „ Your body, my choice“ (Tvé tělo, moje volba), která se stala virální těsně před a po prezidentských volbách v USA v roce 2024; (2) „There is no bigger violence than unemployment and poverty“ (Není většího násilí než nezaměstnanost a chudoba); (3) Poté, co Elon Musk koupil Twitter (nyní X), reaktivoval profily obhajující konspirační teorie, nenávistné a rasistické projevy ve jménu „svobody slova“; (4) „Black lives matter“ (Na černých životech záleží) a „Dikeosyni“: dva případy související s policejní brutalitou a porušováním lidských práv.

Krok 4: Diskuse ve třídě (15 min)

Před diskusí v plénu definujte, vysvětlete a prodiskutujte pojem „postdemokracie"[1].

Nechte studenty diskutovat o jejich nápadech a porovnejte je s klíčovými demokratickými principy uvedenými v příloze 3. Můžete použít následující návodné otázky k diskusi:

- Která práva jsou podle vás pro demokracii nejdůležitější?
- Jsou některá z těchto práv dnes považována za samozřejmost? Jsou některá práva opomíjena nebo podceňována?
- Proč se lidé rozhodují pro demokratickou volbu politiků nesoucích nedemokratické myšlenky?
- Co očekáváte od dnešní demokracie a čím jste ochotni přispět k její kvalitě?

[1] Definice C.Crouche: „Postdemokratická společnost je taková, která nadále má a používá všechny instituce demokracie, ale v níž se stále více stávají formální skořápkou. Energie a inovace přecházejí z demokratické arény do malých kruhů politicko-ekonomické elity.“ Crouch uvádí, že „nežijeme v postdemokratické společnosti, ale že jsme k takovému stavu směřovali“. Colin Crouch, 2004. Post Democracy, Cambridge: Polity Press.

Co-funded by the European Union

Aktivita navíc

Pokud to čas dovolí, mohou studenti také dostat za úkol natočit malý film na základě odpovědí, které na tuto otázku poskytli oni a jejich spolužáci: *Co očekáváte od dnešní demokracie?* Film může být obohacen obrázky a hudbou. Kromě toho lze jejich myšlenky a nápady zachytit prostřednictvím uměleckých děl, jako jsou básně, volný text, obrazy a divadelní hry. Navrhněte způsoby, jak si klást otázky o demokracii a posilovat ji.

Poznámka k hodnocení

Lze hodnotit komunikační a jazykové dovednosti. Také kognitivní a všeobecný přehled.

Metakognitivní dovednosti se měří obtížně. Nicméně postoje a přesvědčení, reflexe a prováděný aktivismus by mohly být způsobem hodnocení.

Co-funded by the European Union

Příloha 1: Stručné životopisy svědků

Lisbeth Ruiz Sanchez

Lisbeth Ruiz Sanchez (35) se narodila a vyrostla na Kubě. Jako dítě byla členkou Pioneros de la Batalla de Ideas, protestního hnutí, které v roce 1999 zorganizoval Fidel Castro za návrat Eliána Gonzáleze. Vystudovala magisterský obor komunikace na Havanské univerzitě. Na Kubě pracovala od svých deseti let pro státní rozhlas a televizi. V Belgii se usadila v roce 2015 poté, co poprvé opustila Kubu a vydala se na cestu kolem světa s americkou neziskovou organizací Up with People. Žije v Antverpách se svými třemi dětmi a pracuje jako digitální markeťačka.

Michaela Bedrníková

Michaela Bedrníková (56) je odbornice na farmacii z České republiky. V raném dětství byla členkou pionýrského komunistického hnutí. Jako středoškolačka se stala aktivní křesťankou. Byla členkou různých poloilegálních evangelických skupin mládeže. Jejími přáteli byli disidenti, děti disidentských rodičů a příbuzní politických vězňů. Účastnila se neoficiálních náboženských aktivit a studentských protestů na podzim 1989.

Nikos Vatopoulos

Nikos Vatopoulos (64) z Řecka je novinářem v deníku Kathimerini, spisovatelem a fotografem, specializuje se na městskou kulturu a urbanismus Atén. Vyrůstal v konzervativní měšťanské rodině. K jeho politickému probuzení došlo pod vlivem povstání na aténské polytechnické škole v době diktatury, kdy jako mladý teenager zjistil, že ne každý protestující je „komunista“ nebo nepřátelský vůči podstatě státu. Neúčastnil se žádných odbojových aktivit, ale uvědomoval si, co znamená potřeba demokracie. Věří v inkluzivní a občanskou výchovu.

Co-funded by the European Union

Andrés Ruiz Grima

Andrés Ruiz Grima ze Španělska (73) je v důchodu a příležitostně pracuje jako námořník na plachetnici. Ve svých 20 letech byl vězněn za aktivitu proti Frankovu režimu a angažoval se také v organizaci Yayoflautas (Dědečkové a babičky) v rámci hnutí 15M-indignados (2011) a vzestupu katalánských independentistů (2017). Má blízko k anarchistickým myšlenkám, nechodí k volbám a je zastáncem participativní demokracie.

Amir Mohammadi

Amir Mohammadi (39) přišel do Nizozemska v roce 2016 jako uprchlík z Íránu. Povolení k pobytu nedostal, ale ani se nemohl vrátit, a proto žil 6 let v šedé zóně jako osoba bez dokladů. Nakonec povolení k pobytu přece jen dostal. Amir ví lépe než kdokoli jiný, jaké to je nemít žádná práva.

Chee-Han Kartosen-Wong

Chee-Han Kartosen-Wong (41) je střihačkou reklam, dokumentů a filmů. Jako dítě čínských rodičů vyrůstala v nizozemském Borne, kde byli jediní asijského původu. Zažila mnoho rasismu. Když otěhotněla, začali Chee-Han a její manžel hledat dětské knihy, s nimiž by se jejich syn mohl ztotožnit - ale žádné neexistovaly. V dětských knihách, které obsahovaly děti asijského původu, byly zobrazeny stereotypně. Ona sama měla v mládí jen málo vzorů. Proto začala psát inkluzivní dětské knihy.

Jeangu Macrooy

Jeangu Macrooy (30) je zpěvák a skladatel. Když ve dvaceti letech přišel do Nizozemska hledat více svobody, zarazil ho rozdíl v prosperitě ve srovnání s jeho rodným Surinamem a nedostatečné povědomí o tom, že pramení z nizozemské koloniální minulosti. Byl šokován, když zjistil, že Keti Koti - oslavu zrušení otroctví - slaví jen malá skupina lidí. Na soutěži Eurovize reprezentoval Nizozemsko s protestní písní o otroctví, kterou částečně zpíval v jazyce sranantongo a která měla smíšené ohlasy.

Co-funded by the European Union

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) je psycholožka a rodinná terapeutka v důchodu z Portugalska. Pochází z rodiny bojující proti diktatuře a v roce 1964 odešla do exilu v Paříži ve Francii se svým přítelem, který utíkal před povinným odvodem do portugalské armády v afrických koloniích. Do Portugalska se vrátila v roce 1975, rok po demokratické revoluci. Bojovala za práva mladých lidí v ústavních zařízeních a za práva žen na sexuální zdraví v zemi, která přecházela z katolické konzervativní diktatury.

Željko Rogina

Željko Rogina (65) vyrostl ve východní Slavonii v Chorvatsku, kde stále žije. Je penzionovaným učitelem filozofie, etiky a logiky. Jako středoškolák byl přijat do Svazu komunistů, ale zklamán konflikty ve vedení strany i národnostní rétorikou v roce 1990 vystoupil a rozhodl se, že se v politice již nebude angažovat. Během změn v Chorvatsku vstoupil jako dobrovolník do armády, kde sloužil do června 1992. Když byla jeho jednotka nasazena na bojiště v Bosně a Hercegovině, rozhodl se vrátit a věnovat se práci ve škole.

Michaela Roman

Michaela Roman (77) je rumunská bioložka v důchodu, bez politické příslušnosti. Na začátku 70. let byla nejlepší studentkou biologie. Myslela si, že se stane vědeckou pracovnicí, ale tehdy se jí to nepodařilo, protože režim blokoval všechna místa pro biology, a tak neměla možnost svobodně si vybrat, kde bude pracovat a čím se bude živit. Po revoluci si založila malou firmu, která jí umožnila vychovávat sama dvě děti a poskytla jí svobodu.

Co-funded by the European Union

Příloha 2: Úryvky textů

Željko Rogina (Chorvatsko)	Byl jsem přítomen. Přímo jsem se ho neúčastnil, ale byl jsem svědkem přechodu od systému vlády jedné strany k vícestranickému demokratickému systému a od socialistického způsobu výroby ke kapitalistickému. Když to vše shrnu, mohu říci, že nic není černobílé. Pokud jde o demokracii ve společnosti, je dnes daleko větší než dříve – nesrovnatelně větší. To, co jsme dříve nemohli dělat nebo nám nebylo dovoleno, nyní můžeme. Otázkou samozřejmě je, zda to někdo slyší a zda to najde odezvu. Pokud jde o ekonomickou transformaci, upřímně jsem věřil, že je možný lepší svět, v němž nebudou ti, kteří mají vše, a ti, kteří nemají téměř nic. Ukázalo se však, že to zatím možné není. Můžeme tedy jen doufat, že systém, který jsme přijali, se časem stane demokratičtějším a že se pokusíme zachovat alespoň některé skromné prvky sociálního státu.

Željko Rogina (Chorvatsko)	Otázkou tedy je, zda v té době existoval ve státech nějaký skutečný demokratický proces. Samozřejmě že ne. Existovalo něco, čemu se říkalo delegátský systém, ale byl to plagiát skutečné demokracie, kde každý mohl volit a být zvolen, a hlavně v něm nebyla žádná pluralita názorů. Fungovalo to takto. Základna, pracující lidé na svých pracovištích a další občané v místních komunitách si zvolili své delegáty. Tito delegáti si pak vybírají své a ti si zase vybírají mezi sebou, až se dostanou do nejvyšších pater moci, vůle občanů se ovšem zcela vytratila. Samozřejmě nad tím vším pečlivě působila

Co-funded by the European Union

	komunistická strana, nebo jak se tehdy říkalo, Svaz komunistů, aby se v tomto údajném volebním procesu nenašly nějaké disonantní tóny. To je tak všechno, co k tomu patří.

Andrés Ruiz Grima (Španělsko)	Zná vůbec někdo toho, koho volil? Ví to někdo v jakékoliv zemi na světě, kromě těch velkých jmen, jako jsou Trump či Biden? Mám na mysli poslance, kongresmany a tak dále. Co jsou to za lidi? Jak žijí? Z čeho žijí? Měly by to být hlasy pro lidi, které znáte, kteří vás mohou zastupovat a které můžete kontrolovat. To by byla demokracie. A jít ještě dál – smlouva, závazná smlouva. Ale ne, vyhrává ten, kdo nejvíce uráží, ten, kdo má nejvíce prostředků ke zviditelnění v médiích, ekonomické prostředky k vystupování v médiích.

Michaela Bedrnikova (Česko)	Jistě, byla jsem trochu zklamaná, protože když jste měli ten pocit – pravděpodobně zcela nereálný – že všechno bude skvělé, že všichni budou čestní a poctiví, a pak jste zjistili... nevím, že okamžitě po revoluci byli lidé chamtiví a využívali situace ve svůj prospěch. A pak zjistíte, kolik je tam korupce, kolik je různých machinací, kolik je změn kabátů a podobně. No, to je samozřejmě velmi smutné. Litovala jsem toho, člověk prochází určitou deziluzí. Ale život jde dál. Je to takový druh daně za svobodu. No, to je ta svoboda – jen pro někoho... Osobně jsem měla trochu pocit, že svoboda bude spojena s určitou poctivostí, pravdivostí či něčím podobným, alespoň v těch prvních dnech. No, ukázalo se, že to neplatí pro všechny. Bylo to tedy zklamání. Samozřejmě že bylo.

Co-funded by the European Union

Nikos Vatopoulos (Řecko)	Všechny tyto věci nyní signalizují změnu, a to nejen v politickém a ekonomickém modelu, ale také ve způsobu, jakým se lidé definují. Myslím, že to je šokující jev, který nastal v naší době. Protože v předchozích desetiletích, v takzvaných poválečných dekádách, navzdory obrovským problémům, které přirozeně existovaly, byla rozšířená víra, že svět se bude nějakým způsobem vyvíjet – že si najdete práci, že za deset let budou věci logicky lepší, že věda pomůže, že vaše děti budou lépe vzdělané než vy, že si ihned najdou práci a že honba za štěstím je do jisté míry nezávislá na vás. Mělo se to nějak usadit do správných kolejí. Dobře, jistě, tento celý koncept je zjednodušený, ale chci tím říct, že alespoň moje generace vyrostla s pocitem, že svět se vyvíjí. Že svět bude postupovat dál jedním nebo druhým způsobem. Ať už se to děje automaticky, s bojem, s konfliktem, s poptávkou, s vírou v práci, se vzděláním – nějakým způsobem bude pokrok. V posledních letech se však tato víra zhroutila. Společnost nyní vykazuje mnoho prázdných míst, mnoho buněk a mnoho dutin. Tato fragmentace sociálního vnímání a sociální organizace všech států přivedla na svět extrémní jevy, které bych nazval ideologickými, a ty v podstatě podkopaly víru v demokracii.

Co-funded by the European Union

Chee-Han Kartosen-Wong (Nizozemsko)	Nizozemsko je společnost mnoha různých etnických skupin. A všichni nizozemští občané, kteří se zde narodili, jsou si rovni. A této rovnosti můžeme dosáhnout pouze tehdy, když se ozveme a přestaneme mlčet. Pocházím z čínské rodiny a moji rodiče mlčeli. Dnes už méně, ale tehdy mlčeli, protože si mysleli, že to není dost důležité... a protože nechtěli dělat rozruch. Ale ozvat se není způsobování problémů. Bojovat za svá práva není způsobování problémů. Každý, s kým není rovnoprávně zacházeno, by to měl dělat. A doufám, že nová generace v tom bude pokračovat.

Michaela Roman (Rumunsko)	V co jsem doufala? Je těžké to vysvětlit, protože jsem nepřemýšlela o demokracii, vždy jsem si představovala vedení, které bude... kolektivní... chytré. Chytré. Takové, které lidem neubližuje, protože každý má své vlastní utrpení. Čelila jsem tolika nelogickým věcem, že jsem vždycky chtěla... být vedena chytrými lidmi. Nechtěla jsem vést, ale být vedena chytrými lidmi. To bylo to, v co jsem doufala. A pak samozřejmě přišla demokracie, pluralismus... V prvních letech přechodu jsme, stejně jako všichni ostatní, byli svědky budování demokracie. O demokracii jsem toho moc nevěděla, učila jsem se za pochodu. Důležité je, že formálně bylo vše v pořádku. Více stran, pluralismus. Ukázalo se však, že je to překážka, stejně jako dnes. Musíme přiznat, že více stran často jen komplikuje situaci. I když malými krůčky, s mnoha pády, byl učiněn pokrok. To nepopírám. Máme demokracii. Je křehká, ale máme ji. A co je nejdůležitější v tomto světě, alespoň na mé úrovni, máme svobodu. A to si myslím, že je to nejdůležitější. Mohu se vyjadřovat, mohu jít, kam chci, mohu se pohybovat, jak chci.

Co-funded by the European Union

Lisbeth Ruiz Sanchez (Belgie)	Příležitosti, ne rovné příležitosti, ale příležitosti pro všechny a právo lidí být tím, čím chtějí být, říkat, co cítí a myslí, aniž by ubližovali ostatním. Svoboda říkat, co cítíte. Myslím, že to je pro mě velmi důležitý bod, protože mi to na Kubě chybělo. Ten pocit, že mohu říct, co chci, mohu sdílet svůj názor. Vím, že to může být někdy trochu nebezpečné, s hejtry a sociálními médii a vším tím. Ale to je jen základní lidské právo, prostě říkat, co cítí, co si myslí. Sdílení vašeho názoru je velmi důležité. A také získávání příležitostí v životě, bez ohledu na to, odkud pocházíte, měli byste mít také šanci v životě. Měli byste mít možnost být součástí společnosti, kde dostanete také šanci vyrůst, být schopni přispět. To je pro mě velmi důležité.

Amir Mohammadi (Nizozemsko)	Demokracie musí být inkluzivní. Každý musí mít možnost mluvit a vyjádřit se. Zbytek věcí, které pocházejí z demokracie, jsou očekávání, jako například svoboda slova nebo něco podobného. Ale demokracie znamená, že si všichni sednou a nerozhoduje jen jedna osoba. Je to skupinový mozek, který přijímá rozhodnutí. Ano, ale řekl jsem, že demokracie je o tom, že všichni sedí u stolu a společně rozhodují. Demokracie v Nizozemsku mi to v minulosti skutečně dokázala, když jsem byl bez dokladů. Řekl jsem: „Nejsem spokojen s tím, jak věci tady fungují, ale nejsem proti samotné platformě.“ Platformou je například Android, iOS. Takže získáte nějaký software, některé aplikace v systému Android a iOS. Pracujete s nimi. Některé věci fungují správně, jiné špatně. Platforma s tím nemá problém. Platforma funguje dobře. Demokratická platforma v Nizozemsku funguje dobře. Když jsem byl bez dokladů, mohl jsem mluvit v živém televizním pořadu s politiky. Přijali mě tedy

Co-funded by the European Union

	ke stolu. Takže ano, tohle je demokracie a to je to, o co usilujeme. Abychom měli skutečně inkluzivní, skutečně otevřenou společnost a svobodu. Doufám, že jsme na správné cestě. Vždy budou existovat argumenty a neshody, ale to je právě ta krásná věc na demokracii. Místo toho, aby se lidé zabíjeli, mluví spolu, diskutují a protestují.

Jeangu Macrooy (Nizozemsko)	Demokracie je také o tom, že se lidé ozvou. V posledních letech jsem viděl, že změna je možná. I když přemýšlíte o koloniální minulosti. Největší šok jsem zažil v roce 2015. Žijeme nyní v úplně jiné době. Nizozemsko se touto historií skutečně zabývá. Sleduje, jak se s touto minulostí vyrovnat. A... ta změna skutečně přichází jako výsledek toho, že se lidé ozvou. Skutečnost, že lidé mluvili o koloniální minulosti, a to dávno předtím, než jsem vydal Gold. Svůj příspěvek jako umělec vnímám jako skromný příspěvek. Ale je to hnutí lidí, kteří stále znovu a znovu nacházejí odvahu promluvit o něčem důležitém. Například v roce 2023, 1. července, na Keti Koti, král oficiálně požádal o odpuštění za historii otroctví v Nizozemsku. To pro mě opravdu znamená... opravdu znamená novou éru. Vedou se různé rozhovory, když říkají *"uznáváme... tuto minulost, tuto bolest... uznáváme, jak hrozné to bylo, a uznáváme řetězovou reakci, kterou to vyvolalo."* Takže nyní se opravdu můžeme podívat na... Jaké problémy máme teď, které můžeme vysledovat zpět k této historii, a jak je společně vyřešíme.

Jeangu Macrooy (Nizozemsko)	Demokracie pro mě znamená víru v... sílu našich společných hlasů. Opravdu věřím v moc lidu. Že změna je opravdu možná, když se navzájem najdeme a společně se vyjádříme. A že bychom měli tento prostor využít. A být velmi šťastní, že to dokážeme.

Co-funded by the European Union

Milice Ribeiro Dos Santos (Portugalsko)	Když si vzpomenu na všechny ty roky, zůstává hořká pachuť, je to nevyhnutelné. Protože žiji v demokratické zemi, dokonce máme v tuto chvíli socialistickou stranu u moci, ale přesto zde existují takové sociální nerovnosti, tolik věcí, kterých jsme nedosáhli. Když si uvědomím, že 20 % populace žije pod hranicí chudoby, pracující lidé si nemohou dovolit ani základní životní potřeby, země, kde 1,5 milionu lidí nemá svého rodinného lékaře, kde je bydlení vážný problém a tolik lidí žije na ulicích... Samozřejmě, že z toho zůstává hořká pachuť. A mám skoro chuť říct, že potřebujeme další 25. duben (odkaz na Karafiátovou revoluci v roce 1974), a možná pak můžeme něco změnit. V demokracii potřebujeme, aby se každý zapojil do procesu, každý by měl být součástí, měli bychom pečovat o demokratický proces a zajistit, aby držel krok s vývojem světa a reagoval na nové problémy. Existuje studie z roku 2022, nedávná studie, která ukazuje, že Portugalsko je ve srovnání s jinými demokraciemi dobře hodnocené, pokud jde o úroveň občanských svobod a spravedlivých volebních procesů; na druhou stranu je však špatně hodnocené kvůli nedostatečné politické angažovanosti občanů a absenci politické kultury. A to je ve skutečnosti hlavní sdělení. Když přemýšlíme o politice v Portugalsku, docházíme k závěru, že politické strany mají své vlastní mocenské zájmy a fungují daleko od voličů, jsou odtržené od lidí, kteří je zvolili. To vede k vyprázdnění politické funkce a lidé se cítí neschopní politického zásahu. To je jeden z důvodů, proč v Portugalsku náhle vzrostl populismus, protože zachytil nespokojenost občanů, kteří nemohou najít své místo v této zemi.

Co-funded by the European Union

Příloha 3: Co znamená demokracie pro občana a očekávání mladých lidí

- Volební právo - možnost podílet se na volbě zástupců a přijímání důležitých rozhodnutí.
- Svoboda projevu - právo svobodně vyjadřovat názory, přesvědčení a stanoviska.
- Právo shromažďovat se - možnost organizovat a účastnit se pokojných protestů a shromáždění.
- Právo na informace - svobodný přístup k informacím a transparentnost jednání vlády.
- Ochrana lidských práv - dodržování základních práv a svobod všech občanů.
- Rovnost (podle zákona) - všichni občané jsou si podle zákona rovni bez ohledu na sociální postavení, etnický původ, náboženství nebo jiné charakteristiky.
- Účast na tvorbě zákonů - občané prostřednictvím volených zástupců ovlivňují tvorbu zákonů.
- Odpovědnost vlády - vláda je odpovědná občanům a musí se zodpovídat za své činy.
- Právo na spravedlnost a právní ochranu - možnost domáhat se právní ochrany v případě porušení práv.
- Právo na vzdělání - umožňuje informované rozhodování a kritické myšlení.
- Sociální práva - právo na základní sociální služby, jako je zdravotní péče, vzdělávání a sociální zabezpečení.
- Podpora občanské angažovanosti - motivace k účasti na společenských a politických procesech pro společné dobro.

Co-funded by the European Union

Jaká jsou očekávání od mladých lidí v současnosti?

- Aktivní účast ve společnosti - zapojení se prostřednictvím dobrovolnické práce, iniciativ nebo občanské angažovanosti.
- Vzdělávání a sebezdokonalování - závazek učit se a získávat znalosti, dovednosti a kompetence pro budoucí výzvy.
- Zodpovědnost - převzetí odpovědnosti za vlastní činy a rozhodnutí.
- Respekt k rozmanitosti - otevřenost vůči různým kulturám, přesvědčením a lidem.
- Povědomí o životním prostředí - péče o životní prostředí a aktivní účast na udržitelných postupech.
- Rozvoj kritického myšlení - uvažování o informacích, společenských normách a politických otázkách.
- Inovace a přizpůsobivost - ochota přijímat změny a přizpůsobovat se novým technologiím a pracovním podmínkám.
- Obhajoba lidských práv - prosazování rovnosti, respektování a ochrana práv všech lidí.
- Budování nezávislosti - postupné rozvíjení finanční a emocionální nezávislosti.
- Konstruktivní vyjadřování názorů - pozitivní a produktivní účast v diskusích.
- Solidarita a empatie - zájem o druhé a společnost a porozumění potřebám druhých.
- Iniciativa - odvaha převzít iniciativu při řešení problémů a vytváření pozitivních změn ve společnosti.

Co-funded by the European Union

Příloha 4: Je tvoje demokracie i mojí demokracií?

‘’Tvoje tělo, moje volba’’:

https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/nov/13/your-body-my-choice-maga-men
https://www.newyorker.com/news/the-lede/your-body-my-choice-a-new-rallying-cry-for-the-irony-poisoned-right

“A New Rallying Cry for the Irony-Poisoned Right”

Stačilo necelých čtyřiadvacet hodin po Trumpově znovuzvolení a mladí muži se chopili hesla, které by mohlo definovat nadcházející éru genderové regrese: „Tvoje tělo, moje volba” (The New Yorker)

Článek pojednává o tom, jak pravice překroutila frázi „Moje tělo, moje volba“, která byla často používána v boji za reprodukční práva žen.

Foto: Alec Perkins, Photo by Alec Perkins, https://www.flickr.com/photos/alecperkins/33332921525/

Co-funded by the European Union

Black Lives Matter

Foto: John Lucia, https://www.flickr.com/photos/studioseiko/27950807420/

Leonhard Lenz, CC0, via Wikimedia Commons
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BlackLivesMatter_protest_Berlin_2020-05-30_25.jpg

Co-funded by
the European Union

Spravedlnost:

Případy brutálního zabití příslušníků černošské, romské a LGTB+ komunity civilisty a/nebo policií.

Foto: Julia Tulke, https://www.flickr.com/photos/aesthetics ofcrisis/

Zak/Zackie: LGTB+ brutálně zavražděn policií a spoluobčany, Atény

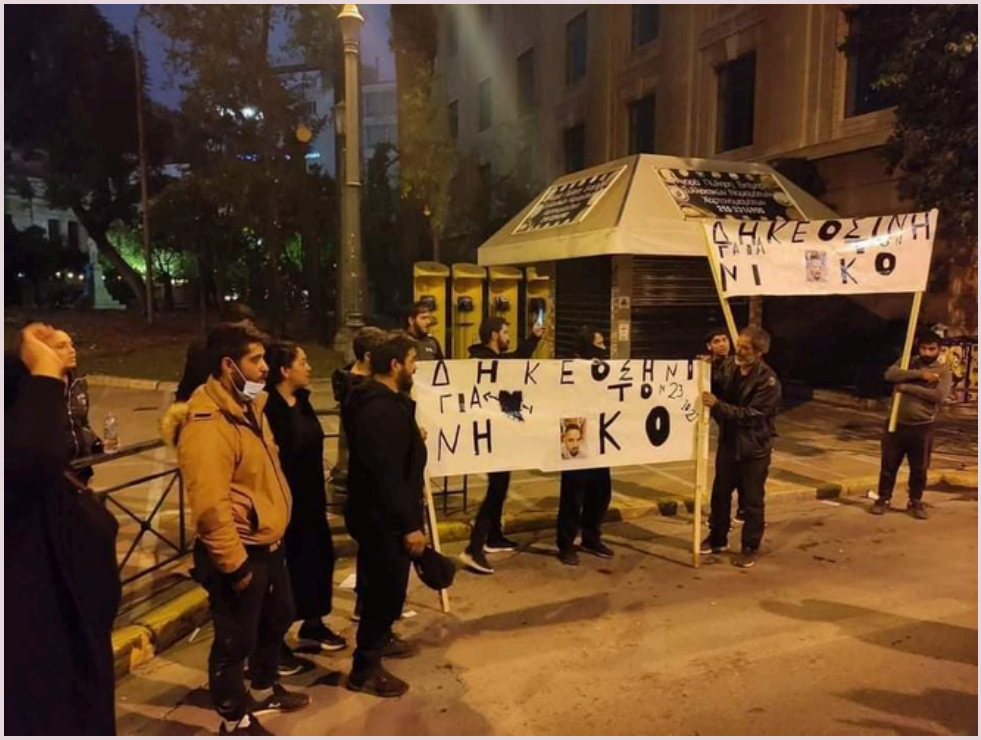

Foto: Unicorn Riot od Maria Louka, https://unicornriot.ninja/2022/greek-police-kill-teenager-as-racism-violence-against-roma-people-spikes/

Co-funded by the European Union

“Justis for Niko’’ (Spravedlnost pro Nika)

Foto: Unicorn Riot, https://unicornriot.ninja/2022/calls-for-justice-for-nikos-sampanis-renewed/

Otázky identity: Kdo je více Řekem?

(doleva) Foto: Gage Skidmore, https://www.flickr.com/photos/gageskidmore/53067465959
(vpravo) All-Pro Reels, CC BY-SA 2.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0>, via Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Giannis_Antetokounmpo_%2851664127127%29_%28cropped%29.jpg

Trump tvrdí, že je „řek“ víc než Antetokounmpo; Giannis reaguje
3. Listopadu 2024

https://www.thenationalherald.com/%CF%84rump-refers-to-giannis-antetokounmpo-as-the-greek-who-has-more-greek-in-him-the-greek-or-me/

Co-funded by the European Union

Public Domain, https://www.dvidshub.net/image/8840865/department-defense-augments-us-customs-and-border-protection-removal-flight-efforts

Spoutaní migranti jsou deportováni z USA (23/1/2025)

Foto: Louisa Billeter, https://flickr.com/photos/24761036@N00/54291209052

Post-demokracie (20/1/2025, Inauguration day, U.S.A.)

Listy s historickým kontextem

Chorvatsko
Česko
Řecko
Litva
Polsko
Portugalsko
Rumunsko
Španělsko

CHANGING DEMOCRACIES
Co-funded by the European Union

Chorvatsko

Denis Detling

Mezi lety 1945 a 1990 bylo Chorvatsko jednou z republik v rámci Socialistické federativní republiky Jugoslávie (SFRJ), která fungovala jako stát s jednou vládnoucí stranou pod vedením Svazu komunistů Jugoslávie. Jeho součástí byly republikové svazy, včetně Svazu komunistů Chorvatska v čele s Josipem Brozem Titem. Tito dominoval politické scéně až do své smrti v roce 1980, po níž Jugoslávie vstoupila do období nestability. Po celou dobu existence Jugoslávie byl kolem Tita udržován kult osobnosti. Ačkoli byla Jugoslávie oficiálně země národů a národností, vláda potlačovala národní cítění a místo toho prosazovala politiku „bratrství a jednoty“. Navzdory tomu, že Jugoslávie měla liberálnější verzi socialismu než jiné východoevropské země, byly politické a občanské svobody omezené. Stát kontroloval společenský a hospodářský život. Média byla pod státní kontrolou a kritika režimu byla jen zřídka tolerována. Jugoslávie však díky specifickému modelu samosprávného socialismu a otevřenosti vůči Západu měla vyšší životní úroveň než mnoho jiných východoevropských zemí. Občanům bylo dovoleno cestovat do zahraničí, což bylo v jiných socialistických státech vzácné.

Vzdělávací systém byl formován v souladu s dominantní ideologií. Stát investoval do gramotnosti, zpřístupnil vzdělání a většina mladých lidí měla přístup k základnímu a střednímu vzdělání.

Konec 80. let znamenal klíčové období politických a společenských změn v Chorvatsku. V Chorvatsku i v dalších jugoslávských republikách sílila touha po demokratizaci, což přeneslo krizi z ekonomické oblasti do vztahů mezi republikami a etniky. To vše, spolu s nárůstem nacionalismu, vedlo k oslabení jugoslávské federace a nakonec k rozpadu Svazu komunistů Jugoslávie v lednu 1990, který do té doby sloužil jako sjednocující ideologická a politická síla v Jugoslávii.

Co-funded by the European Union

Na konci roku 1989 Svaz komunistů Chorvatska souhlasil s oficiálním zavedením systému více politických stran, což byl proces, který se postupně odehrával i v dalších republikách (s výjimkou Srbska a Černé Hory). Na začátku roku 1990 byly v Chorvatsku zaregistrovány první opoziční strany, které prosazovaly demokratické reformy, tržní ekonomiku a větší míru nezávislosti. Nejsilnější stranou v Chorvatsku bylo Chorvatské demokratické společenství (HDZ) vedené Franjem Tuđmanem. V prvních svobodných volbách v Chorvatsku na jaře 1990 komunisté ztratili moc a HDZ zvítězilo, přičemž Franjo Tuđman se stal prezidentem Chorvatska. Volby se konaly také v dalších jugoslávských republikách. Ve Slovinsku, Bosně a Hercegovině a Makedonii zvítězily strany usilující o změnu, zatímco v Srbsku a Černé Hoře si komunisté udrželi moc. Po volbách začala jednání mezi prezidenty jugoslávských republik o restrukturalizaci Jugoslávie.

V té době v Chorvatsku rostl nacionalismus a touha po odtržení od Jugoslávie. Zároveň však došlo k povstání části srbského obyvatelstva na chorvatském území, které chtělo žít společně se Srby mimo Chorvatsko. Srbský nacionalismus sílil. Na základě referenda konaného v květnu 1991 Chorvatsko (spolu se Slovinskem) vyhlásilo 25. června 1991 nezávislost. To vedlo k otevřenému ozbrojenému konfliktu s Jugoslávskou lidovou armádou a srbskými polovojenskými jednotkami. Zatímco vedení Jugoslávské lidové armády se snažilo Jugoslávii zachovat, vedení vzbouřených Srbů v Chorvatsku chtělo sjednocení se Srbskem. Během války (1991–1995) byla značná část Chorvatska pod srbskou kontrolou, včetně východní části země. Válka měla za následek těžké ztráty, vysídlení nesrbského obyvatelstva z okupovaných oblastí a rozsáhlou devastaci. Válka skončila v létě 1995, kdy chorvatská armáda v rámci vojenské operace s názvem Bouře znovu získala kontrolu nad většinou chorvatského území.

Proces demokratické transformace pokračoval po celá 90. léta. Po prvních svobodných volbách v roce 1990 Chorvatsko opustilo systém jedné socialistické strany a začalo budovat demokratický řád. V tomto období politické scéně dominovalo Chorvatské demokratické společenství (HDZ) pod vedením Franja Tuđmana, který byl prvním prezidentem nezávislého Chorvatska. Během války byly demokratické procesy zastíněny vojenským konfliktem a politickou centralizací. Ačkoli formálně existovala pluralitní demokracie, opozice byla slabá a média byla pod výrazným vlivem státu. V druhé polovině 90. let se začala

Co-funded by the European Union

objevovat kritika autoritářských tendencí vlády, omezení svobody médií a pomalého pokroku v posilování právního státu. Teprve po Tuđmanově smrti v roce 1999 a změně vlády v roce 2000 Chorvatsko zrychlilo reformy zaměřené na posilování demokratických institucí a integraci do evropských a mezinárodních struktur.

Vzdělávací systém prošel změnami, kdy byl obsah týkající se jugoslávské identity odstraněn ze školních osnov, nahrazen chorvatskou kulturou a historií a přizpůsoben novým politickým a socioekonomickým podmínkám.

Spolu s politickými změnami prošlo Chorvatsko hlubokou hospodářskou transformací. Přechod ze socialistické plánované ekonomiky na tržní ekonomiku a ze společenského vlastnictví na soukromé vlastnictví byl obtížný a bolestný proces. Na rozdíl od jiných východoevropských zemí, kde existovalo státní vlastnictví, bylo v Chorvatsku do roku 1990 téměř veškeré vlastnictví družstevní (s prvky samosprávy). Během transformace byla část majetku převedena do vlastnictví státu a zbytek byl privatizován. Privatizační proces provázela řada problémů a kontroverzí. Transformace vedla k drastickému poklesu průmyslové výroby, ztrátě trhů, pomalému získávání nových trhů, prudkému nárůstu nezaměstnanosti, chudobě velké části populace, sociální nejistotě a sociální stratifikaci. Válečné škody dále zhoršily hospodářskou situaci, zpomalily rozvoj a zvýšily státní dluh.

Milan Ivanović a Željko Rogina vypovídali o životě před demokratickými změnami, ale také o událostech, které se odehrály během nich a po nich, a kriticky reflektovali, čeho byli svědky. Željko Rogina byl aktivním účastníkem války a Milan se podílel na procesu reintegrace. Tünde Šipoš Živić jako dítě uvítal demokratické změny na počátku 90. let. V ní se dělí o vzpomínky na své rodiče. Během války však zůstala s rodinou v oblasti kontrolované Srby a podává svědectví o nové nedemokracii, ale také o mírové reintegraci, která následovala, a s ní i o demokratických změnách, které zažila.

Co-funded by the European Union

Česko

Bohumil Melichar

V roce 1938 Československo podlehlo tlaku agresivní politiky německého nacismu. Poté, co jeho představitelé podepsali Mnichovskou dohodu, nejenže přenechali pohraniční oblasti s početnou německou menšinou Třetí říši, ale zároveň se vzdali svobod parlamentní demokracie. Na jaře roku 1939 bylo celé území definitivně obsazeno Wehrmachtem a Slovensko se stalo samostatným státem s konzervativní fašistickou vládou loajální k Berlínu. Šest let nacistické okupace bylo doprovázeno materiálním nedostatkem, zastrašováním národní elity a vlnami teroru namířeného proti demokratickému a komunistickému odboji. Židovská menšina se stala terčem genocidy a prakticky přestala existovat. Válečné operace skončily v květnu 1945. Prahu obsadila Rudá armáda a prezident Beneš spolu s předsedou Komunistické strany Klementem Gottwaldem se vrátili do vlasti. Spontánní hněv volající po poválečné odplatě podpořil násilné vyhnání německé menšiny z pohraničních oblastí.

Levicové a středové politické strany se spojily do takzvané Národní fronty, kterou postupně s podporou Sovětského svazu ovládli komunisté a od roku 1948 začali budovat diktaturu inspirovanou stalinským modelem. Kromě znárodnění velkých podniků došlo i k násilné kolektivizaci malých živností a rodinných hospodářství. Ti, kteří tento proces považovali za krádež, byli spolu s členy politické opozice souzeni v inscenovaných procesech, popravováni nebo uvězněni v pracovních táborech. Státní teror se zaměřil i na nekonformní umělce, intelektuály a církevní představitele. Ostatní občané pracovali a žili v centrálně řízené ekonomice, která upřednostňovala rozvoj těžkého průmyslu a strojírenství na úkor potřeb běžných spotřebitelů. Po Stalinově smrti se otevřela možnost reforem socialismu. Větší svoboda pro intelektuály dala vzniknout generaci kritické nejen k násilným excesům stalinismu, ale také volající po větší míře demokracie, otevřenosti a svobody ve všech oblastech života.

Co-funded by the European Union

Pražský experiment socialismu s lidskou tváří byl potlačen okupací vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Tankové jednotky obsadily celou zemi a po reformním křídle v Komunistické straně se moci ujali zastánci nedemokratické verze socialismu. Zatímco sovětští vojáci si poblíž Prahy vybudovali stálou základnu a zůstali zde až do roku 1991, proběhly čistky v Komunistické straně i na všech vyšších úrovních institucí. Pro nespokojené jednotlivce znamenal nesouhlas s touto situací nejen konec profesní kariéry, ale také perzekuci ze strany tajné policie, a to nejen vůči nim samotným, ale i vůči jejich rodinám. Naopak souhlas mohl kariérní možnosti zvýšit a otevřít možnost podílet se na růstu životní úrovně, který nová vláda slibovala. Komunisté nedemokratického křídla vyzývali k uklidnění a k obnovení "normálního života" (období 70. a 80. let je v Československu nazýváno "normalizace"). Výměnou za formální loajalitu nabízeli běžným občanům pohodlný život bez nezaměstnanosti, se státem hrazeným zdravotnictvím a vzděláním, s prodlouženou mateřskou dovolenou na tři roky a s rozsáhlou výstavbou bytů. Pouze několik intelektuálů, náboženských představitelů či bývalých politiků odmítlo tichý rodinný život strávený prací, sledováním televize, sportem a pobytem na chatách mimo města. V roce 1977 založili disidentské hnutí Charta 77, které kritizovalo porušování základních lidských práv komunistickým režimem.

Zatímco disent skomíral pod silným tlakem Státní bezpečnosti, nepsaná dohoda většiny občanů s Komunistickou stranou mlčet výměnou za materiální blahobyt začala být v 80. letech zpochybňována. Mladá generace, která nezažila chudobu Velké hospodářské krize 30. let, boje druhé světové války, stalinské procesy ani pokus o reformu systému v 60. letech, začala volat nejen po svobodě slova, ale především po oslnivém západním konzumerismu, který znali navzdory železné oponě. Životní úroveň rostla pomalu a mladá generace byla frustrována nejen nemožností vymezit se vůči politickému systému, ale také dlouhým čekáním na přidělení bytu, koupi pračky, auta nebo dokonce jízdního kola. V polovině 80. let začal v SSSR nový pokus o reformu socialismu, což otevřelo debatu o principech demokracie, otevřenosti a budoucích cílech společnosti také v Praze. To však vedlo ke zpochybnění samotných základů socialistického zřízení.

Co-funded by the European Union

Několik měsíců poté, co nadšený dav zbořil Berlínskou zeď a východní blok se začal hroutit, byly studentské demonstrace v Praze násilně potlačeny policií. Vlna odporu vůči brutálnímu zásahu vedla k celonárodním protestům, generální stávce a požadavkům na politický pluralismus. Protestující intelektuálové v Praze založili Občanské fórum, aby navázali na snahy Charty 77 vést dialog s vládou. Na Slovensku vznikla podobná organizace Veřejnost proti násilí. Václav Havel, zakládající člen Charty 77, se stal hlavou nyní velmi aktivní opozice. Rozpad socialistické diktatury proběhl velmi rychle a v prosinci 1989 se Havel ujal prezidentského úřadu.

Stejně tak ochota kritiků politiky komunistické strany jednat společně byla krátkodobá. V lednu 1991 se Občanské fórum po svém drtivém vítězství v prvních demokratických volbách rozpadlo. V průběhu 90. let se vytvořilo politické spektrum rozdělené na levicové a pravicové strany, které bylo typické pro parlamentní demokracie na Západě. Ve stejné době, kdy se štěpilo občanské hnutí prosazující demokracii proti diktatuře komunistické strany, docházelo i k národnostnímu štěpení státu. V roce 1992, po dvou letech neustálého napětí mezi Prahou a Bratislavou kvůli porevolučnímu uspořádání státu se představitelé nejúspěšnějších politických stran na Slovensku a v České republice dohodli na tom, že se budou české scéně dohodli na administrativním rozdělení země. Vznikly dva samostatné státy, Česká republika a Slovenská republika.

Klíčovou postavou této transformace byl předseda nově vzniklé Občanské demokratické strany Václav Klaus, který se jako předseda vlády zasadil o rychlé a efektivní privatizace státních podniků a přechod celé společnosti na tržní ekonomiku během několika let. Tato „šoková terapie“ přinesla nejen rychlé výsledky, ale také sociální nejistotu spojenou s korupčními praktikami, úpadek mnoha továren, které byly za socialismu považovány za výkladní skříň národního hospodářství a nárůst nezaměstnanosti. Počáteční masivní podpora veřejnosti pro této politice začala být zpochybňována v polovině 90. let 20. století tím, že se zjistilo, že západní konzumní způsob života nebyl automaticky dostupný všem. V roce 1996 se sociální demokracie uspěla a demokratická levice byla znovu začleněna do hlavního politického proudu a vytvořila protiváhu k neoliberalismu, který se v roce 1996 stal hlavním architektů privatizačního plánu. Proces české transformace mezi demokracií a diktaturou skončil vyhlášením referenda o vstupu do Evropské unie v roce 2003, v němž bylo symbolicky rozhodnuto politikem, který byl zodpovědný za události prvních let transformace, Václav Klaus ve funkci prezidenta a předsedy sociální demokracie, Vladimír Špidla v úřadu předsedy vlády.

Co-funded by the European Union

Krátce po vítězství v prvních demokratických volbách se Občanské fórum v lednu 1991 rozpadlo. Současně probíhaly spory mezi Prahou a Bratislavou, které v roce 1992 vedly k rozdělení Československa na dva samostatné státy — Českou republiku a Slovenskou republiku. Pamětníci, které jsme zpovídala v našem projektu, — Jiří Zajíc, Michaela Bedrníková a Lucia Bartošová — byli silně ovlivněni sametovou revolucí. Jejich životy, které prožívali v socialistické diktatuře, se změnily téměř přes noc, aby poté zažili chaotickou a svobodnou éru 90. let, kdy česká a slovenská společnost hledala novou identitu.

Zatímco Jiří Zajíc zažil Pražské jaro jako středoškolák a následné represe mu znemožnily studovat obor, který chtěl studovat kvůli svému náboženskému a politickému přesvědčení, Lucia Bartošová i Michaela Bedrníková patří ke generaci studentských aktivistů sametové revoluce narozených v 70. letech. První dvě patřily k paralelním společenským strukturám - v tomto případě ke katolické a evangelické podzemní církvi, zatímco Lucia Bartošová a její rodina žily životem, který většina lidí v Československu představovala jako „normální“. Všichni se aktivně zapojili do protestů v podzimu 1989 a na budování porevoluční společnosti.

Co-funded by the European Union

Řecko

Vassiliki Sakka, Maria Fragoulaki

Život před diktaturou

Konec občanské války, která probíhala v letech 1946–1949, nepřinesl Řecku politickou stabilitu. Naopak, až do roku 1967, kdy byla zavedena Junta (diktatura plukovníků), bylo celé politické klima nestabilní a připravovalo půdu pro ústavní krizi. Ústava definovala zřízení jako konstituční monarchii s výrazným vlivem krále. Zároveň docházelo k častým změnám vlád. Pravicové strany se v politice pevně usadily. Typickým příkladem byla strana Národní radikální unie (ERE) vedená Konstantinem Karamanlisem, který zastával funkci premiéra v letech 1955 až 1963. Tato strana se prezentovala jako antikomunistická progresivní unie všech pravicových sil, zatímco Komunistická strana byla zakázána. Byly zřízeny vojenské soudy a proti levicově smýšlejícím lidem se uplatňovaly represe – deportace, věznění, internace v táborech a popravy. Symbolická byla poprava Nikose Bellogiannise a dalších tří osob na základě falešného obvinění ze špionáže pouhé dva a půl roku po formálním konci občanské války. Exekuce proběhla navzdory mezinárodní mobilizaci za záchranu jejich životů.

V roce 1951 byla založena strana EDA (Sjednocená demokratická levice) jako koalice levicových stran. Ve volbách v roce 1958 se stala oficiální opozicí, což vedlo k sérii represivních opatření proti celé levici. Předčasné volby v roce 1961 byly poznamenány násilím a podvody. Koalice konzervativních centristických stran pod vedením Georgiose Papandrea (Centrální unie) se stala hlavní opozicí. Zpochybnila volební výsledky a vyhlásila takzvaný „boj za oduznání“. Až do roku 1964, kdy se Centrální unie stala vítězem voleb a Georgios Papandreou premiérem, panovala politická nestabilita s výrazným vlivem královské rodiny. Vrcholem byla vražda Grigorise Lambrakise, člena EDA a světového mírového hnutí za odzbrojení, při fingované dopravní nehodě v roce 1963, do které byli zapojeni vysocí policejní důstojníci. Vláda Centrální unie byla přerušena v červenci 1965 odchodem jejích poslanců (tzv. Apostáze nebo Iouliána). Následovalo období velkých nepokojů a politické nestability s častým střídáním vlád a rostoucím politickým násilím.

Co-funded by the European Union

Diktatura (Junta důstojníků)
Politická krize vyvrcholila 21. dubna 1967 vojenským převratem skupiny armádních důstojníků, kteří zavedli diktaturu (Junta důstojníků). Diktátorský režim zrušil demokratické instituce, zavedl omezení svobody tisku, projevu a shromažďování a přísně kontroloval vzdělání i odborovou činnost. Školství bylo podřízeno nacionalistické propagandě. Rodinný život byl konzervativní a orientovaný na tradiční genderové role. V každodenním životě čelili občané omezení svobody projevu a politické aktivity. Cenzura byla přísná a ti, kdo se režimu postavili, riskovali zatčení, mučení nebo vyhnanství. Tato omezení a klima nejistoty i diskriminace vůči nekonformním občanům, zejména levicově smýšlejícím, potvrzují všechny tři dostupná řecká svědectví sebraná pro tento projekt.

Přechod k demokracii

Dne 24. července 1974 byl Konstantinos Karamanlis povolán z Paříže, aby převzal vládu nad zemí. Karamanlis vytvořil vládu národní jednoty a podnikl kroky k obnovení demokracie. Stabilizoval politickou situaci, obnovil individuální svobody a usiloval o demilitarizaci politiky. Legalizoval Komunistickou stranu Řecka, která se zúčastnila prvních svobodných voleb v listopadu 1974. Ty vyhrála nově založená strana Nová demokracie vedená Karamanlisem. Dne 8. prosince 1974 se konalo referendum o ústavě, které vedlo ke zrušení monarchie, protože drtivá většina Řeků se vyslovila pro neomezenou demokracii. Nová demokratická ústava z roku 1975 zaručila lidská práva, parlamentarismus a oddělení moci soudní, zákonodárné a výkonné. Všechna tři dostupná řecká svědectví zdůrazňují „nadšení“, s nímž velká část populace vítala období po nezávislosti a očekávala větší svobody. Začínala éra intenzivní „politizace“ a snahy o „změnu k lepšímu“. „Byla to skutečná euforie, nikdy nezapomenu na ten zvuk, atmosféru, úlevu, kterou byste nevěřili – extáze, skutečná extáze celého světa.“

Co-funded by the European Union

Demokracie (Metapolitefsi)

Od roku 1974 do roku 1981 politickému životu dominovala pravicová strana Nová demokracie, zatímco v roce 1981 zvítězilo Panhelénské socialistické hnutí (PASOK) pod vedením Andrease Papandrea. Tím se dostala k moci středolevá vláda zaměřená na sociální reformy. Od té doby země zažívala relativní politickou stabilitu, která se manifestovala poklidným střídáním demokratických vlád, přičemž hrozba vojenského zásahu do tohoto systému byla odstraněna. Sociální práva byla posílena reformami v oblasti práce, sociální péče a školství. V každodenním životě byly plně obnoveny politické svobody a rozvíjely se odborové a politické organizace. Zákony posílily práva žen a menšin. Vzdělání se stalo dostupnější a bylo modernizováno s cílem řešit nerovnosti. Řečtí občané měli silné naděje na ekonomickou prosperitu a sociální pokrok, zejména po vstupu země do Evropského hospodářského společenství (EHS) v roce 1981. Toto období doprovázel silný pocit změny a zlepšení životních podmínek. Občané se chtěli účastnit politického a společenského života, ačkoliv došlo k několika neúspěchům, zklamáním a frustracím.

Od roku 1989 do roku 2009 panovala v politickém životě stabilita navzdory různým skandálům. Od roku 2010 se Řecko potýkalo s vážnou finanční a sociálně-politickou krizí po státním bankrotu a zavedení přísných finančních omezení MMF a Evropskou centrální bankou. Následovaly nepokoje, demonstrace, zhoršení životní úrovně, nezaměstnanost a odliv mozků. Veřejné rozhořčení vedlo ke změně vlády v roce 2015, kdy poprvé zvítězila čistě levicová strana, která však nedokázala zabránit dalším úsporným opatřením.

Co-funded by the European Union

Litva

Sandra Gaučiūtė

Život před demokracií

Před demokracií se v Litvě vystřídaly různé politické režimy.

- 16. února 1918 - Litva vyhlásila nezávislost na Německu.
- 15. června 1940 - Sovětský svaz obsadil Litvu.
- Červen 1941 - masové deportace na Sibiř.
- 1941-1944 - Německo napadlo SSSR a donutilo Sověty k ústupu. Následovala nacistická okupace a holocaust, při němž bylo vyvražděno 90-95 % litevských Židů.
- 1944-1990 - druhá sovětská okupace.

Během sovětské okupace byly osobní svobody v Litvě značně omezeny. Byla zavedena rozsáhlá cenzura, která kontrolovala tisk a politickou opozici. Omezena byla také svoboda projevu, protože jakákoliv kritika vlády jedné strany byla trestána. Soukromé vlastnictví bylo zrušeno, což vedlo ke znárodnění půdy, podniků a majetku. Kolektivizace vedla ke konfiskaci soukromé půdy a nucenému spojování zemědělců do kolchozů, přičemž těm, kteří se postavili na odpor, hrozila deportace na Sibiř. Sovětský režim restrukturalizoval školství, zavedl povinnou školní docházku a začlenil ji do komunistického ideologického systému. Následoval cílený teror proti církvi, který vedl k uzavření kostelů a přísnému omezení svobody vyznání. Sovětský režim aktivně omezoval náboženské praktiky.

KGB (sovětská tajná policie) působila v letech 1954-1991 jako hlavní bezpečnostní složka Sovětského svazu. Její předchůdci, jako například NKVD, však v Litvě prováděli masové represe, deportace a popravy již od roku 1940. KGB potlačovala politický disent, sledovala občany a zaměřovala se na odpůrce režimu. Prováděla zatýkání, výslechy, mučení a vynucování přiznání. Vězni čelili brutálním podmínkám, psychickému nátlaku, pracovním táborům a popravám. Mnozí byli deportováni na Sibiř, kde snášeli extrémní útrapy. Během sovětské

Co-funded by the European Union

okupace Litvy (1940-1990) bylo v důsledku masových poprav, deportací, táborů nucených prací a politických represí zabito odhadem 50 000-70 000 lidí.

Významné události
Deportace (40.-50. léta 20. století): Během sovětské okupace prováděl SSSR masové deportace Litevců na Sibiř a do dalších odlehlých oblastí, aby eliminoval odpor a potlačil nacionalismus. Lidé byli deportováni ve vagonech pro zvířata a někteří z nich se na místo deportace ani nedostali.

- Červen 1941: V první velké vlně bylo deportováno 17 500 osob, včetně bývalého litevského prezidenta Aleksandrase Stulginskise, vládních úředníků, učitelů, intelektuálů, zemědělců a duchovních.
- Květen 1948: Deportace 40 002 osob.
- Březen 1949: deportováno 33 736 osob.
- Říjen 1951: Deportováno bylo 16 150 osob.

Mnoho deportovaných, včetně dětí, bylo posláno do krutých pracovních táborů v Irkutsku, na Altaji a u Severního ledového oceánu, kde mnozí zahynuli.

Litevský ozbrojený odpor (partyzánská válka) (1944-1953): Po druhé světové válce zahájili Litevci ozbrojený odpor proti sovětské okupaci. Jednalo se o nejdelší partyzánskou válku v Evropě, která trvala téměř deset let. Předpokládá se, že se celého partyzánského boje v Litvě zúčastnilo 40 000 až 50 000 bojovníků. Do této války se zapojila různorodá škála lidí, ale většina partyzánů byla mladá, ve věku od 18 do 30 let.

V Litvě byly partyzánské skupiny často organizovány do menších struktur podle lokalit. V roce 1949 byl založen Svaz bojovníků za svobodu Litvy (ULFF), v jehož čele stál Jonas Žemaitis-Vytautas. Sovětské okupační úřady reagovaly tvrdě a proti partyzánům a jejich příznivcům použily intenzivní represe, masové zatýkání, zabíjení a násilí. Odhaduje se, že během partyzánského boje bylo zabito 30 000 litevských partyzánů a jejich příznivců.

Kronika katolické církve (1972-1989)
Kronika katolické církve v Litvě byla ilegální publikace, která vycházela v letech 1972-1989 a dokumentovala porušování lidských práv, pronásledování věřících a represe vůči duchovním a věřícím ze strany sovětské vlády. Stala se jednou z nejvýznamnějších disidentských publikací v Litvě, která odhalovala sovětské zločiny a přitahovala mezinárodní pozornost k boji země za náboženskou a národní svobodu.

Co-funded by the European Union

Kronika, kterou založil kněz Sigitas Tamkevičius, byla vydávána a šířena v naprostém utajení a režim v ní viděl velkou hrozbu. Mnoho jejích přispěvatelů, včetně Sigitase Tamkevičiuse, Alfonse Svarinskase, Jonase Boruty a Nijolė Sadūnaitė, bylo zatčeno, uvězněno nebo vyhoštěno. Kronika sehrála klíčovou roli při inspirování odporu Litevců. Ukázala, že sovětskému systému se lze postavit a že touha po náboženské a národní svobodě je stále silná.

Přechod k demokracii

Přechod Litvy od sovětské republiky k nezávislému demokratickému státu (1988-1990) byl náročný proces, který byl poznamenán politickým bojem, mezinárodní diplomacií a masovými demonstracemi.

- 3. června 1988: Bylo založeno hnutí Sąjūdis, které se zasazovalo o nezávislost Litvy.
- 23. srpna 1989: Baltská cesta, 600 km dlouhý lidský řetěz, symbolizovala jednotu Pobaltí proti sovětské okupaci.
- 24. února 1990: V Litvě se konaly svobodné volby, ve kterých získali Sąjūdis většinu v Nejvyšším sovětu.
- 11. března 1990: Byl vyhlášen zákon o obnovení litevského státu, kterým byla obnovena nezávislost.
- 13. ledna 1991: Sovětská vojenská agrese ve Vilniusu (lednové události).

Významné události
Rockový pochod (lit. Roko Maršas): Rockový pochod byl sérií hudebních festivalů a politických demonstrací, které se konaly v Litvě v letech 1987-1989. Tyto akce měly zásadní význam pro šíření myšlenek Sąjūdis, litevského hnutí za nezávislost, a pro mobilizaci mládeže proti sovětské vládě. Na koncertech zazněly vlastenecké písně a projevy o budoucnosti Litvy, její nezávislosti a národní identitě. Jedno z největších shromáždění Rock March se konalo v roce 1988 a do vilniuského parku Vingis přilákalo 100 000 lidí. Akce vyzývala k legalizaci litevských národních symbolů, jako je vlajka v barvách trikolóry a státní hymna.

Co-funded by the European Union

Rocková skupina „Duck“ na pódiu během prvního „Rockového pochodu“. Vilnius, Litva, 1987. Fotograf Raimondas Urbakavičius. Litevské národní muzeum.

Baltská cesta (Baltský řetěz): Baltská cesta (známá také jako Baltský řetěz) byla pokojná politická demonstrace z 23. srpna 1989, při níž se přibližně 2 miliony lidí z Litvy, Lotyšska a Estonska spojily, aby vytvořily 600 km dlouhý lidský řetěz napříč třemi pobaltskými státy, z Vilniusu (Litva) do Tallinnu (Estonsko), který procházel Rigou (Lotyšsko). Tato akce byla mocným symbolem odporu proti sovětské nadvládě a výzvou k nezávislosti. Baltská cesta se konala v den 50. výročí uzavření paktu Molotov-Ribbentrop (23. srpna 1939), tajné dohody mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem, která vedla k okupaci pobaltských států v roce 1940. Protestující požadovali, aby Sovětský svaz uznal protiprávnost paktu a obnovil nezávislost Pobaltí. Pomocí rozhlasového vysílání a novin organizátoři instruovali lidi, aby se shromažďovali na určitých místech podél trasy. Navzdory omezeným komunikačním prostředkům byla účast obrovská a ukázala silnou národní jednotu. V roce 2009 byla Baltská cesta zařazena do registru Paměti světa UNESCO, čímž byl uznán její význam pro demokracii a lidská práva.

Baltská cesta, 23. srpna 1989 / Kusurija, CC BY-SA 3.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>, via Wikimedia Commons

Co-funded by the European Union

11. března 1990 - Zákon o obnovení litevského státu: Po založení hnutí Sąjūdis v roce 1988 litevská společnost stále hlasitěji požadovala nezávislost na SSSR. Baltská cesta v roce 1989 demonstrovala jednotu Litvy, Lotyšska a Estonska v odporu proti sovětské vládě. V roce 1989 Svaz povolil pobaltským zemím omezenou samosprávu, Litva však usilovala o plnou suverenitu. Ve volbách v únoru 1990 si Sąjūdis zajistil většinu v Nejvyšším soudu. Dne 11. března 1990 přijal litevský Nejvyšší soud zákon o znovuzřízení litevského státu. Tento akt prohlašoval, že Litva obnovuje svou nezávislost na základě deklarace z roku 1918, čímž se sovětské zákony staly v Litvě nepoužitelnými. Předsedou Nejvyšší rady byl zvolen Vytautas Landsbergis, vůdce strany Sąjūdis, a stal se tak první hlavou litevského státu. SSSR prohlásil akt nezávislosti za nezákonný a uvalil hospodářské sankce. V dubnu 1990 SSSR přerušil dodávky ropy a plynu do Litvy a pokusil se ochromit její ekonomiku.

13. ledna 1991 - lednové události ve Vilniusu: Když se ekonomickým tlakem nepodařilo přimět Litvu k návratu pod sovětskou kontrolu, přistoupil SSSR v lednu 1991 k vojenské agresi. Cílem bylo svrhnout litevskou vládu a obnovit sovětskou moc. Dne 12. ledna se sovětské jednotky zmocnily Domu tisku ve Vilniusu a 13. ledna sovětské tanky a vojáci zaútočili na Vilniuskou televizní věž, klíčové komunikační místo. Tisíce občanů se shromáždily u budovy Nejvyšší rady na ochranu nově zvolené nezávislé vlády, odpor veřejnosti zůstal silný a sovětský plán selhal. Přesto bylo při obraně litevské nezávislosti zabito 14 civilistů a přes 700 jich bylo zraněno. Po těchto událostech mezinárodní odsouzení sovětské agrese posílilo celosvětovou podporu Litvy.

1991 - sovětská vojska obsazují televizní věž a budovu litevského rozhlasu a televize ve Vilniusu. Foto: Andrius Petrulevičius. Litevské národní muzeum.

Co-funded by the European Union

Demokracie

Litva je dnes odolnou, progresivní a navenek orientovanou demokracií, která vyvažuje hospodářský růst se sociálními výzvami a národní bezpečností.

Důležitá data:

- 11. února 1991: Island jako první západní země uznává nezávislost Litvy.
- 29. července 1991: Sovětský svaz oficiálně uznal nezávislost Litvy.
- Říjen, listopad 1992: První svobodné volby v nezávislé Litvě, kdy Litevci volili Seimas (parlament) a novou ústavu.
- 14. února 1993: První prezidentské volby Litevské republiky po obnovení nezávislosti. Prvním zvoleným litevským prezidentem se stal Algirdas Brazauskas.
- 1992: Byla přijata nová demokratická ústava.
- 2004: Litva vstoupila do NATO a Evropské unie.
- 2015: Litva přijala euro jako svou národní měnu.

První roky demokracie byly poznamenány politickou nestabilitou, hospodářskými problémy (na počátku 90. let došlo k hospodářské krizi, vysoké inflaci a nezaměstnanosti) v důsledku přechodu od centrálně plánovaného sovětského systému k tržnímu hospodářství a společenským přizpůsobením. Litva přijala poloprezidentskou demokracii, v níž se o vládu dělí Seimas (parlament) a prezident.

Od získání nezávislosti vznikly různé politické strany, u moci se střídali konzervativci, sociální demokraté a liberální strany.

Litva postupně reformovala svůj právní systém tak, aby odpovídal evropským demokratickým standardům. V roce 1992 byla přijata nová ústava, která zaručuje lidská práva, svobodné volby a systém více stran. Reformy posílily soudní systém a zajistily nezávislost na politickém vlivu.

Během sovětské vlády byl každodenní život pod přísnou kontrolou, s omezenými svobodami a nedostatkem spotřebního zboží. Za demokracie získali lidé přístup k volnému tržnímu hospodářství, více pracovních příležitostí a větší osobní práva. Kvalita života se výrazně zlepšila, zejména po vstupu Litvy do EU, který umožnil volný pohyb po Evropě.

Co-funded by the European Union

V současné době se Litva proměnila v jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik v EU, která vyniká v oblasti IT, fintech, biotechnologiích a logistice. Vilnius se stal regionálním centrem startupů a přitahuje mezinárodní investice. Došlo k modernizaci zdravotnictví, vzdělávání a veřejných služeb a Litva se umístila na předních místech v indexu lidského rozvoje (HDI). Z kulturního hlediska Litva vyvažuje historické dědictví s globalizací. Svoboda vyznání je plně chráněna a lidé mohou otevřeně praktikovat svou víru bez zásahů státu. Svoboda tisku zůstává silná a nezávislá média aktivně vyšetřují korupci a politické problémy. Na základě své zeměpisné polohy hraje Litva jako ochránce vnějších hranic EU klíčovou roli v regionální bezpečnosti. Po ruské invazi na Ukrajinu poskytla vojenskou pomoc, humanitární podporu a přísné sankce proti Rusku a Bělorusku.

Navzdory pokroku čelí Litva rostoucím demokratickým výzvám. Přetrvává politická polarizace, klesající důvěra v instituce a obavy o nezávislost soudů. Stále větší pozornost je věnována národní bezpečnosti. Svoboda projevu je chráněna, ale problémy vznikají v důsledku nenávistných projevů, dezinformací a obtěžování na internetu, které někdy testují hranice projevu. Ačkoli Litva se řadí na přední místa v oblasti svobody tisku, novináři čelí rostoucímu tlaku dezinformačních kampaní, propagandy a kybernetických útoků z Ruska a Běloruska.

V roce 2021 čelila Litva hybridnímu útoku z Běloruska, který způsobil migrační krizi, neboť na litevské území se dostalo velké množství nelegálních migrantů. Tato událost odhalila nedostatky v ochraně hranic a azylové politice, což vedlo k přísnějším kontrolám migrace. Litva jako cíl ruského vlivu musí posílit demokratickou odolnost prostřednictvím boje proti propagandě, zajištění voleb a zvýšení informovanosti veřejnosti. Hlavní prioritou při ochraně demokracie zůstává posílení energetické bezpečnosti, vojenské připravenosti a partnerství s NATO.

Otázky lidských práv zůstávají v kontextu demokratického rozvoje oblastí, kterou je třeba zlepšit. Litevská společnost je stále uzavřená a legislativa je pro některé skupiny lidí nepříznivá. V zemi je vysoká míra genderové nerovnosti, ekonomického a sociálního vyloučení, trestných činů z nenávisti a omezených práv LGBTQ+.

Co-funded by the European Union

Polsko

Weronika Czyżewska-Poncyljusz

Nastolení komunistického režimu v Polsku bylo důsledkem Jaltské konference a vznikem „železné opony“ – hranice oddělující sféry vlivu dvou soupeřících stran studené války. Polsko se dostalo pod vliv Sovětského svazu a bylo nuceno přijmout komunismus jako svůj politický systém. Vnitřní i zahraniční politika Polské lidové republiky (oficiální název země od roku 1952) byla závislá na Sovětském svazu. Moc držela Polská sjednocená dělnická strana (PZPR) a její první tajemník, byl nejvlivnější osobou ve státě. Komunistická strana měla kontrolu nad státní správou, ekonomikou, médii, vzděláváním a všemi dalšími oblastmi společenského života. Používala teror a propagandu. Cenzura byla jedním z nástrojů pro upevnění a udržení komunistické moci, zkreslování reality a potlačování odporu. Hospodářství bylo založeno na principech centrálního plánování, což znamenalo odklon od mechanismů volného trhu.

Sociální nepokoje a opozice

Komunistické období charakterizovala neustálá ekonomická stagnace, nedostatek základních potřeb, absence politické svobody a svobodných médií, proticírkevní propaganda a represe, stejně jako časté zneužívání moci politickými elitami. Tento přístup vyvolal velké sociální nepokoje a protesty, které byly vždy brutálně potlačeny. Masové protesty v letech 1956, 1968, 1970 a 1976 nepřinesly žádné výsledky, kromě taktických ústupků ze strany vůdců PZPR. Odpor společnosti však znamenal, že Polsko bylo jedinou zemí v sovětském bloku, kde si katolická církev zachovala nezávislost, a země nikdy neprovedla kolektivizaci zemědělství.

Hospodářská krize a růst opozice

V polovině 70. let se hospodářská krize prohlubovala a nedostatek základních produktů se pomalu stával každodenní realitou. Pokus o změnu ústavy na přelomu let 1975 a 1976 (mimo jiné bylo zahrnuto „vedoucí postavení“

Co-funded by the European Union

komunistické strany a „posilování přátelství a spolupráce“ se Sovětským svazem) vedl k oživení opozičních kruhů. Po dělnických protestech v červnu 1976 začaly vznikat četné opoziční organizace, mezi nimiž hrály hlavní roli Výbor na obranu dělníků (založený v září 1976) a Hnutí na obranu lidských a občanských práv (březen 1977).

V roce 1977 vyvolala vražda 23letého antikomunistického aktivisty Stanislawa Pyjase, pravděpodobně na příkaz bezpečnostních služeb, protesty mezi studenty po celé zemi a vedla k založení nezávislých studentských organizací. V roce 1978 bylo založeno Sdružení pro akademické kurzy, které nabízelo tajnou výuku alternativní historie, literatury, filozofie, sociologie a ekonomie v soukromých bytech a církevních budovách. Vzkvétal také opoziční tisk, a do konce roku 1979 existovalo více než 400 různých publikací a periodik.

Volba papeže a vlna stávek

Dne 16. října 1978 se Polák, kardinál Karol Wojtyła, stal novým papežem a přijal jméno Jan Pavel II. Tato událost vzbudila velké naděje, které ještě posílily během jeho první pouti do vlasti v červnu 1979.

V létě 1980 vypukla bezprecedentní vlna stávek, která zasáhla všechny společenské vrstvy a regiony v Polsku. Protest, který začal v gdaňské loděnicí pod vedením elektrikáře Lecha Wałęsy, se rychle rozšířil do dalších závodů a dělníci založili svobodný odborový svaz Solidarita (Solidarność). Když vláda v září 1980 ustoupila jejich požadavkům a legalizovala Solidaritu jako první legální odborový svaz v komunistické střední a východní Evropě, během několika týdnů dosáhlo oficiální členství téměř 10 milionů lidí – 80 % státních zaměstnanců, včetně členů komunistické strany.

Vyhlášení stanného práva

Ohroženi rychlým růstem opozice a obávající se možné sovětské vojenské intervence (dodnes historici debatují, zda by k ní skutečně došlo), se polští vojenští představitelé rozhodli 13. prosince 1981 vyhlásit stanné právo. Stovky lídrů Solidarity byly zatčeny a všechny legální opoziční organizace byly zakázány. Nicméně vyhlášení stanného práva nesplnilo cíle komunistické vlády. Opoziční hnutí, ačkoliv oslabené, přežilo a zorganizovalo se v podzemí. Zatčené vůdce nahradili jiní aktivisté, kteří zůstali na svobodě, a mnoho vedoucích pozic v

Co-funded by the European Union

podzemním tisku a dalších strukturách Solidarity převzaly ženy. V červenci 1983 bylo stanné právo zrušeno. Ve stejném roce získal Lech Wałęsa Nobelovu cenu míru.

Cesta k nezávislosti a demokracii

Komunistická vláda nebyla dost silná, aby Solidaritu zničila, ale Solidarita také nebyla připravena použít radikálnější prostředky k převzetí moci. Mezi lety 1982 a 1988 tedy v Polsku panoval politický pat mezi státem a společností, zatímco se ekonomická situace dále zhoršovala. Vláda si v těchto letech dobře uvědomovala, že nemá dostatek vnitřní moci ani mezinárodní legitimity k provedení zásadních reforem. Ke konci roku 1988, s rostoucím počtem stávek a protestů a celkovou ekonomickou krizí, byla komunistická vláda připravena znovu jednat se Solidaritou. Souhlasila s opětovnou legalizací odborového hnutí a s otevřeným jednáním o možné politické změně.

Volby a pád komunismu

V důsledku rozhovorů u kulatého stolu mezi opozicí a vládou, které probíhaly od února do dubna 1989, bylo dohodnuto uspořádat svobodné volby do částečně demokratizovaného parlamentu v červnu 1989. Volby přinesly rozhodné vítězství Solidaritě. V srpnu 1989 byl polským parlamentem jmenován první nekomunistický premiér Tadeusz Mazowiecki s širokým mandátem k provedení ekonomických a sociálních reforem. V listopadu 1990 se konaly první prezidentské volby, ve kterých zvítězil Lech Wałęsa. Plně svobodné parlamentní volby se konaly až v říjnu 1991. Proces znovuzískání nezávislosti a obnovení demokracie byl symbolicky završen v roce 1993 odchodem posledních jednotek ruské armády z polského území.

Co-funded by the European Union

Portugalsko

Samuel Guimarães

Život před demokracií

Během období Estado Novo (1926–1974) bylo Portugalsko chudou zemí trpící značnou mírou sociální nerovnosti, která se projevovala nedostatky v přístupu ke zdravotnictví a vzdělání. V roce 1970 byla přibližně čtvrtina populace negramotná, polovina neměla přístup k tekoucí vodě a více než třetina neměla elektřinu.

Režim Estado Novo, založený na levné pracovní síle a autoritářské moci, byl výsledkem politického procesu zahájeného vojenskou diktaturou, která vzešla z převratu 28. května 1926. Další vojenský převrat, k němuž došlo 25. dubna 1974, svrhl vládnoucí režim a ukončil nejdelší fašistickou diktaturu v Evropě.

Po celá desetiletí ženy neměly právo volit, vlastnit podniky nebo opustit zemi bez souhlasu manžela. Tyto omezení doprovázely další zásahy do základních svobod: neexistovala svoboda slova ani sdružování. Velká část dospělé populace byla zbavena práva volit. Existovala pouze jedna politická strana. Ti, kteří se postavili režimu, čelili represi ze strany politické policie.

Když proběhla revoluce 25. dubna, Portugalsko 13 let vedlo války. V konfliktech v koloniích, které začaly v roce 1961, zemřelo 45 000 lidí a dalších 53 000 bylo zraněno. Portugalsko bylo poslední evropskou koloniální mocností odmítající se vzdát svého vlivu v Mosambiku, Angole, Kapverdách, Guinea-Bissau, Svatém Tomášovi a Princově ostrově.

Země žila pod nadvládou jedné strany, která dusila, umlčovala a podporovala životní styl založený na donášení a udavačství. Brutální politická policie (PIDE), která zatýkala, mučila a zabíjela, vytvořila atmosféru strachu. Na terasách kaváren policisté pískali protirežimní písně, aby odhalili ty, kdo je znali, a mohli je zatknout jako „komunisty“ nebo nebezpečné odpůrce fašismu. Náboženství a

Co-funded by the European Union

katolická církev podporovaly režim a udržovaly obyvatelstvo v izolaci a strachu, zejména ve vnitrozemí. Kromě zdánlivé neutrality Portugalska během druhé světové války Salazar a jeho ministři podporovali krajně pravicového Falangistu Franca (Španělsko) a provozovaly doly na wolfram, které využívali nacisté.

Ale existoval i odpor. Mezi význačné osobnosti patří:

- Aristides Sousa Mendes (1885–1954), portugalský diplomat v Bordeaux ve Francii, který neuposlechl Salazarovy rozkazy a udělil víza Židům prchajícím z Německa a okupované Francie. Odhaduje se, že pomohl 30 000 uprchlíkům.
- Humberto Delgado (1906–1965), přezdívaný „nebojácný generál“, se v roce 1958 pokusil svrhnout režim po zmanipulovaných volbách, což přineslo velkou naději a zaplnilo ulice demonstranty.
- Virgínia Moura (1915–1998), dcera svobodné matky, byla první portugalskou inženýrkou a od mládí se stavěla proti autokratickému režimu, a to i v ilegalitě.
- Margarida Tengarrinha (1928–2023), umělkyně a bojovnice za svobodu, vynikla v ilegalitě tím, že padělala různé identifikační dokumenty, což mnohým Portugalcům umožnilo uprchnout nebo žít svobodnější život.

Diktatura byla založena na autokratické moci Antónia Oliveiry Salazara. Když v roce 1968 kvůli zdravotním problémům odstoupil (zemřel v roce 1970), nahradil ho Marcello Caetano. Země zažila takzvané „marcelistické jaro“, očekávání změn se však nenaplnilo. Šestnáctého března 1974 odolal pokusu o převrat, ale o něco více než měsíc později již ne. Dne 25. dubna se ocitl v obklíčení v kasárnách GNR v Lisabonu, kde se vzdal a předal moc generálu Spínolovi. Odešel do exilu v Brazílii, kde zemřel v roce 1980.

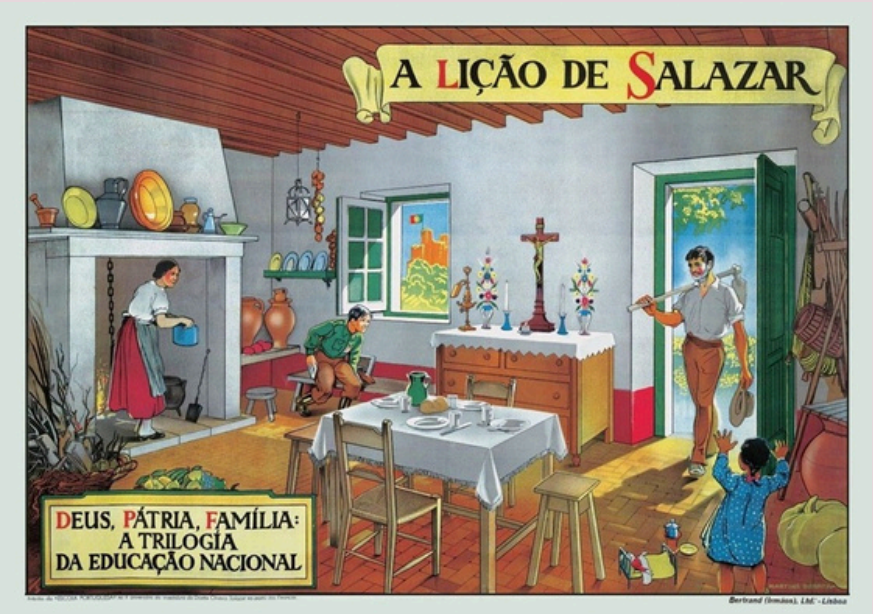

Ilustrace: Jaime MB, https://www.tribop.pt/TPd/Li%C3%A7%C3%A3o%20de%20Salazar

Co-funded by the European Union

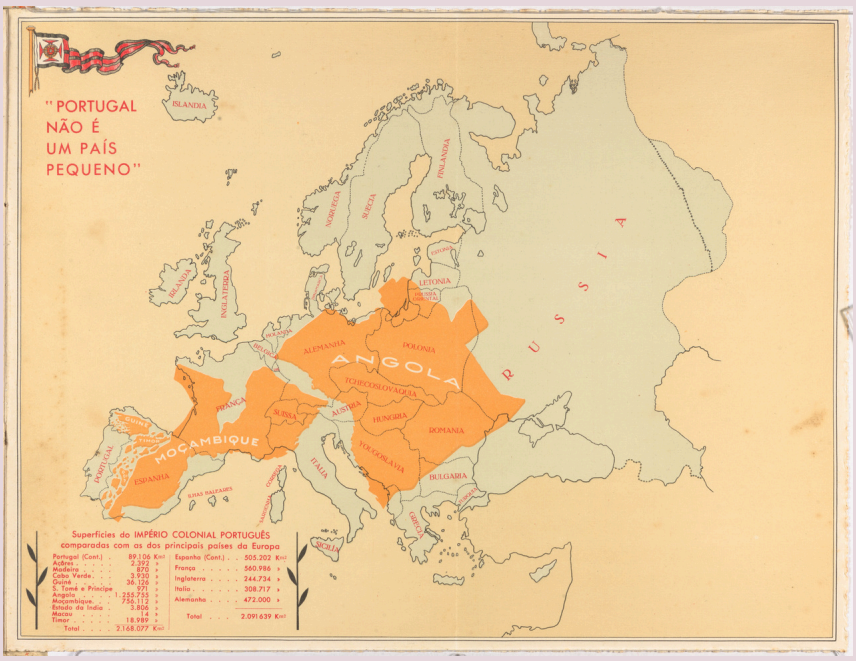

Cornell University – PJ Mode Collection of Persuasive Cartography

Příklady vzdělávací propagandy z období Estado Novo (portugalská fašistická diktatura) (nahoře) „Salazarova lekce: Bůh, Vlast, Rodina. Trojice národního vzdělávání“ (1938) (dole) „Portugalsko není malá země“ (1939)

Přechod k demokracii

Politická transformace byla doprovázena nejistotou a střety typickými pro revoluční procesy. Nakonec zvítězila demokracie. První kroky spočívající ve svobodě projevu, pluralitním politickém systému a všeobecném přímém volebním právu byly nejdůležitější. V prvních letech svobody Portugalci masově chodili k volbám.

Válka skončila a bývalé portugalské kolonie získaly nezávislost. Mezi lety 1974 a 1975 se do Portugalska vrátilo více než 500 000 lidí z bývalých kolonií. Ekonomika se také změnila. Navzdory výraznému rozvoji v 60. letech byla stále jednou z nejzaostalejších v Evropě. Dnes ji Světová banka řadí mezi rozvinuté ekonomiky.

Blahobyt umožnil rozvoj sociálního státu po vzoru evropských zemí. Důchodový systém byl rozšířen na dosud vyloučené skupiny a v roce 1979 byl založen Národní zdravotní systém. V roce 1976 Portugalsko přijalo novou ústavu, která je dodnes považována za jednu z nejprogresivnějších v Evropě. Země prošla

Co-funded by the European Union

třemi finančními záchrannými balíčky od Mezinárodního měnového fondu (1977, 1983 a 2011). Během posledních pěti dekád Portugalsko dosáhlo výrazného pokroku v boji proti chudobě a nerovnosti, což bylo výrazně podpořeno vstupem do Evropského hospodářského společenství v roce 1986.

Významné osobnosti:

- Maria de Lourdes Pintassilgo byla první a dosud jedinou ženou v čele portugalské vlády (1979–1980) a druhou ženou v Evropě, která zastávala tento post, krátce po Margaret Thatcherové.
- Celeste Martins Caeiro byla žena, která 25. dubna 1974 rozdávala karafiáty vojákům vedoucím státní převrat. Revoluce proto vešla do dějin jako „Karafiátová revoluce“.
- Mário Soares, právník a odpůrce režimu, byl několikrát vězněn a bojoval za demokracii i v exilu ve Francii.

Karafiátová revoluce

Zdroj: https://50anos25abril.pt/o-25-de-abril/

Co-funded by the European Union

Život dnes

Přestože Portugalsko dohnalo evropské partnery ve vzdělání a životní úrovni, stále bojuje s chudobou a nízkými mzdami. Země má stárnoucí populaci – zatímco v roce 1974 připadalo 35 seniorů na 100 mladých, v roce 2021 to bylo 183 na 100.

Demokracie má většinovou podporu, ale pouze 37 % obyvatel odmítá myšlenku silného vůdce, který by se nemusel zodpovídat parlamentu.

Míra chudoby a sociálního vyloučení je však stále vyšší než evropský průměr. Přibližně dva miliony občanů žijí pod hranicí chudoby nebo na ní. Portugalsko za posledních 50 let dohnalo své evropské partnery, pokud jde o školství. Od roku 1974, kdy bylo zapsáno pouze 67 000 studentů na vysokých školách se zemi podařilo překonat evropský průměr v podílu vysokoškolsky vzdělaných osob. absolventů ve věku 25 až 34 let a dnes má nejkvalifikovanější generaci v historii. Navzdory tomuto pokroku je průměrná úroveň vzdělání Portugalců stále mnohem nižší než v Evropské unii.

Jestliže až do přelomu století ekonomika slibně rozvíjela, od té doby přestala konvergovat k evropskému průměru. Navzdory tomu, že Portugalci průměrně pracují více hodin než ostatní Evropané, je portugalská produktivita nízká. Mzdy jsou rovněž nízké. Tato situace se týká zejména mladších generací, které které emigrovaly za lepšími příležitostmi.

Portugalská populace se zmenšuje a stárne. V roce 1974 bylo 35 seniorů na 100 mladých lidí. V roce 2021 připadalo 183 seniorů na 100 mladých lidí. Za posledních 20 let se spokojenost občanů s fungováním demokracie zůstává pod evropským průměrem. Chybí důvěra vládě, parlamentu, soudům a stranám. Většina neprojevuje zájem nebo účast na politickém životě. Při každých volbách se miliony Portugalců rozhodují zůstat stranou. Přestože demokracie má většinovou podporu, pouze 37 % lidí odmítá myšlenku silného vůdce, který se nemusí zodpovídat parlamentu ani chodit k volbám.

(Zdroj: https://ffms.pt/pt-pt)

Co-funded by the European Union

Rumunsko

Diana-Maria Beldiman

Život před demokracií

V letech 1948-1989 vládl v Rumunsku komunistický režim. Chronologie komunistického období lze rozdělit následovně:

- 1948 - 1965: Stalinistické období, kdy zemi vládl Gheorghe Gheorghiu-Dej. Vnitřní i zahraniční politika byla pod vlivem Sovětského svazu.
- 1965 - 1989: Národněkomunistické období, v němž zemi vládl Nicolae Ceaușescu. V rámci tohoto období se rozlišují dvě různá dílčí období:
- 1965 - 1971: období, kdy byl režim o něco uvolněnější a rumunští představitelé navazovali kontakty s demokratickými zeměmi, jako je Francie nebo USA.
- Po návštěvě Číny a Koreje v roce 1971 zavedl Nicolae Ceaușescu represivnější režim s mnoha omezeními pro obyvatelstvo. Období 1971-1989 bylo považováno za neostalinistické vzhledem k domácí politice, která byla pro obyvatelstvo velmi restriktivní.

Přechod k demokracii

Revoluce z prosince 1989 vedla k odstranění komunistického režimu v Rumunsku. Mnoho lidí protestovalo proti nedostatkům, které museli během posledních let komunistického režimu snášet. Protože Nicolae Ceușescu chtěl zcela splatit zahraniční dluh Rumunska, byla během posledního desetiletí komunistického období na obyvatelstvo uvalena tvrdá omezení: jen několik hodin denně byla k dispozici elektřina, potraviny se vyvážely, obyvatelstvo hladovělo atd. To vše vedlo v prosinci 1989 k lidovému povstání.

Vše začalo 16. prosince v Temešváru a během několika dní se protikomunistické hnutí rozšířilo po celé zemi. Lidové hnutí bylo potlačeno a události si bohužel vyžádaly mnoho civilních obětí. Diktátor Nicolae Ceaușescu a jeho manželka Elena byli formálně odsouzeni a 25. prosince 1989 popraveni.

Co-funded by the European Union

Život během demokracie

Po pádu komunistického režimu se vlády v zemi ujala skupina lidí zvaná Fronta národní spásy (bývalí komunisté, disidenti, vojáci atd.), která slíbila uspořádat svobodné volby a demokratické reformy.

První demokratické volby se konaly 20. května 1990 a zvítězila v nich Fronta národní spásy (mezitím se stala politickou stranou). Navzdory obtížím, když přechod k demokratické společnosti provázely protesty, stávkami a nedůvěrou v nové politické představitele, byly přijaty určité reformy, které měly vytvořit demokratické zázemí pro dosažení cílů formulovaných v roce 1989. Na politické scéně se tak znovu objevily různé strany, v roce 1991 byla přijata postkomunistická ústava a Rumunsko se začlenilo do západních institucí: V roce 2004 se Rumunsko začlenilo do NATO a v roce 2007 do Evropské unie.

Rumunskými prezidenty po pádu komunistického režimu byli:

- **Ion Iliescu** - prosinec 1989 - červen 1990 (dočasně), červen 1990 - říjen 1992, listopad 1992 - listopad 1996.
- **Emil Constantinescu** - listopad 1996 - prosinec 2000
- **Ion Iliescu** - prosinec 2000 - prosinec 2004
- **Traian Băsescu** - prosinec 2004 - prosinec 2014
- **Klaus Werner Iohannis** - prosinec 2014 - současnost (k roku 2024)

Co-funded by the European Union

Španělsko

Cécile Barbeito Thonon

Život před demokracií (1939–1975)

Režim Francisca Franca začal v roce 1939 poté, co jeho konzervativní strana „Nacionalisté“ porazila levicové „Republikány“ v občanské válce.

Jakmile se dostal k moci, Franco nastolil režim s jedinou politickou stranou – „Falange Española, Tradicionalista y de las JONS“. Jeho ideologie „národního katolicismu“, inspirovaná italským fašismem, byla založena na katolicismu, konzervativní morálce, španělském nacionalismu a ekonomické autarkii. Za nepřátele označoval komunisty, Židy a svobodné zednáře. Společnost byla organizována skrze organizace jako Mládežnická fronta, Ženská sekce, Vertikální odbory a Sociální pomoc.

Obvykle se rozlišují dvě období. V prvním (1939–1959) čelilo obyvatelstvo chudobě, a dokonce i hladomoru v důsledku války a ekonomické izolovanosti. Zároveň bylo vystaveno tvrdým represím.
Ve druhém období (1959–1975) se frankistický režim ekonomicky otevřel turismu a zahraničním investicím, rozvíjel průmysl, budoval infrastrukturu (přehrady) a stavěl byty, což vedlo k růstu HDP o 7 %.

Vzdělávací systém předával konzervativní hodnoty prostřednictvím zastaralých výukových metod. Zatímco se podporovaly lidové tance a tradice, výuka baskičtiny, katalánštiny a galicijštiny byla ve školách zakázána.

Ženy nemohly volit a na rozdíl od dřívějších dob byly pobízeny k tomu, aby zůstávaly doma; k výkonu práce potřebovaly souhlas manžela. Občanská práva a svobody, jako právo na demonstrace a shromažďování, byly omezeny a byla zavedena cenzura. Represe vedla k popravě 130 000 lidí a uvěznění 370 000 osob, zatímco přibližně 400 000 lidí odešlo do exilu, zejména v prvním období.

Co-funded by the European Union

Ve druhém období sice represe polevila, ale narůstal sociální odpor, zejména mezi dělníky, studenty, ilegálními odbory a politickými stranami, progresivními kněžími a sousedským hnutím. V 70. letech se navíc objevily násilné opoziční skupiny jako ETA a FRAP. V roce 1973 ETA zavraždila předsedu vlády Luise Carrera Blanca, který měl pokračovat ve frankistickém režimu.

Přechod k demokracii (1975–1982)

Přechod k demokracii začal v roce 1975 po smrti Francisca Franca. Král Juan Carlos I., kterého si vybral jako nástupce, jmenoval Adolfu Suáreze novým předsedou vlády.

Suárez prosadil klíčové reformy, jako přijetí Zákona o politické reformě v roce 1976 a Zákona o amnestii pro politické vězně v roce 1977, čímž umožnil legalizaci politických stran. V prvních volbách v červnu 1977 byl Suárez zvolen premiérem. Nová španělská ústava byla schválena v roce 1978 s podporou 87,78 % zákonodárců a v roce 1979 se konaly první volby podle nové ústavy, ve kterých byl Suárez znovu zvolen.

V roce 1981 došlo ke státnímu převratu ze strany některých generálů, ale trval jen jeden den. Po tomto neúspěšném pokusu byly v roce 1982 uspořádány nové volby, ve kterých zvítězila socialistická strana. Ačkoliv se vede debata o tom, kdy přesně přechod k demokracii skončil, nejčastěji se za konečný bod považují volby v roce 1982, protože tehdy se vlády poprvé ujala opozice vůči frankistickému režimu (zatímco Suárez byl původně jmenován králem, kterého vybral ještě Franco).

Během tohoto období působily ozbrojené opoziční skupiny jako ETA (baskičtí nacionalisté), GRAPO (anarchisté) a další. Neozbrojená opozice se organizovala prostřednictvím studentů, odborů, politických stran a sousedských organizací, které se staly legálními a pořádaly četné demonstrace.

Co se týče spravedlnosti v přechodném období: Zatímco politické reformy byly provedeny a zákon o amnestii zajistil určité reparace pro opoziční vůdce, zákon o historické paměti byl schválen až v roce 2007 (a znovu v roce 2024). Hledání pravdy o povaze diktatury příliš neprobíhalo.

Co-funded by the European Union

Život v demokracii (1982–?)

Během přechodu k demokracii se Španělsko připojilo k EHS (dnešní EU) a NATO (přes silný odpor) a podepsalo mnoho mezinárodních dohod, které dříve odmítalo.

Střídání socialistické strany (PSOE) a konzervativců (PP) u moci probíhalo relativně hladce. Někdy vládly s absolutní většinou, jindy v koalicích, často s regionálními nacionalistickými stranami.

V roce 2011 došlo k masovým pouličním protestům („Hnutí rozhořčených“ neboli „15M“), které kritizovaly mnohé nedostatky španělské demokracie. Tento protest měl i dlouhodobé důsledky – vedl k vzniku nových stran (radikálně pravicových, levicových a liberálních, i když některé už zanikly), což ukončilo politický systém dvou stran a donutilo vlády k uzavírat častěji koaliční dohody.

V současnosti se situace v oblasti práv výrazně zlepšila oproti nedemokratickým časům, ale stále přetrvávají mnohé problémy:

- Základní politická a občanská práva jsou uznávána, ale právo na protest bylo omezeno od doby protestů „15M“.
- Svoboda projevu je také omezená (např. několik zpěváků bylo uvězněno za texty proti monarchii).
- Výuka regionálních jazyků (baskičtiny, katalánštiny, galicijštiny) je ve školách povolena, ale jejich používání ve společnosti je nerovnoměrné.
- Ekonomická práva se zlepšila, ale rostoucí sociální nerovnost a inflace (zejména v oblasti bydlení) představují velkou výzvu.

Zatímco některá práva, jako zdravotní péče a školství, jsou poskytována univerzálně i nelegálním migrantům, jiná práva jsou omezena pouze pro určité skupiny obyvatel.